

Mirosław Pakuła

JERZY BOSKI (1896-1982)

BOHATER BOJU O WÓLKĘ RADZYMIŃSKĄ W 1920 R.

Nieporęt 2024

Autor akwareli na okładce: Jolanta Drozd

© Copyright (2024)

Mirosław Pakuła

Urząd Gminy Nieporęt

ISBN 978-83-962175-4-7

WYDAWCA

Urząd Gminy Nieporęt

Dział Informacji Publicznej i Promocji Gminy

Plac Wolności 1

05-126 Nieporęt

promocja@nieporet.pl

www.nieporet.pl

Druk

VILPOL Sp. z o.o.

Nakład 1000 egz.

Publikacja sfinansowana przez Gminę Nieporęt.

Przedmowa

Bitwa Warszawska 1920 r. była jednym z najważniejszych wydarzeń w historii Polski, a bój o Wólkę Radzywińską jedną z najsłynniejszych walk w czasie tej bitwy. Okoliczności zmagania o Wólkę rankiem 15 sierpnia 1920 r. były wielokrotnie opisywane, ale dopiero głębokie sięgnięcie do źródeł historycznych pozwoliło wyjaśnić rzeczywisty przebieg zdarzeń. Już wcześniejsze badania dr. Mirosława Pakuły dowiodły niezwyklej roli por. Jerzego Boskiego w boju o Wólkę Radzywińską. Z tego powodu zdecydowaliśmy się o przygotowaniu książki o życiu tego zapomnianego Bohatera.

Niniejsza publikacja jest rekonstrukcją losów Jerzego Boskiego. Autor w interesujący i dokładny sposób opisał życie wyżej wymienionego – od dzieciństwa aż do śmierci. Lektura książki pozwala poznać zdarzenia wielkie i drobne oraz to, jak piękne, ale też trudne były losy Jerzego Boskiego. Na uwagę zasługuje przejrzysta konstrukcja pracy i bogata ikonografia. Publikacja doskonale wpisuje się w serię książek wydawanych przez naszą gminę.

Jesteśmy dumni, że przywróciliśmy pamięć i oddaliśmy hołd należny człowiekowi, który całe życie poświęcił Ojczyźnie. Jednym z elementów zachowania pamięci o Bohaterze było nadanie jego imienia rondu w Stanisławowie Pierwszym. Odbędzie się to, na mój wniosek, na podstawie uchwały Rady Gminy Nieporęt 28 marca 2024 r.

Niezwykle cieszymy się też, że do naszej gminy trafiły pamiątki po Jerzym Boskim. Podczas wspomnianej sesji zostały one przekazane przez Mirosława Pakułę na ręce Konrada Szostka, prezesa zarządu Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego. Mirosław Pakuła uczynił to w imieniu stryjecznego wnuka Jerzego Boskiego, Pana Marka Boskiego. Było to ważne i wzruszające wydarzenie.

Od wielu lat przykładamy wielką wagę do badania dziejów gminy Nieporęt, wspieramy badania historyczne, wydajemy kolejne publikacje, dbamy o miejsca pamięci. Odkrywanie i upowszechnianie lokalnej historii przyczynia się do budowania tożsamości i patriotyzmu wśród naszych mieszkańców.

Badanie dziejów miejsc i ludzi jest procesem, który nigdy się nie kończy, lecz warto go realizować. Historia nie jest zamkniętą księgą minionych zdarzeń – stanowi nieprzerwany ciąg teraźniejszości.

Lektura publikacji Mirosława Pakuły będzie znakomitą okazją do przypomnienia ważnej i pięknej karty naszej lokalnej historii – serdecznie zachęcam Państwa do przeczytania książki.

Wójt Gminy Nieporęt
Sławomir Maciej Mazur

Wstęp

O roli Jerzego Boskiego w Bitwie Warszawskiej 1920 r. dowiedziałem się po raz pierwszy w trakcie przygotowywania książki wydanej w 2016 r., którą napisałem wspólnie z Krzysztofem Klimaszewskim, i która przedstawiała walki z bolszewikami na terenie dzisiejszego powiatu legionowskiego¹. Już wtedy byłem zdumiony tym, że zwycięstwo w słynnym boju o Wólkę Radzywińską 15 sierpnia 1920 r. przypisywane było przez wiele lat nie Jerzemu Boskiemu, tylko Stefanowi Pogonowskiemu. W późniejszych artykułach, oraz w książce o roli Nieporętu w Bitwie Warszawskiej 1920 r.², starałem się podkreślać rolę Boskiego. Niejednokrotnie musiałem polemizować z historykami, którzy powielali fałszywy obraz walki o Wólkę Radzywińską.

W 2020 r. rozpocząłem pisanie biogramu Jerzego Boskiego, ale go nie skończyłem. Cieszę się, że po czterech latach mogłem wrócić do badania losów tej postaci i napisać pracę obszerniejszą niż biogram. Dziękuję Wójtowi Gminy Nieporęt Panu Sławomirowi Maciejowi Mazurowi za umożliwienie mi tego.

W pracy nad książką bardzo ważną rolę odegrały oczywiście wyjazdy do archiwów ale też do miejsc związanych z życiem Jerzego Boskiego – do Drążna, Klwowa, Stromca, Bożego, Radomia, Lublina i Puław.

Zebranie materiałów nie byłoby możliwe bez życzliwości wielu ludzi. Serdeczne podziękowania składam na ręce Pani Agnieszki Skrodzkiej za wielką pomoc i niestrudzone wysiłki w poszukiwaniu związków rodzinnych Jerzego Boskiego i wyjaśnianiu sekretów jego życia.

Bardzo dziękuję Panu Markowi Andrzejowi Boskiemu, wnukowi Gustawa Boskiego, który był bratem Jerzego Boskiego, oraz żonie Pana Marka – Pani Marii Boskiej. Państwo Boscy udostępni mi pamiątki po bohaterze tej książki i przekazali wiele cennych informacji.

Dziękuję Pani Danucie Kaliszczuk z Muzeum Oświatowego w Puławach, Panu Zbigniewowi Kiełbowi z Muzeum Czartoryskich w Puławach, Panu Adrianowi Ramsowi z Muzeum Miasta Jaworzna oraz nieznannej mi z imienia i nazwiska osobie prowadzącej stronę „Puławskie historie” na Facebooku. Szybką pomoc, za którą niezwykle dziękuję, ofiarował mi Pan Jerzy Zaborowski, wiceprezes Polskiego Czerwonego Krzyża. Dziękuję członkom Stowarzyszenia „Strzelcy Kaniowscy” i pracowniczkom Gminnej Biblioteki Publicznej w Horodle oraz licznym życzliwym pracowniczkom i pracownikom archiwów z których korzystałem. Dziękuję także członkom stowarzyszenia Genealogie Nieporęckie, którzy w 2023 r. opublikowali na stronie „Genealogie znad dolnej Narwi i Bugu” na Facebooku informację od Pani Kamili Rasińskiej-Rojek, która ustaliła, że powojenne losy Jerzego Boskiego były związane z Puławami.

Dziękuję wszystkim osobom, często anonimowym, które spotkałem przy badaniu losów Jerzego Boskiego, i z którymi rozmawiałem o bohaterze mojej publikacji.

¹ K. Klimaszewski, M. Pakuła, *Bitwa warszawska 1920 r. Jabłonna, Legionowo, Nieporęt, Serock, Wieliszew, Legionowo* 2016.

² M. Pakuła, *Nieporęt w bitwie warszawskiej 1920 roku*, Nieporęt 2021.

Książka stanowi próbę odtworzenia losów Jerzego Boskiego. Przygotowując ją oparłem się przede wszystkim na dokumentach przechowywanych w archiwach i muzeach. Były one najobszerniejszymi i najciekawszymi źródłami. Szczególnie cenne były dokumenty znalezione w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie i oraz w archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie. Materiały uzyskane w drodze kwerendy uzupełniłem, korzystając z książek i artykułów, głównie regionalnych.

Publikacja ma układ chronologiczny i została podzielona na sześć rozdziałów. Pierwszy rozdział dotyczy rodziny Boskich. Opisałem w nim w skrócie dzieje rodu oraz miejsca z nim związane. Rozdział drugi poświęcony jest już tylko bohaterowi książki. Scharakteryzowałem w nim młode lata Jerzego Boskiego oraz służbę w armii rosyjskiej. Następne dwa rozdziały dotyczą jego wieloletniej służby w Wojsku Polskim. Piątą część poświęciłem udziałowi w kampanii 1939 r. oraz pobytowi w oflagach. Ostatni rozdział dotyczy powojennego życia Jerzego Boskiego.

Uzupełnieniem treści zawartych w rozdziałach są cztery załączniki. Pierwszy z nich zawiera przebieg służby, drugi – wykaz awansów, trzeci – wykaz odznaczeń, a czwarty jest relacją z przekazania pamiątek po Jerzym Boskim Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu na sesji Rady Gminy Nieporęt 28 marca 2024 r.

Książka jest hołdem złożonym zapomnianemu bohaterowi Bitwy Warszawskiej 1920 r. Ufam, że moja praca przyczyni się do poznania jego trudnego ale pięknego życia, i że uzyska on należne miejsce w pantheonie polskich bohaterów.

Rozdział 1. Rodzina

W akcie chrztu sporządzonym w parafii w Klwowie, miejscowości położonej w dzisiejszym województwie mazowieckim, w powiecie przysuskim, odnajdujemy datę urodzenia i datę chrztu Jerzego Boskiego. I już tutaj pojawia się pierwsza z wielu niejasności w życiorysie bohatera niniejszej książki.

Działo się we wsi Klwów 21 sierpnia /2 września/ 1896 roku o godzinie 5 po południu. Stawił się Stefan Euzebiusz Boski zarządzający dobrami Drążno lat 36, mieszkający w Drążnie, w obecności Jakuba Kowalczyka lat 36 i Ludwika Lipińskiego lat 23, dworskich sług mieszkających w Drążnie, i oświadczyli że dziecię płci męskiej urodziło się w Drążnie 22 września /4 października/ minionego roku o godzinie 4 rano z jego żony Maryanny³ z domu Wąsowskiej lat 24. Chłopcu temu podczas chrztu świętego nadano imię Jerzy a rodzicami chrzestnymi byli Feliks Boski i Anna Wąsowska, w obecności Witolda Pawłowskiego i Alicji Wąsowskiej a także Jakuba Kowalczyka i Jadwigi Pawłowskiej (...)⁴.

Z aktu wynika, że Jerzy Boski urodził się, według kalendarza gregoriańskiego, 4 października 1895 r. W kolejnych dokumentach pojawia się data 4 października 1896 r. Z inskrypcji na nagrobku dowiadujemy się, że zmarł w 1982 r. w wieku 86 lat, zatem miałby się urodzić w 1896 r. Błędny rok przyjścia na świat, podawany przez Jerzego Boskiego, dostrzegła w 1953 r. służba bezpieczeństwa i posądziła go o sfałszowanie metryki urodzenia⁵. Trudno dziś stwierdzić czemu Boski utrzymywał, że urodził się w 1896 r. Na potrzeby tego opracowania przyjmę datę urodzenia podawaną przez bohatera książki, gdyż występuje ona w większości dokumentów.

Jerzy Boski został ochrzczony w kościele parafialnym pw. św. Macieja w Klwowie. Świątynia, częściowo murowana, została zbudowana w 1491 r., dzięki staraniom ówczesnego proboszcza, księdza Stanisława Bogatki. W XVII i XVIII w. dobudowano dwie kaplice – od strony północnej i południowej. Budowla została wyremontowana w 1868 r. W 1915 r., czasie I wojny światowej, uległa spaleni. Odbudowano ją w latach 1926-1931 według projektu Kazimierza Prokulskiego. W latach 1944-1947 kościół był remontowany, wymieniono wtedy między innymi ołtarz główny. Obecnie jest to świątynia trzynawowa, murowana i otynkowana, z wieżą od strony zachodniej. Prezbiterium zachowało się w stylu gotyckim, natomiast nawa i boczne kaplice reprezentują styl neobarokowy. Świątynia została wpisana do rejestru zabytków 24 kwietnia 1985 r. pod nr 288/A. Kościół jest bardzo zmieniony w stosunku do wyglądu z końca XIX w., tj. z czasów chrztu Jerzego Boskiego⁶.

³ W późniejszych źródłach najczęściej podawane jest imię Maria.

⁴ Akt chrztu nr 170 z 1896 r., parafia pw. św. Macieja w Klwowie, APR, metryki.genealodzy.pl.

⁵ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 5.

⁶ Ł. Gregorczyk, *Historia parafii Klwów do 1945 r.*, <http://www.klwow.pl>, wgląd 5 listopada 2023 r.

Kościół pw. św. Macieja w Klwowie – miejsce chrztu Jerzego Boskiego (fot. M. Pakuła)

Wieś Drążno, miejsce urodzenia Jerzego Boskiego, wzmiankowana po raz pierwszy w 1414 r., jest położona w dzisiejszym województwie mazowieckim, w powiecie przysuskim, w gminie Klwów. W XVI w. była zamieszkiwana przez około 40 osób, a właścicielami jej byli Sulgostowscy i Rzuchowscy. W XVII w. liczba mieszkańców wzrosła ponad dwukrotnie i istniał dwór właścicieli, wówczas już tylko Sulgostowskich. W I połowie XIX w. we wsi mieszkało już około 120 mieszkańców a właścicielem dóbr sulgostowskich, w tym Drążna, był Kajetan Świdziński. W 1843 r. majątek Drążno został wydzielony z dóbr sulgostowskich i właścicielem został Ludwik Świdziński. W 1889 r. Drążno stało się własnością jego siostrzeńca Gustawa Kochanowskiego. Ten zaś, w 1899 r. odsprzedał majątek ziemski o powierzchni ok. 100 ha za 12 825 rubli Feliksowi Boskiemu, dziadkowi Jerzego Boskiego, który w tym samym roku zmarł i właścicielką została jego żona Kazimiera⁷. Od 1899 do 1909 r. majątek w Drążnie znajdował się

⁷ Księga hipoteczna majątku Drążno, t. II, APR, sygn. 58.1119.0-73, b.p.

w rękach rodziny Boskich⁸. Boscycy musieli jednak mieszkać w Drażnie już wcześniej, gdyż dwóch synów Marii i Stefana Boskich – Jerzy i Gustaw – urodziło się w Drażnie przed 1899 r. Być może Feliks Boski lub Stefan Boski administrował tymi dobrami, ale tego nie udało się potwierdzić.

Dwór Boskich w Drażnie, który był zapewne drewniany, nie istnieje. Nie zachowały się też inne zabudowania dworskie. Położenie dworu pamiętają starsi mieszkańcy wsi. Znajdował się on w pobliżu za-
bytkowej kapliczki. Czytelna w terenie jest droga dojazdowa do dworu.

Położenie dworu Boskich w Drażnie
(oprac. M. Pakuła, podkład: <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid>)

⁸ D. Kupisz, Z. Lechowicz, S. Piątkowski, *Dzieje Klwowa i parafii klwowskiej do roku 1918 r.*, Radom 2015, s. 58, 61, 65, 128, 130-131, 138-139, 206.

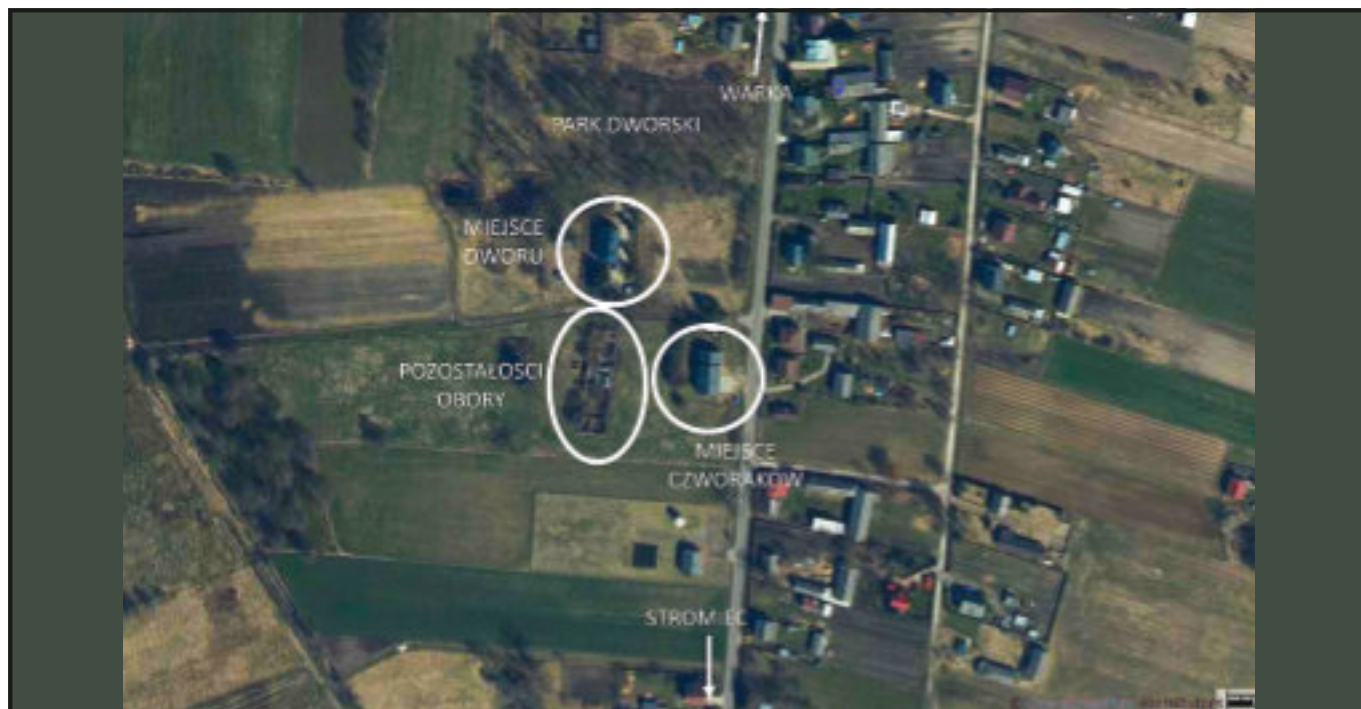
**Kapliczka w Drążnie, za którą znajdował dwór Boskich
(fot. M. Pakuła)**

Boscy⁹, którzy pieczętowali się herbem Jasieńczyk (klucz), wywodzili się jednak z miejscowości Boże, od której pochodzi ich nazwisko, położonej w obecnym województwie mazowieckim, w powiecie białobrzeskim, w gminie Stromiec. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1464 r. gdy właścicielami byli Piotr i Paweł Boscy. Boże pozostało w rękach Boskich aż do 1874 r.¹⁰.

⁹ Nazwisko pojawia się w literaturze. W „Panu Wołodyjowskim” w rozdziale XVII Henryk Sienkiewicz opisuje wizytę pani Boskiej z córką w Chreptowie u państwa Wołodyjowskich. Antoniowa Boska zabiegała o pomoc w uwolnieniu męża z niewoli tatarskiej. Jej piękna córka Zosia wpadła w oko młodemu Nowowiejskiemu, ale została później porwana razem z Ewką Nowowiejską przez Azję Tuhajbejowicza,

R. Matyjas, *Tradycje Mazowsza. Powiat białobrzegi. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2015, s. 70.

¹⁰ A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. II, Warszawa 1900, s. 76, 82.

Położenie dworu Boskich w Bożem
(oprac. M. Pakuła, podkład: <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid>)

Wjazd do miejsca, w którym stał dwór Boskich w Bożem (fot. M. Pakuła)

W oddali pozostałości zabudowań folwarcznych w Bożem (fot. M. Pakuła)

Dwór Boskich w Bożem nie zachował się. W jego miejscu znajduje się wielorodzinny budynek dla nauczycieli, który prawdopodobnie jest przebudowanym w 1978 r. dworem Bagniewskich z przełomu XIX i XX w. Obok tego domu zachowały się resztki parku dworskiego. W pobliżu stoją także ruiny starej obory, która jeszcze w latach 90. XX w. posiadała dach i była użytkowana.

W wcześniejszych wiekach Boscy byli właścicielami także Białobrzegów, Bobrowników, Białej Góry, Boskiej (Bożej) Woli, Grabowa, Głowaczowa, Fałęcic, Góry, Leźnic i Niedabyła. Członkowie rodziny piastowali urzędy ziemskie – byli między innymi cześnikami, pisarzami ziemskimi, sędziami ziemskimi, podczaszymi, podkomorzymi, skarbnikami, miecznikami i kasztelanami¹¹. Zachowały się też informacje o ich służbie w wojsku¹².

Warto wspomnieć o kilku przedstawicielach rodu. W wyprawie wiedeńskiej w 1683 r. uczestniczył Feliks Boski, starosta stromiecki, sędzia ziemi czerskiej, który wraz z innymi weteranami wiedeńskimi, ufundował potem kościół w Stromcu. Z kolei Paweł Boski, dziedzic Białobrzegów (Białobrzegów Radomskich) i podkomorzy czerski, ufundował w 1771 r. drewniany kościół w Białobrzegach¹³, a w 1791 r.,

¹¹ A. Arkuszewski i in., *Ziemiańscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 4, Warszawa 1998, s. 10.

¹² r. Wielgomas, *Portret... Boskiej*, „Gazeta Białobrzeńska” 1992, nr 35, s. 5.

¹³ Ta modrzewiowa świątynia została w latach 50. XX w. przeniesiona do wsi Bardzice k. Radomia, gdzie znajduje się do dzisiaj.

wraz z resztą szlachty czerskiej, poparł Konstytucję 3 Maja. Ignacy Boski był pod koniec XVIII w. szambelanem dworu królewskiego, sędzią ziemskim czerskim, kawalerem Orderu Świętego Stanisława¹⁴.

Pradziadkami Jerzego Boskiego po mieczu byli: Aniela Martyna z Prackich (1810-?) i Władysław Boski (1812-1846) oraz Joanna Nepomucena z Grzegorzewskich (1805-1847) i Eustachy Adam Boski (1800-1861).

Pradziadkami po kądzieli byli: Marianna z Witonów [Wittanów] (1817-?) i Adam Szempliński (1815-1845) oraz Felicjanna z Zaleskich (1806-?) i Tomasz Wąsowski (1808-?).

Epitafium ostatnich właścicieli Bożego w rodzinie Boskich, kościół pw. Jana Chrzciciela w Stromcu (fot. M. Pakuła)

Dziadkami Jerzego Boskiego po mieczu byli Kazimiera Tekla z Boskich (1841-po 1909) i Feliks Bolesław Boski (1838-1899)¹⁵, a po kądzieli Aniela Józefa z Szemplińskich (1839-1890) i Franciszek Wąsowski (1841-?)¹⁶.

¹⁴ r. Matyjas, op. cit., s. 23, 62, 64.

¹⁵ Kazimiera była kuzynką Feliksa i dlatego nosiła przed ślubem to samo nazwisko, akt małżeństwa nr 195 z 1859 r., parafia pw. św. Andrzeja w Warszawie, metryki.genealodzy.pl, wgląd 5 listopada 2023 r.; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. II, Warszawa 1900, s. 85.

¹⁶ <http://www.sejm-wielki.pl>, wgląd 5 listopada 2023 r., metryki.genealodzy.pl, wgląd 5 listopada 2023 r.

Rodzice Jerzego Boskiego, Maria (Marianna) Teodozja z Wąsowskich (1871-1962) i Stefan Euzebiusz (1860-1907) Boscy, wzięli ślub w Klwowie 6 października 1894 r.¹⁷. Z małżeństwa tego urodziło się czworo dzieci: Jerzy (1895), Gustaw Maurycy (1897), Anna Zofia (1899) i Kazimierz Feliks Adam (1902)¹⁸.

Najbardziej znaną z rodzeństwa Jerzego Boskiego była siostra Anna, zasłużona nauczycielka¹⁹. Urodziła się 3 maja 1899 r. w Drażnie. Początkowo uczyła się w domu, następnie w 1909 r. matka wysłała ją do Siedmioklasowego Prywatnego Zakładu Nauczowego Żeńskiego Heleny Czarnieckiej przy ulicy Bernardyńskiej 13 w Lublinie. Gimnazjum było pierwszą lublińską średnią szkołą żeńską założoną w 1903 r. i szczyliło się wysokim poziomem nauczania²⁰.

W 1916 r. zdała tam maturę i następnie uczęszczała na roczny Kurs Pedagogiczny dla Kobiet w Lublinie prowadzony przez „Koło Lublinianek” i Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego. Po zakończeniu nauki objęła posadę nauczycielki w 3-klasowej Publicznej Szkole Ludowej w Ratoszynie (Ratoszynie Pierwszym), w dzisiejszym województwie lubelskim, w powiecie opolskim, w gminie Chodel.

Grób Feliksa Boskiego, dziadka Jerzego Boskiego, na cmentarzu parafialnym w Klwowie (fot. M. Pakuła)

¹⁷ Akt małżeństwa nr 20 z 1894 r., parafia pw. św. Macieja w Klwowie, APR, <https://genealodzy.pl>, wgląd 5 listopada 2023 r.

¹⁸ Akt chrztu nr: 170 z 1896 r., 86 z 1898 r., 166 z 1899, 87 z 1903, parafia pw. św. Macieja w Klwowie, APR, <https://genealodzy.pl>, wgląd 5 listopada 2023 r.

¹⁹ Anna Boska w dokumentach częściej podawała imię Hanna.

²⁰ A. Olszak, *Gimnazjum Żeńskie im. Heleny Czarnieckiej w Lublinie (1938/1939-1939/1940)*, „Studia i Prace Pedagogiczne”, nr 2, Lublin 2015, s. 226.

W głębi budynek przy ulicy Bernardyńskiej 13 (pałac Sobieskich, Radziwiłłów, Vetterów) w Lublinie, w którym mieściło się gimnazjum Heleny Czarnieckiej, do którego uczęszczała Anna Boska (fot. M. Pakuła)

W 1919 r., po zakończeniu pracy w Ratoszynie, rozpoczęła studia na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Lubelskiego oraz krótko uczyła się Zawodowej Szkole Żeńskiej w Lublinie.

Anna Boska przerwała naukę w Lublinie w związku z rozpoczęciem wojny z bolszewikami i wstąpiła do Ochotniczej Legii Kobiet. Potem, od 1 listopada 1920 r. do 1 kwietnia 1921 r., pracowała w intendenturze Dowództwa Okręgu Generalnego w Lublinie. Następnie, do 1 września 1922 r., była kancelistką w Okręgowym Urzędzie Ziemskim. Zbiegło się z ukończeniem studiów na Uniwersytecie Lubelskim.

Przez kolejne 10 lat (1922-1932) pracowała jako nauczycielka w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym im. Bartosza Głowackiego w Tomaszowie Lubelskim. W tamtym okresie (1927) zdała państwowy egzamin z języka polskiego i otrzymała uprawnienia do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich²¹.

W 1932 r. zmieniła miejsce pracy – przeniosła się do Państwowego Gimnazjum Koedukacyjnego im. Księcia Adama Czartoryskiego w Puławach²², gdzie pracowała aż do emerytury. W czasie okupacji niemieckiej przez 4 lata (1940-1944) prowadziła tajne nauczanie z języka polskiego i historii.

²¹ S. Jednacz, D. Kaliszczuk (red.), *Biografie nauczycieli zasłużonych dla oświaty i środowiska regionu puławskiego*, t. II, Puławy 2004, s. 20-21.

²² Wśród jej wychowanków znalazł się żołnierz podziemia niepodległościowego mjr Marian Bernaciak „Orlik” (1917-1946), który zdał maturę w 1937 r., M. Sulej, *Marian Bernaciak „Orlik”*, Warszawa-Zielonka-Ryki 2005, s. 10.

Anna Boska borykała się z problemami zdrowotnymi, dodatkowym obciążeniem była opieka nad starą matką, którą zabrała z Lublina przed rokiem 1925. Po wojnie wrócił z oflagu jej brat Jerzy, który był inwigilowany przez służbę bezpieczeństwa, i miał kłopoty z pracą. Wszystko to powodowało, że Anna szukała dodatkowego zajęcia. Jak wynika z dokumentów przechowywanych w jej teczce personalnej w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lublinie, aplikowała do Liceum Rolniczego i Liceum Weterynaryjnego (podpisała umowę o pracę), a nawet do Szkoły dla Dorosłych dla MO i UB (uzyskała zgodę kuratorium, ale nie wiadomo czy podjęła tam pracę)²³.

Później była dodatkowo instruktorką powiatową języka polskiego, co powodowało, że oprócz nauczania w macierzystej szkole, wyjeżdżała na hospitacje. Na emeryturę odeszła 1 września 1964 r., lecz nadal pracowała w niepełnym wymiarze godzin w Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Czartoryskiego w Puławach.

**Anna Boska, siostra Jerzego
(Muzeum Oświatowe w Puławach)**

**Grób Anny Boskiej na cmentarzu parafialnym
w Puławach
(fot. M. Pakuła)**

²³ Akta osobowe 1945-1949 Anna Boska, AKOiWL sygn. 1964, k. 2, 3, 8.

Tablica z nazwą ulicy w Puławach
(fot. M. Pakuła)

Anna Boska, nauczycielka bardzo lubiana przez uczniów, którą nazwali „Bożą”, zmarła 7 lutego 1982 r. i została pochowana na puławskim cmentarzu parafialnym przy ulicy Piaskowej²⁴. Jedna z ulic w Puławach nosi jej imię.

Zachowały się informacje o bracie Jerzego Boskiego, Gustawie Maurycym. Urodził się on 17 września 1897 r. w Drążnie²⁵, potem ukończył szkołę rolniczą w Lublinie²⁶.

16 marca 1916 r. zgłosił się w Lublinie do Legionów Polskich. Po kilkutygodniowym przeszkoleniu rekruckim w Kozienicach został przydzielony do 9. kompanii 6. pułku piechoty III Brygady Legionów Polskich i trafił na front. Warto w tym miejscu podkreślić, że znalazł się on w wojsku, które walczyło u boku Niemców i Austriaków przeciwko Rosjanom, a w armii rosyjskiej służył w tym czasie jego brat Jerzy.

W chwili przybycia Gustawa Boskiego do 6. pułku piechoty dowódcą tego oddziału był ppłk Mieczysław Norwid-Neugebauer. Pułk brał udział w słynnej bitwie z Rosjanami pod Kostiuchnowką trwającej od 4 do 6 lipca 1916 r. W bitwie tej Gustaw Boski został ranny i trafił do szpitala w Lublinie.

²⁴ S. Jednacz, D. Kaliszczuk, op. cit., s. 24.

²⁵ Akt chrztu nr 86 z 1898 r., parafia pw. św. Macieja w Klwowie, APR, metryki.genealodzy.pl, wgląd 5 listopada 2023 r.

²⁶ Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Chełmie 1944-1946, akta ws. Gustawa Boskiego, AIPN, sygn. BU 831/6573, s. 7.

Wyjście ze szpitala nastąpiło w chwili gdy Legiony Polskie zostały wycofane z frontu i zgrupowane w Baranowiczach – tam Boski dołączył do macierzystej jednostki.

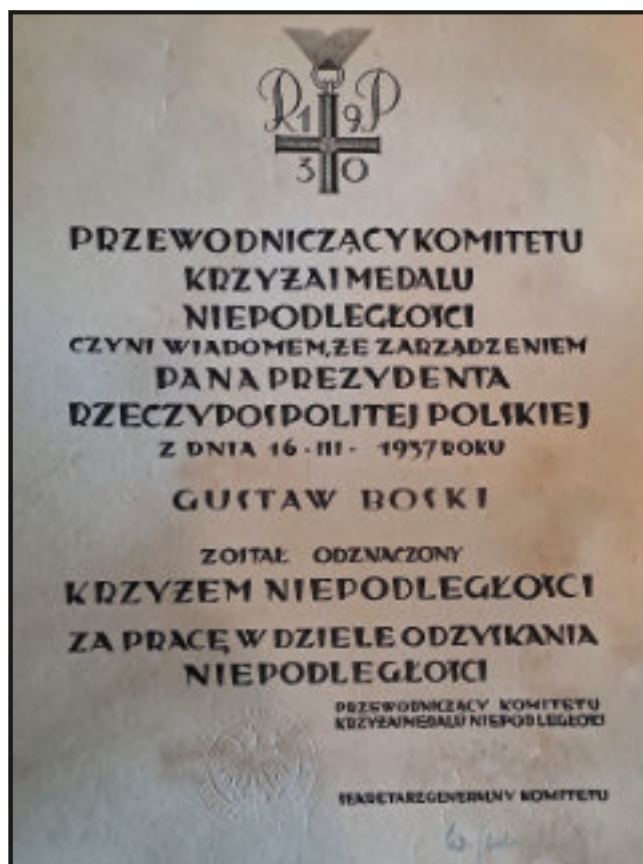
Późną jesienią 1916 r. pułki legionowe zostały przetransportowane koleją z Baranowicz na teren Królestwa Polskiego i rozlokowane w porosyjskich garnizonach. 6. pułk piechoty trafił do Dębina. Tam, w lipcu 1917 r., rozegrały się wydarzenia związane z tzw. kryzysem przysięgowym – odmową złożenia przysięgi na braterstwo broni z armiami Niemiec i Austro-Węgier. Gustaw Boski znalazł się wśród Królewianów, którzy nie złożyli przysięgi i został internowany w obozie w Szczypiornie k. Kalisza. Tam zachorował na tyfus i w grudniu 1917 r., po wyleczeniu, został uwolniony z internowania.

1 listopada 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego – do 7. pułku ułanów formującego się w Lublinie. Z oddziałem tym walczył pod Lwowem, gdzie ponownie został ranny i trafił do szpitala w Lublinie. Po dwóch miesiącach wrócił do macierzystej jednostki, która walczyła pod Mołodecznem na Litwie. Tam ponownie zachorował na tyfus i trafił do szpitala w Mołodecznie. Ze względu na stan zdrowia został zwolniony z wojska ale po rozpoczęciu ofensywy bolszewickiej w 1920 r. zgłosił się do ochotniczego oddziału jazdy formowanego w Lublinie przez mjr. Feliksa Jaworskiego. Jako dowódca plutonu brał udział w walkach z bolszewikami²⁷.

1 czerwca 1921 r. został zwolniony do rezerwy i trafił do osady wojskowej w Horodle w powiecie hrubieszowskim, gdzie zajął się gospodarowaniem 20-morgowym gospodarstwem rolnym, które otrzymał od państwa jego brat Jerzy Boski i przepisał na niego. Administrował też majątkiem ziemskim w Strzyżowie²⁸.

W Horodle Gustaw Boski ożenił się z Filomeną z Grzybowskich. Urodziło się im troje dzieci, z czego dwoje zmarło w dzieciństwie. Ojcem chrzestnym trzeciego dziecka, Stefana Andrzeja, był Jerzy Boski²⁹.

W 1934 r. Gustaw Boski wystąpił o nadanie Krzyża Niepodległości, lecz wniosek uzyskał negatywną opinię wojewody lubelskiego, mimo to odznaczenie zostało przyznane w 1937 r.³⁰.

Dowód nadania Krzyża Niepodległości Gustawowi Boskiemu (zbiory M. Boskiego)

²⁷ CAW (WBH), Akta personalne i odznaczeniowe, sygn. KN-16.03.1937.

²⁸ Relacja M. Boskiego z 18 marca 2024 r.

²⁹ Ibidem.

³⁰ CAW (WBH), Akta personalne i odznaczeniowe, sygn. KN-16.03.1937.

W 1939 r. Gustaw Boski został zmobilizowany i po zakończeniu kampanii 1939 r. wrócił do domu³¹. W wojsku służył ponownie od 4 grudnia 1944 r. – w stopniu chorążego. Przydzielono go do 4. Zapasowego Pułku Kawalerii w Hrubieszowie. Jego jednostka, bądź jej część, dostała rozkaz dołączenia do formującej się na Pomorzu i Warszawskiej Dywizji Kawalerii. 4 sierpnia 1945 r. żołnierze załadowali się do wojskowego eszelonu na stacji w Chełmie. Chor. Boski pełnił funkcję oficera inspekcyjnego pociągu i po otrzymaniu rozkazu do ruszenia wyskoczył z wagonu po żołnierzy, którzy zostali na stacji. Gdy stał na peronie został uderzony w głowę deską wystającą z jednego z wagonów jadącego już pociągu. Stracił przytomność i wpadł między peron a pociąg³². Trafił potem do szpitala garnizonowego w Chełmie.

W 1947 r. Gustaw Boski został zdemobilizowany i wrócił do Horodła, w którym dalej prowadził gospodarstwo rolne. Po wojnie utrzymywał kontakty z matką Marią, siostrą Anną i bratem Jerzym odwiedzając ich w Puławach³³.

Gustaw Boski zmarł 10 czerwca 1978 r. i został pochowany na cmentarzu w Horodle. Jego żona zmarła 26 marca 1981 r.³⁴. Mogiła Boskiego została wpisana do ewidencji grobów weteranów walk o wolność i niepodległość Polski prowadzonej przez Instytut Pamięci Narodowej.

W trakcie pracy nad książką początkowo nie udało się ustalić losów ostatniego z rodzeństwa Jerzego Boskiego – brata Kazimierza Feliksa Adama. Wiadomo było tylko, że urodził się w Drażnie 24 grudnia 1902 r.³⁵. Nie odnalazłem aktu małżeństwa, ani aktu zgonu, ani grobu Kazimierza Boskiego. Dopiero

Gustaw Boski, brat Jerzego Boskiego
(CAW [WBH], sygn. KN-16.03.1937)

³¹ Relacja Marka Boskiego z dn. 18 marca 2024 r., op. cit.

³² Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Chełmie 1944-1946, akta ws. Gustawa Boskiego, AIPN, sygn. BU 831/6573, s. 2, 7, 8.

³³ Relacja M. Boskiego, op. cit.

³⁴ www.mogily.pl, wgląd 2 stycznia 2024 r.

³⁵ Akt chrztu nr 87 z 1903 r., parafia pw. św. Macieja w Klwowie, APR, metryki.genealodzy.pl, wgląd 5 listopada 2023 r.

dzięki dokumentom posiadanym przez Pana Marka Boskiego udało się ustalić, że Kazimierz zmarł w dzieciństwie – 2 lutego 1907 r. w Drążnie³⁶.

Grób Gustawa Boskiego i jego żony Filomeny w Horodle (www.mogily.pl, wgląd 13 stycznia 2024 r.)

³⁶ Wyciąg z ksiąg stałej ludności wsi Drążno gminy Lwów powiatu opoczyńskiego, Klwów, 23 marca 1920 r., zbiory M. Boskiego.

Rozdział 2. *Nauka szkolna i służba w armii carskiej (1906-1917)*

W rodzinie Boskich dzieci uczyły się najpierw w domu rodzinnym. Matka Maria Boska była osobą wykształconą i dzięki temu dawała córce i synom podstawy wiedzy. Potem dzieci były kierowane do szkół.

W 1906 r. rodzice wysłali Jerzego do Szkoły Handlowej Siedmioklasowej Miejskiej w Radomiu, założonej w 1901 r. i kierowanej przez Rosjanina, a potem przekształconej w prywatną, polską, w roku szkolnym 1905/1906. Dyrektorem szkoły był wówczas, i przez kolejne 20 lat, nauczyciel matematyki Prosper Jarzyński³⁷. Radomska „handlówka” cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem i już w pierwszym roku funkcjonowania uczyło się w niej 451 uczniów. W tamtym okresie placówka mieściła się w obszernym budynku przy dzisiejszej ulicy Traugutta nr 61. Na zapleczu szkoły zbudowano internat dla uczniów³⁸.

Budynek przy ulicy Traugutta 61 w Radomiu, w którym mieściła Szkoła Handlowa Siedmioklasowa Miejska, do której uczęszczał Jerzy Boski (fot. M. Pakuła)

³⁷ M. Ratyński, *Działalność oświatowa Jana Dębskiego podczas I wojny światowej*, <https://mhprl.pl>, wgląd 10 listopada 2023 r., s. 134.

³⁸ J. Gawlik (red.), 1905 „Handlówka” XXX Gimnazjum Państwowe im. d-ra Tytusa Chałubińskiego w Radomiu, Radom 1936, s. 28.

Wielkie zmiany w życiu rodziny Boskich nastąpiły po wczesnej śmierci Stefana Boskiego, ojca Jerzego, 27 marca 1907 r. Jerzy Boski w spisany przez siebie życiorysie wspominał, że ojciec miał skład węgla w Lublinie, lecz po śmierci zostawił rodzinę bez środków do życia³⁹.

W 1909 r. Kazimiera Boska, wdowa po Feliksie Boskim, babka Jerzego Boskiego, sprzedała, jako ówczesna właścicielka, majątek w Drążnie. Nabywcami zostało 40 członków „Stowarzyszenia Drążno” – chłopów z tamtych okolic. Każdy z nich kupił fragment ziemi dokładnie określony i wyceniony w akcie notarialnym⁴⁰.

Po wyprowadzeniu się z Drążna rodzina zamieszkała w Warszawie. Nie udało się ustalić powodu wyboru akurat tego miasta. Być może chodziło o to, że mieszkali tam krewni Kazimiery Boskiej, którzy mogli pomóc jej i synowej Marii – wdowie z trójką dzieci.

Jerzy Boski, mający zaliczone trzy lata nauki w radomskiej handlówce, został przez matkę wysłany do warszawskiej Sześcioklasowej Szkoły Realnej, której dyrektorem i właścicielem był wówczas Witold Wróblewski⁴¹. Placówka mieściła się przy ulicy Złotej 30 (budynek nie istnieje). Tradycje placówki kultuwuje dziś XXVII Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Czackiego.

W 1911 r. nastąpiła kolejna przeprowadzka rodziny, prawdopodobnie po śmierci Kazimiery Boskiej. Jak można przypuszczać, jej synowa Maria Boska postanowiła szukać wsparcia u swojej rodziny i być może zwróciła się o pomoc do brata – Stefana Franciszka Wąsowskiego, lekarza mieszkającego w Lublinie⁴². Boscy zamieszkali w mieszkaniu w kamienicy przy ulicy Podwale 5⁴³. Maria Boska, by utrzymać rodzinę, zaczęła pracować w bibliotece publicznej, a Jerzy Boski zarabiał udzielaniem korepetycji⁴⁴. Biblioteka, w której pracowała Maria Boska, została otwarta w 1908 r. i była prowadzona przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Mieściła się i mieści do dzisiaj w podmi-nikańskim gmachu na Starym Mieście przy ul. Peowiaków 12.

Jerzy Boski miał zaliczone cztery lata nauki, stąd 2 września 1911 r. przyjęto go od razu do piątej klasy lublińskiego Ośmioklasowego Prywatnego Filologicznego Zakładu Naukowego im. Staszica. Jego nowa szkoła miała bogate tradycje sięgające XVI w. ale wielokrotnie zmieniała nazwy. W latach 50. XIX w. opuściła zabudowania pojezuickie i przeniosła się do wybudowanego w 1859 r. budynku przy ulicy Namiestnikowskiej (dziś Narutowicza 12). W 1906 r. powstało gimnazjum pod nazwą Ośmioklasowy Filologiczny Zakład Naukowy im. Staszica w budynku przy ul. Bernardyńskiej 12. Nową szkołę powołano z inicjatywy grupy ziemian i inteligencji – w rezultacie strajku z 1905 r. uczniów Lubelskiego Gimnazjum Męskiego, żądających między innymi wprowadzenia do szkół języka polskiego. Prowadzącym nową

³⁹ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 7.

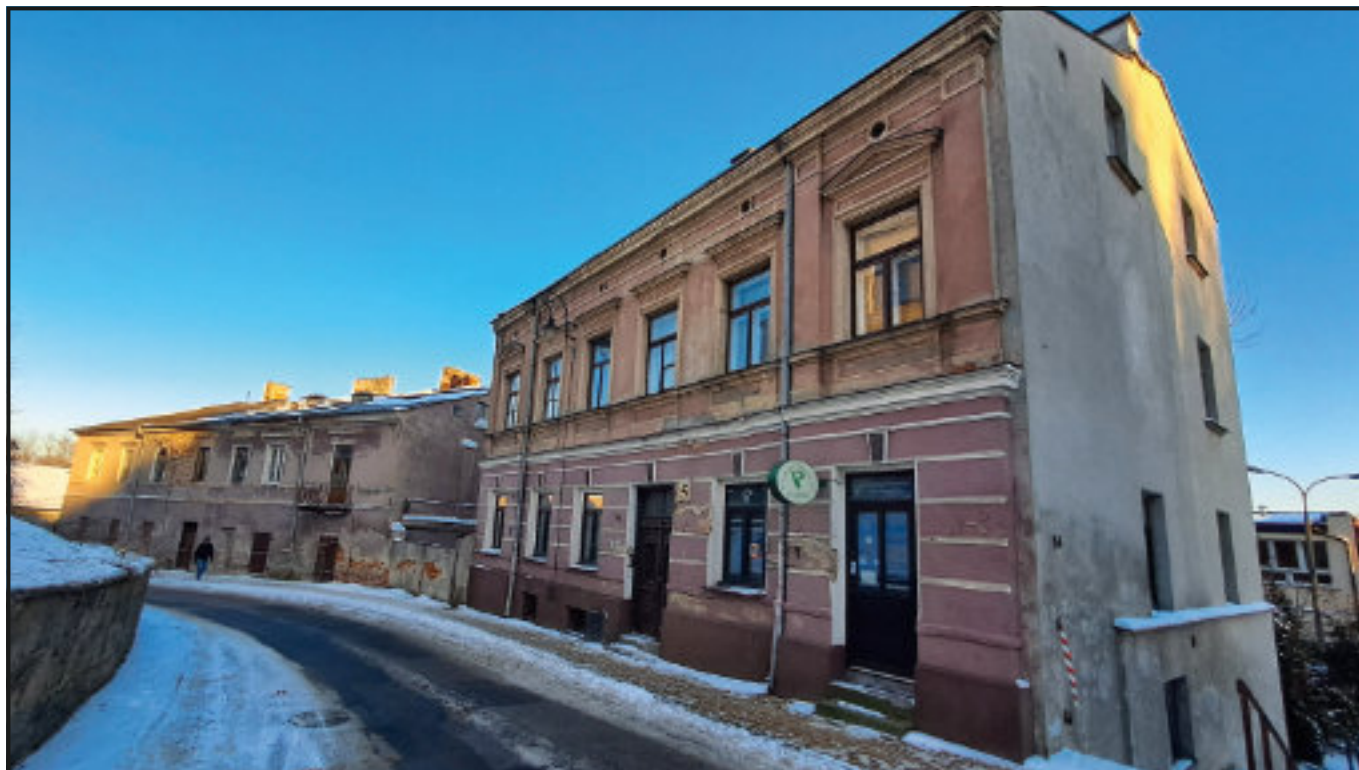
⁴⁰ Księga hipoteczna majątku Drążno, t. I, APR, sygn. 58/1119/0/-/72, b.p.

⁴¹ CAW (WBH), sygn. I.482.64-5412, s. 4.

⁴² A. Wnuk, *Lekarz Stefan Franciszek Wąsowski. W 70. rocznicę zbrodni katyńskiej*, <https://gokurzedow.pl>, wgląd 10 stycznia 2024 r.

⁴³ Adres podał Jerzy Boski w wojskowych aktach personalnych, CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604.

⁴⁴ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 7.

Kamienica przy ulicy Podwale 5 w Lublinie (na pierwszym planie), w której mieszkała rodzina Boskich (fot. M. Pakuła)

szkołą był Gracjan Chmielowski, powstaniec styczniowy⁴⁵. Dyrektor był człowiekiem wyrozumiałym, chętnie zwalniał z opłaty czesnego i nigdy nie usuwał ze szkoły. Jego podpis widnieje na świadectwie maturalnym Boskiego.

Już po odzyskaniu niepodległości przez Polskę szkoła im. Staszica przeniosła się do budynku przy ulicy Narutowicza 12, a potem do nowego gmachu w Alejach Racławickich 26, gdzie mieści się do dzisiaj pod nazwą I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica⁴⁶.

Jerzy Boski zdał egzaminy i 14 maja 1915 r. otrzymał świadectwo dojrzałości⁴⁷. Zostało one wydane w dwóch wersjach językowych – polskiej i rosyjskiej. Po zapoznaniu się z nim możemy stwierdzić, że Boski należał do dobrych uczniów. Miał zdolności językowe, uzyskiwał bardzo dobre wyniki z historii, geografii i nauk przyrodniczych. Nieco gorzej radził sobie z matematyką.

Następny etap życia Jerzego Boskiego był związany z wojskiem. Jak sam podawał w wojskowych dokumentach personalnych sporządzonych w okresie II Rzeczypospolitej (odręcznie spisany przebieg służby), do rosyjskiego wojska zgłosił się na ochotnika 1 maja 1915 r. Oznaczałoby to, że zrobił to jeszcze

⁴⁵ M. Surmacz, *Kazimierz Wyszyński (1890–1935) – od legionisty do dyplomaty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2020, t. XX, s. 158.

⁴⁶ <https://teatrnn.pl>, wgląd 12 grudnia 2023 r.

⁴⁷ W świadectwie ukończenia szkoły im. Staszica jest błąd. Wpisano tam, że Jerzego Boskiego przyjęto do 5 klasy tej szkoły na podstawie świadectwa Lubelskiej Szkoły Handlowej, tymczasem on do takiej nie uczęszczał.

Budynek przy ulicy Bernardyńskiej 12 w Lublinie, w którym mieściło się gimnazjum im. Staszica, do którego uczęszczał Jerzy Boski (fot. M. Pakuła)

przed otrzymaniem świadectwa dojrzałości, które zostało wystawione dwa tygodnie później. To kolejna niejasność w życiorysie naszego bohatera. Może jednak było tak, że Boski podał w spisie przebiegu służby datę według kalendarza juliańskiego, i wówczas dniem zgłoszenia się do armii byłby według kalendarza gregoriańskiego 14 maja.

Trudno dociec co kierowało Jerzym Boskim gdy zaciągał się na ochotnika do carskiego wojska. W przedwojennych wojskowych dokumentach personalnych podał, że stało się „za radą rodziny”⁴⁸. Z kolei w swoim życiorysie spisany po II wojnie światowej napisał, że „pozвано” go do wojska⁴⁹.

Od roku trwała Wielka Wojna, zwana dziś I wojną światową. Wiosną 1915 r. Rosjanie odnosili sukcesy w Galicji – 19 marca zdobyli Przemyśl – jednak trzy miesiące później Austriacy rozpoczęli wielką ofensywę w Galicji, zajęli Lwów, a Niemcy weszli do Dęblińska i trochę później do Lublina, ale w tym czasie Jerzy Boski był już w szkole wojskowej w Kijowie.

Jako mężczyzna po maturze Jerzy Boski został skierowany do placówki przygotowującej przyszłych oficerów carskiej armii. Szkoła ta została założona w 1865 r. przez cara Aleksandra II i początkowo nosiła nazwę Kijowska Szkoła Podchorążych Piechoty. W 1897 r. zmieniła nazwę na Kijowską Szkołę Wojskową (Киевское Военное Училище). Po śmierci wielkiego księcia Konstantina Konstantinowicza Romanowa

⁴⁸ CAW (WBH), sygn. I.482.64-5412, s. 4.

⁴⁹ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 7.

OŚMIOKLASOWY MĘSKI PRYWATNY FILOLOGICZNY ZAKŁAD NAUKOWY
IMIENIA „STASZICA” W LUBLINIE.

ŚWIADECTWO.

Jerzy syn Stefana Boski
urodzony dn. *23 Września 1895* wyznania *rzymsko-katolickiego*
4 Świątobliwego wstąpił dn. *20 Sierpnia 1911*
8 Września na zasadzie *świadczenia Lub. Szk. Handl.* do klasy 5
Średniego prywatnego 8 mio klasowego filologicznego zakładu naukowego imienia „STASZICA” w Lublinie, zostającego pod kierunkiem Gracjana Chmielewskiego, pobierał nauki w tymże zakładzie naukowym w ciągu lat *4*, w roku *1915* ukończył całkowity kurs nauk i zdał ostateczny egzamin.

Jerzy Boski
przy *rozprawach* sprawowaniu wykazał następujące postępy:

W Religji *celujące (5)*
„ Języku rosyjskim i literaturze *dobrze (3)*
„ „ polskim i literaturze *dobrze (3)*
„ „ łacińskim *dobrze (3)*
„ „ greckim *—*
„ „ niemieckim i literaturze *bardzo dobrze (4)*
„ „ francuskim i literaturze *bardzo dobrze (4)*
„ Matematyce { Arytmetyce i Algebrze *dobrze (3)*
 { Geometrii i Trygonometrii *dobrze (3)*
 { Geometrii analitycznej *dobrze (3)*
 { Geometrii wykreślnej *dobrze (3)*

w Historji	{	Powszechnej	<i>celujace (5)</i>
		Rosji	<i>bardzo dobre (4)</i>
.. Ekonomji politycznej			<i>celujace (5)</i>
w Naukach przyrodniczych	{	Historji naturalnej	<i>bardzo dobre (4)</i>
		Fizyce	<i>bardzo dobre (4)</i>
		Chemji	<i>bardzo dobre (4)</i>
.. Geografji	{	Powszechnej	<i>bardzo dobre (4)</i>
		Rosji	<i>bardzo dobre (4)</i>
		Matematycznej	<i>celujaca (5)</i>
.. Psychologii i Logice			<i>celujace (5)</i>
.. Prawoznawstwie			<i>celujace (5)</i>
.. Anatomji ciala czlowieka	}		<i>dobre (3)</i>
.. Fizjologii i Higienie			
.. Rysunkach			<i>dobre (3)</i>
.. Kaligrafji			<i>bardzo dobre (4)</i>

Wskutek czego d. *29 kwietnia 1915* postanowiono wydać niniejsze świadectwo *Jerzemu Boskiemu*

Lublin, d. *1/5 Maja* 1915 r.

No 230

Przełożony Szkoły imienia „Staszica”
Nadzorca nauk przyrodn.

Dr Stanisław Kowalski

Jan Łasowski
Jan Łasowski
Stanisław
A. Łasowski
J. Marynowski

M. Gostyniński
A. J. Jankowski
A. Jankowski
A. Łasowski
K. Nowicki
A. Łasowski
J. Marynowski

Przełożeni Jerzego Boskiego – kadra Kijowskiej Szkoły Wojskowej im. Wielkiego Księcia Konstantinowicza. W środku siedzi komendant szkoły generał Nikołaj Christoforowicz Kałaczw. Z jego lewej strony inspektor klas gen. Paweł Fiodorowicz Stark, z prawej – dowódca batalionu szkolnego płk Wasilij Afanasjewicz Sigarew. Na zdjęciu widać także absolwentów szkoły w 1911 r. – nie jest to wypust Boskiego (www.ria1914.info, wgląd 13 stycznia 2024 r.)

(wnuka cara Mikołaja I), 24 czerwca 1915 r. szkoła otrzymała nazwę Kijowska Szkoła Wojskowa im. Wielkiego Księcia Konstantinowicza, stąd Boski podawał, że uczył się w „szkole wojskowej Konstantynowskiej”.

W czasie pobytu bohatera tej książki w Kijowie, szkołą kierował gen. dyw. Nikołaj Christoforowicz Kałaczw. Batalionem szkolnym, w którego składzie był Boski, dowodził płk Wasilij Afanasjewicz Sigarew.

Jerzy Boski podawał, że ukończył szkołę w Kijowie 1 września 1915 r., lecz jak wynika ze spisu absolwentów szkoły, znalazł się jako „Боский Георгий”, wśród 176 chorych wypustu 1 października 1915 r.⁵⁰.

Bezpośrednio po zakończeniu nauki skierowano go na stanowisko dowódcy 67. kompanii marszowej w 137. batalionie rezerwowym w Kazańskim Okręgu Wojskowym, a zaraz potem trafił na front. Przydzielono go do 9. kompanii 121. Penzeńskiego Pułku Piechoty, którym dowodził płk Nikołaj Gawriłowicz Tetrujew⁵¹.

121. Penzeński Pułk Piechoty powstał w 1813 r., lecz wyżej wymieniony numer otrzymał dopiero w roku 1864. W 1831 r. jednostka brała udział w pacyfikacji Powstania Listopadowego i odznaczyła się podczas

⁵⁰ www.ria1914.info, wgląd 10 listopada 2023 r.

⁵¹ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604; www.ria1914.info, wgląd 10 listopada 2023 r.

Sztandar 121. Penzeńskiego Pułku Piechoty, w którym służył Jerzy Boski, ufundowany w 100-lecie oddziału w 1913 r. (<https://catalog.shm.ru>, wgląd 13 stycznia 2024 r.)

szturmu Warszawy 5-6 września. Fakt ten został uwieczniony na naszywkach na czapki: „За Варшавы 25 и 26 августа 1831 года”. W późniejszym okresie pułk walczył w wojnie z Turkami (1877-1878) i Japończykami (1904-1905)⁵². Przed wybuchem Wielkiej Wojny jednostka stacjonowała w Charkowie.

Po wybuchu wojny 121. Penzeński Pułk Piechoty znalazł się w składzie 1. Brygady 31. Dywizji Piechoty 10. Korpusu Armijnego. W latach 1914-1915 jednostka brała udział w walkach w Galicji.

10 maja 1916 r. Boski został przeniesiony z 9. kompanii do kompanii karabinów maszynowych, 8 sierpnia skierowany na kurs karabinów maszynowych, 14 września wyznaczony na dowódcę kompanii karabinów maszynowych w macierzystym pułku, a 24 września awansowany na stopień podporucznika. Kolejny awans, na stopień porucznika, miał miejsce 17 maja 1917 r.⁵³.

Pułk, w którym służył Boski, odegrał ważną rolę w walkach w 1917 r. 10 sierpnia 10 Korpus otrzymał zadanie na froncie rumuńskim. 31. Dywizja, w tym 121. pułk, znajdowała się w pobliżu miejscowości Seret na Bukowinie. Jednostki dywizji zachowywały jeszcze dyscyplinę, mimo wybuchu rewolucji lutowej w Rosji, i dlatego przełożeni postanowili użyć żołnierzy do przełamania pozycji austriackich. 12 września 1917 r. Austriacy przeprowadzili uderzenie wyprzedzające, ale 23 września Rosjanie przeszli do natarcia pod Waszkocem nad Czeremoszem. Główną rolę powierzono 121. pułkowi. Jego dowódca, płk Georgij Mansuradze, został śmiertelnie ranny prowadząc żołnierzy do ataku, ale natarcie odniosło oszałamiający skutek, ponadto wzięto 1,5 tys. jeńców. Sukces, uważany za jeden z ostatnich w carskiej armii, został później zniweczony przez bierność dowództwa dywizji⁵⁴.

Walki na froncie traciły impet, a w Rosji rosło wrzenie rewolucyjne. W nocy z 6 na 7 listopada 1917 r. wybuchła rewolucja październikowa (wg kalendarza juliańskiego – 24/25 października). Prawie w tym samym czasie (11 listopada) Jerzy Boski został ewakuowany z frontu i trafił do szpitala w Jekaterynogradzie (obecnie Krasnodar), gdzie przebywał pół roku⁵⁵. Tymczasem Rosja bolszewicka wycofała się z wojny podpisując zawieszenie broni z państwami centralnymi (15 grudnia 1917 r.), a potem traktat pokojowy (3 marca 1918 r.). W kraju trwała jednak wojna domowa.

⁵² <https://profilbaru.com>, wgląd 10 listopada 2023 r.

⁵³ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604.

⁵⁴ <https://btgv.ru/history/great-war>, wgląd 10 listopada 2023 r.

⁵⁵ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604.

Rozdział 3. W obronie odrodzonej Rzeczypospolitej (1918-1920)

Jerzy Boski został wypisany ze szpitala w Jekaterynogradzie 18 maja 1918 r. i wstąpił do Armii Ochotniczej walczącej z bolszewikami, oraz jak podaje, rozpoczął służbę w „3. oficerskim pułku”. W strukturze Armii Ochotniczej z tego okresu trudno odnaleźć oddział o tej nazwie i wiadomo, że 3 pułk oficerski zaczął być formowany w Charkowie dopiero w październiku 1919 r. W okresie wstąpienia Boskiego do Armii Ochotniczej istniały dwa pułki ochotnicze – 1. i 2. Być może został przydzielony do któregoś z nich.

Armia Ochotnicza (Добровольческая Армия) była związkiem operacyjnym „białych” działającym głównie na południu Rosji. Jej formowanie rozpoczęło się pod koniec 1917 r. w Nowoczerkasku z inicjatywy generałów Michaiła Aleksiejewa i Ławra Kornilowa. Początkowo jej żołnierzami byli głównie oficerowie, junkrzy i kadeci, stąd pułki często nazywano oficerskimi⁵⁶. W maju 1918 r., gdy Boski zaangażował się do Armii Ochotniczej, liczyła ona około 9 tysięcy żołnierzy i dowodził nią gen. Anton Denikin. Pobyt Boskiego w armii Denikina nie był długi, gdyż 26 lipca 1918 r., jak podawał na własną prośbę, został przeniesiony do 1 batalionu strzelców 2 Korpusu Polskiego w Rosji⁵⁷. Nie jest to jednak precyzyjna informacja.

Polskie korpusy w Rosji zostały powołane po rewolucji lutowej w Rosji w 1917 r. za zgodą rosyjskiego Rządu Tymczasowego i jako części składowe armii rosyjskiej. Służyli w nich Polacy przeniesieni z formacji rosyjskich. 24 lipca 1917 r. na Białorusi zawiązano 1. Korpus Polski pod dowództwem gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego, a 21 grudnia w Mołdawii powołano 2. Korpus Polski pod dowództwem gen. Sylwestra Stankiewicza⁵⁸. W marcu 1918 r., po wcześniejszym pokonaniu frontu pod Rarańczą (luty 1918 r.), dołączyła do 2. Korpusu część Polskiego Korpusu Posiłkowego, głównie II Brygada Legionów Polskich⁵⁹. Dowódca tej brygady płk Józef Haller objął dowództwo nad 2. Korpusem i rozkazał wymarsz w kierunku Ukrainy naddnieprzańskiej. W nocy 10 na 11 maja 1918 r. pod Kaniowem korpus został otoczony przez wojska niemieckie i po walce skapitulował. 11 maja 1918 r. uważa się za dzień rozwiązania 2. Korpusu, stąd Jerzy Boski nie mógł już zostać jego żołnierzem.

Nie wszyscy żołnierze 2. Korpusu dostali się do niewoli niemieckiej. Z tych właśnie, na Kubaniu, w porozumieniu z dowództwem rosyjskim, 24 sierpnia 1918 r. utworzono Ochotniczy Oddział Wojska Polskiego. Jego dowódcą został płk Franciszek Zieliński, dowodzący wcześniej 4. Dywizją Strzelców w składzie 2. Korpusu. Początkowo oddział składał się głównie z batalionu strzelców pod dowództwem mjr. Stefana Wyspiańskiego i zapewne do tego pododdziału został przyjęty por. Jerzy Boski. Kompanią

⁵⁶ M. Zinkevich, *Osnovanye i put Dobrovolcheskoy Armii*, Sofia 1930, s. 3-4.

⁵⁷ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604.

⁵⁸ <https://dzieje.pl>, wgląd 10 stycznia 2024 r.

⁵⁹ J. Snopko, *Final epopei Legionów Polskich 1916-1918*, Białystok 2008, s. 363.

oficerską w batalionie strzelców dowodził kpt. Pytel⁶⁰, o którym Boski wspominał podając przebieg swojej służby w dokumentach personalnych.

Pod koniec października 1918 r. Dowództwo Wojsk Polskich na Wschodzie objął gen. Lucjan Żeligowski. Reaktywowano 4. Dywizję Strzelców, w skład której weszli żołnierze wspomnianego wcześniej batalionu strzelców, oraz żołnierze z byłego 1 Korpusu Polskiego.

W związku z coraz większym zagrożeniem dla odrodzonej Polski ze strony bolszewików Naczelnik Państwa Józef Piłsudski interweniował u marszałka Ferdynanda Focha w celu sprowadzenia 4. Dywizji do kraju. Ten z kolei porozumiał się z gen. Antonem Denikinem, który wydał rozkaz wysłania formacji do Odessy, co zrealizowano do stycznia 1919 r. Po przybyciu na miejsce gen. Żeligowski rozwiązał Dowództwo Wojsk Polskich na Wschodzie i sam stanął na czele 4. Dywizji Strzelców Polskich.

Zaczym jednak wszystkie oddziały dotarły do Odessy, toczyły boje z bolszewikami. W aktach personalnych zachowały się notatki przełożonych Boskiego dotyczące jego aktywności i waleczności w tamtym okresie:

Werbował żołnierzy z armji Denikina do 4 Dy Gen Żeligowskiego (...) Współdziałał w organizacji komp oficerskiej (...) Przyjmował czynny udział w bitwach 4 Dyw na Kubaniu (Tarnówka, Szolga) i Odessą i Tyresfolem [Tyraspołem]⁶¹.

...w bitwie pod Dużą Szolgą korzystając z mroku i nierównego terenu wdarł się na czele plutonu do silnie obsadzonej i uporczywie bronionej wsi wszczął panikę na tyłach nieprzyjaciela przez podpalenie wioski w kilku miejscach i uderzenie na sztab nieprzyjacielskiego dtwa [dowództwa]. Czynem swym umożliwił zdobycie pozycji o którą toczyły się od dwóch dni zacięte walki, nie dające żadnego rezultatu.

...w bitwie pod Nową Adrejówką, jak dowódca sekcji kompanii oficerskiej mimo silnego i skoncentrowanego ognia i dzięki umiejętnemu kierownictwu zdołał uzyskać rowy wypadowe [okopy] wojsk nieprzyjacielskich, czyniąc zamieszanie w oddziale nieprzyjacielskim, tym sposobem wyzyskując na czasie dał możliwość własnym oddziałom formować się do nowego ataku⁶².

W marcu 1919 r. 4 Dywizję przeformowano według wzoru francuskiego, gdyż weszła formalnie w skład Armii Polskiej we Francji⁶³. Składała się ona od tamtej pory z pułków 13., 14. i 15., którymi dowodzili odpowiednio podpułkownicy Franciszek Sikorski, Stanisław Małachowski i Michał Żymierski. Jerzy Boski został przydzielony do 13 pułku strzelców.

⁶⁰ Organizacja Werb.-Agit. i Oddział Polski na Kubaniu, „Głos Kaniowszczyków i Żeligowszczyków” 1934, nr 6, s. 8.

⁶¹ CAW (WBH), sygn. I.122.82.2, b.p.

⁶² CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604.

⁶³ T. Kawalec, *Historja IV-ej Dywizji Strzelców Generała Żeligowskiego w zarysie*, Wilno-Kraków-Łódź 1921, s. 25.

Legitymacja Jerzego Boskiego wydana przez Dowództwo 4 Dywizji Strzelców (zbiory M. Boskiego – przekazane Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu)

Piechoty. W jej strukturze znalazły się dwie brygady piechoty, brygada artylerii oraz batalion saperów. Zmieniono numerację pułków piechoty – oddziały 13., 14. i 15. otrzymały odpowiednio numery 28., 29. i 31. oraz dodatkowo nazwę „Pułk Strzelców Kaniowskich” (PSK). Do dywizji włączono także 30. Pułk Strzelców Kaniowskich, którego rodowód sięgał listopada 1918 r. i jego pierwszymi żołnierzami byli peowiacy.

Dowódcą dywizji pozostał gen. Lucjan Żeligowski, a oddziałami, po przeformowaniu w lipcu 1919 r., dowodzili:

19. Brygada – ppłk Franciszek Sikorski
 - 28. Pułk Strzelców Kaniowskich – ppłk Franciszek Sikorski
 - 29. Pułk Strzelców Kaniowskich – mjr Stefan Walter
20. Brygada – płk Stanisław Małachowski
 - 30. Pułk Strzelców Kaniowskich – mjr Kazimierz Jacynik
 - 31. Pułk Strzelców Kaniowskich – mjr Albin Skroczyński.

Od marca do maja 1919 r. por. Jerzy Boski uczestniczył w kursie instruktorskim dla oficerów 13 ps. W opinii po ukończeniu kursu napisano: *Zachowanie się dobre – chętny ale chorowity. Jako instruktor słabszy*⁶⁴.

Na wiosnę 1919 r. dywizja gen. Lucjana Żeligowskiego przeszła przez Dniestr do Rumunii, a potem udała się w kierunku Polski. W czerwcu skoncentrowała się w rejonie Stanisławowa. Tam otrzymała rozkaz wzięcia udziału w polskiej kontrofensywie przeciwko siłom Zachodnio-ukraińskiej Republiki Ludowej.

19 lipca 1919 r. 4. Dywizję Strzelców Polskich włączono w skład Wojska Polskiego i nadano nazwę 10. Dywizji

⁶⁴ CAW (WBH), sygn. I.122.82.1., b.p.

Wyładowanie żołnierzy jednego z batalionów 28. pułku piechoty w Borszczowie k. Stanisławowa, lato 1919 r. – okres łączenia 28. pp z 13. ps (zbiory Stowarzyszenia Historycznego „Strzelcy Kaniowscy”)

28. Pułk Strzelców Kaniowskich powstał na przełomie czerwca i lipca 1919 r. Jednostka została zorganizowana z żołnierzy 28. pułku piechoty „Dzieci Łódzkich” oraz 13. pułku strzelców. Ich spotkanie nastąpiło w Stanisławowie. Połączenie jednak nie było łatwe, gdyż bataliony 28. pp były rozrzucone na froncie i musiały się stawić w jednym miejscu. Jako pierwszy, jeszcze w czerwcu 1919 r., sformowano 1. batalion, gdyż powstał on z żołnierzy 13. ps (zaledwie 79 bagnietów). W 4. kompanii tego batalionu znalazł się por. Jerzy Boski. 3. batalion 28. PSK powstał z wkrótce przybyłego 3. batalionu 28. pp. 2. batalion powstał z 2. batalionu 28. pp dopiero po jego powrocie do Stanisławowa w sierpniu 1919 r.

Bataliony 1. i 3. 28. PSK ruszyły na front jeszcze w lipcu 1919 r. i do września toczyły walki z Ukraińcami nad Zbruczem. Następnie, po zawarciu rozejmu, pułk przewieziono do Wilna, gdzie przebywał aż do maja 1920 r., obsadzając polsko-litewską linię demarkacyjną⁶⁵.

Por. Boski nie od razu trafił do Wilna, gdyż 11 września 1919 r. został wysłany do Szkoły Aplikacyjnej Oficerów Piechoty w Rembertowie. Szkoła powstała we wrześniu 1919 r. (por. Boski był na pierwszym kursie w niej zorganizowanym) i miała za zadanie przygotowywać kandydatów na stanowiska dowódców kompanii i batalionów. Jej komendantem był ppłk Ferdynand Zarzycki a wykładawcami oficerowie francuskiej misji wojskowej⁶⁶.

⁶⁵ W. Zaborowski, *Zarys historii wojennej 28-go Pułku Strzelców Kaniowskich*, Warszawa 1928, s. 11-13.

⁶⁶ S. Niewiada, *Prawne aspekty odbudowy szkolnictwa wojskowego w II Rzeczypospolitej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2019, t. XIV, s. 125.

28 października 1919 r., w czasie pobytu w szkole w Rembertowie, Jerzy Boski złożył wniosek przyjęcie go do służby zawodowej w Wojsku Polskim. Uzyskał pozytywną opinię lekarską, akceptację komendanta szkoły, lecz ten zasugerował jeszcze uzyskanie informacji z 28. PSK⁶⁷. Ostatecznie, po ukończeniu szkoły, Boskiego przyjęto do służby stałej.

24 grudnia 1919 r. por. Jerzy Boski wrócił do macierzystego 28. PSK, i został wyznaczony na dowódcę 1. kompanii w 1. batalionie tego oddziału⁶⁸. Dowódcą tego batalionu, przełożonym Boskiego, został w tamtym czasie por. Stefan Pogonowski⁶⁹.

Na ogół spokojny pobyt 28. Pułku Strzelców Kaniowskich w Wilnie poświęcono na ostateczne formowanie i uzupełnianie jednostki. Sytuacja zmieniła się po rozpoczęciu ofensywy bolszewickiej – 14 maja na Białorusi ruszyły do natarcia siły Frontu Zachodniego pod dowództwem Michaiła Tuchaczewskiego. Nieprzyjaciel dążył do przerwania linii kolejowej Wilno – Dynenburg (Łotwa). Dowództwo polskie podjęło decyzję o sformowaniu grupy interwencyjnej pod dowództwem ppłk. Stanisława Mała-

Oficerowie 1. batalionu 28. Pułku Strzelców Kaniowskich. Trzeci od lewej stoi por. Jerzy Boski, czwarty por. Stefan Pogonowski (zbiory Z. Puchalskiego, <https://wystawajp2.pl>, wgląd 13 stycznia 2024 r.)

⁶⁷ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604, s. 14.

⁶⁸ Ibidem, s. 22.

⁶⁹ S. Nowak, *Stefan Pogonowski 1895-1920*, Warszawa 2020, s. 18.

chowskiego w skład której weszły: 30 Pułk Strzelców Kaniowskich, dwie baterie 10 pułku artylerii polowej oraz 2. i 3. batalion 28. Pułku Strzelców Kaniowskich. Walki prowadzone od 22 do 29 maja skutecznie zahamowały natarcie bolszewickie i planowano kontrofensywę. 1. batalion 28. PSK, pozostający do tej pory na polsko-litewskiej linii demarkacyjnej, został włączony do macierzystego pułku⁷⁰.

Natarcie pułku pod Ozierawą i Borowym, prowadzone od 2 czerwca 1920 r., zakończyło się sukcesem. W walkach tych por. Jerzy Boski został ranny i trafił od szpitala.

4 czerwca pułk ruszył w kierunku wsi Szarkowszczyzna. 6 czerwca otrzymał zadanie zajęcia miasta Łużki nad Mniutą, co uczynił nazajutrz, a potem doszedł do brzegu Auty. 13 czerwca rozpoczęło się tam, trwając kilka dni natarcie bolszewickie, które zostało odparte, lecz prawdziwy atak zaczął się 4 lipca 1920 r. Siły polskie znalazły się w odwrocie.

28. Pułk Strzelców Kaniowskich wycofywał się po trasie: Mosarz – Woropajewo – Żodziszki – Rybaki – Lida i toczył krwawe boje opóźniające. Straty ludzkie spowodowały decyzję o rozwiązaniu 2. batalionu i podzielenie jego resztek między 1 i 3 batalion.

Pod koniec lipca 1920 r. pułk toczył już walki nad Narwią, a na początku sierpnia znalazł się pod Zambrowem i Ostrowią Mazowiecką. Otrzymał polecenie obsadzenia terenu koło Brańszczyka nad Bugiem, skąd 10 sierpnia wycofał się przez Wyszków, Serock i Zegrze do Legionowa⁷¹. Trafiły tam też inne oddziały 10. Dywizji Piechoty gen. Lucjana Żeligowskiego, które stanęły w legionowskich koszarach wieczorem 11 sierpnia⁷².

Dywizja otrzymała w Legionowie uzupełnienie – cztery kompanie marszowe, 1. batalion 109. pułku piechoty, a także półbatalion alarmowy z batalionu zapasowego 21. pułku piechoty⁷³. Pozostawała w odwodzie dowództwa Frontu Północnego i mogła oczekiwać rozkazu kierującego ją do Modlina w skład 5. Armii lub też na przedmoście Warszawy. Układ dróg sprzyjał przerzuceniu dywizji we wszystkich zasadniczych kierunkach, przy czym najbliższym odcinkiem, który mógł liczyć na wsparcie dywizji, był odcinek „Zegrze”.

28. pułk kwaterujący w Legionowie otrzymał uzupełnienie – sformowano ponownie 2. batalion. Dowódcą pułku był w tamtym okresie mjr Stanisław Sobieszczak, a pododdziałami dowodzili: 1. batalionem – por. Stefan Pogonowski, 2. batalionem – mjr Waclaw Kaj, a 3. – por. Mieczysław Łepkowski (Łebkowski). Przy dowództwie pułku pozostawały: kompania techniczna, 4. kompania karabinów maszynowych, pluton łączności oraz pluton konnych zwiadowców.

Po wypisaniu ze szpitala 22 lipca 1920 r. (rana odniesiona 2 czerwca) por. Jerzy Boski trafił na stanowisko dowódcy batalionu alarmowego 167. pułku piechoty 7 Brygady Rezerwowej ale już 13 sierpnia stanął się w Legionowie i objął obowiązki dowódcy 1. kompanii 1. batalionu 28. Pułku Strzelców Kaniowskich⁷⁴. Dwa dni później rozegrały się wydarzenia, które zapisały się złotymi zgłoskami w jego życiorysie.

⁷⁰ W. Zaborowski, *Zarys historii wojennej 28-go Pułku...*, op. cit., s. 14-15.

⁷¹ Ibidem, s. 16-21.

⁷² r. Leroch-Orlot, *Zarys historii wojennej 10-go Pułku Kaniowskiego Artylerji Polowej*, Warszawa 1929, s. 30.

⁷³ B. Waligóra, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934, s. 167-168.

⁷⁴ CAW (WBH), Akta personalne i odznaczeniowe, sygn. I.481.B.11604.

14 sierpnia 1920 r. Rosjanie, którzy wcześniej zajęli Dąbkowiznę i Wólkę Radzymińską, podeszli na skraj Nieporętu. Polskie dowództwo, świadome powagi sytuacji – możliwości przerwania obrony oraz marszu Rosjan w kierunku Legionowa i Warszawy – zdecydowało się na wprowadzenie odwodu. 14 sierpnia o godzinie 15.00 do Legionowa przybył dowódca Frontu Północnego gen. Józef Haller oraz dowódca 1 Armii gen. Franciszek Latinik. Spotkali się tam z dowódcą 10 Dywizji Piechoty gen. Lucjanem Żeligowskim i przekazali decyzję o wprowadzeniu jego związku taktycznego do walki – wydali polecenie natychmiastowego uderzenia przez Nieporęt w kierunku Radzymina. Gen. Żeligowski przyjął jednak postawę wyczekującą i założył, że atak przeprowadzi 15 sierpnia o świcie⁷⁵.

Ważną rolę w wydarzeniach miał odegrać 1 batalion ze składu 28. Pułku Strzelców Kaniowskich 10 Dywizji Piechoty. Zadanie batalionu, w którym służył Boski, miało być inne niż pozostałych pododdziałów pułku i jego misja zaczęła się wcześniej, jeszcze przed wspomnianą naradą generałów w Legionowie.

14 sierpnia około godz. 14.00 dowódcę 10 DP odwiedzili oficerowie Francuskiej Misji Wojskowej i po ich pesymistycznych informacjach o przebiegu walk pod Radzyminem, zaczął on poważnie brać pod uwagę zagrożenie Legionowa od strony południowo-wschodniej, mogące wystąpić jeszcze przed jego planowanym natarciem. Nakazał więc wysłanie 1 batalionu 28. PSK do Kątów Węgierskich. Pododdział miał zabezpieczać drogi wiodące w kierunku Legionowa. Gen. Żeligowski osobiście rozmawiał z dowódcą batalionu por. Stefanem Pogonowskim⁷⁶.

O tym co się działo później bardzo dużo dowiadujemy się z relacji por. Jerzego Boskiego:

Dnia 14. VIII.20 r. po południu D-ca I/28 p.s.k. por. Pogonowski otrzymał od gen. Żeligowskiego ustny rozkaz o treści następującej: Własne oddziały po walkach w rejonie Radzymina, w niektórych punktach zostały zmuszone do cofnięcia się, w lasach około Benjaminów-Dąbkowszczyzna [Dąbkowizna] stwierdzono nplskie [nieprzyjacielskie] patrole. W celu ubezpieczenia 10 Dyw. piech. Stacjonującej w rejonie Jabłonna, oraz nawiązanie łączności z walczącymi oddziałami, I/28 p.s.k. [1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich] uda się niezwłocznie autobusami do m. Konty Węgierskie [Kąty Węgierskie]. Po przybyciu ma miejsce dowiedzieliśmy się, od uciekającej ludności cywilnej, że npl [nieprzyjaciel] jest pod Nieporętem [Nieporętem], zaś spotkani trzej kawalerzyści (...) zameldowali że mieli utarczkę nplskim [nieprzyjacielskim] patrolem z klm na północ od szosy około miejscowości Izabelin⁷⁷.

Niedługo po dotarciu batalionu autobusami do miejsca docelowego – skrzyżowania dzisiejszych ulic Strużańskiej i Kościelnej w Kątach Węgierskich – zjawił się tam jadący z narady w Legionowa gen. Fran-

⁷⁵ K. Klimaszewski, M. Pakuła, *Bitwa warszawska 1920 r. Jabłonna, Legionowo, Nieporęt, Serock, Wieliszew, Legionowo* 2016, s. 227.

⁷⁶ L. Żeligowski, *Wojna w roku 1920. Wspomnienia i rozważania*, Warszawa 2015, s. 98.

⁷⁷ Relacja mjr. Jerzego Boskiego z 20 sierpnia 1930 r., CAW (WBH), Relacje i wspomnienia, sygn. I.400.1505.B, s. 1.

ciszek Latinik. Zmienił on rozkaz gen. Żeligowskiego nakazujący zabezpieczenie terenu na styku z 1 Dywizją Litewsko-Białoruską⁷⁸ – polecił batalionowi udać się do Pustelnika⁷⁹. Rozkaz wywołał konsternację u dowódcy batalionu, który postanowił upewnić się co ma dalej robić i wysłał por. Boskiego do swojego przełożonego w Legionowie:

Ponieważ zarządzeniem tem gen. Żeligowski mógł być zaskoczony, oraz by zameldować mu uzyskane wiadomości, z polecenia z polecenia por. Pogonowskiego pojechałem konno do Jabłonny [koszar w Legionowie]. Po wysłuchaniu mojego meldunku gen. Żeligowski podał mi do wiadomości, że w dniu 15-tego po zakończeniu koncentracji XX-ta brygada zostanie przesunięta do Nieporęt [Nieporęt]; w razie ruchu 10 dyw. piech. w kierunku npla, I/28 psk [batalion Pogonowskiego] będzie jej prawy ubezpieczeniem. W tym celu należy zatrzymać batalion przy rozwidleniu szos na Pustelnik i Szłupno [Słupno], nawiązać łączność z oddziałami walczącymi i czekać dalszych rozkazów⁸⁰.

Z kolei gen. Żeligowski tak wspominał spotkanie z por. Boskim:

W toku odprawy z dowódcami przybył z bataljonu Pogonowskiego porucznik Boski i zameldował mi, że dowódca armji, przejeżdżając pół godziny temu przez Kąty Węgierskie, rozkazał, ażeby bataljon maszerował do Pustelnika i stanął w odwodzie dowódcy 1-ej dywizji litewsko-białoruskiej. Dowódca bataljonu zapytywał, jak ma postąpić.

Rozkaz dowódcy armji krzyżował moje plany i nie mogłem się nań zgodzić. Bataljon łącznie z lewym skrzydłem 1-ej dywizji litewsko-białoruskiej musiał stworzyć punkt nieruchomy do chwili rozpoczęcia natarcia pułkownika Thomme'go z Nieporętów.

Powiedziałem porucznikowi Boskiemu, że dowódca armji wydając ten rozkaz miał na myśli nie odwód, lecz lewe skrzydło 1-ej dywizji litewsko-białoruskiej. Do tego skrzydła należy się więc podsunąć jeszcze bliżej, ale pod żadnym warunkiem nie przechodzić na południową stronę szosy⁸¹.

Po godz. 16.00 w Kątach Węgierskich pojawił się gen. Żeligowski udający się do Strugi w celu ustalenia szczegółów planowanego natarcia na Radzymin. Zatrzymał się przy batalionie Pogonowskiego i podkreślił, że ten powinien wykonywać tylko jego rozkazy⁸².

⁷⁸ L. Żeligowski, op. cit., s. 100.

⁷⁹ Ibidem, s. 100, 103.

⁸⁰ Relacja mjr. Jerzego Boskiego, op. cit.

⁸¹ Ibidem.

⁸² L. Żeligowski, op. cit., s. 103.

Batalion Pogonowskiego został w Kątach Węgierskich, ale po kilku godzinach przesunął się w kierunku lewego skrzydła 1. Dywizji Litewsko-Białoruskiej – po minięciu Rembelszczyzny i Stanisławowa skręcił w kierunku Wólki Radzywińskiej i zatrzymał się na skraju lasu (okolice dzisiejszego rezerwatu przyrody Puszcza Słupecka)⁸³.

O godzinie 23.00 mjr Stanisław Sobieszczak, dowódca 28. Pułku Strzelców Kaniowskich, wysłał do porucznika Pogonowskiego rozkaz wymarszu do Zamostków Wólczyńskich i ataku na Wólkę Radzywińską, po czym batalion miał być zluzowany⁸⁴.

Około godz. 2.00 15 sierpnia 1920 r. 1 batalion 28. PSK ruszył w kierunku Wólki. Zaraz za 4. kompanią, stanowiącą ubezpieczenie przednie, maszerowała 1. kompania por. Boskiego a z nią dowódca batalionu por. Pogonowski⁸⁵. Około godz. 4.00 4. kompania dotarła do zabudowań Zamostków Wólczyńskich i padły strzały. Na ich odgłos reszta batalionu zatrzymała się. Porucznik Boski relacjonował:

Byliśmy pod wrażeniem, że ostrzeliwują nas własne oddziały i aby sytuację wyjaśnić porucznik Pogonowski pobiegł do 4-ej kompanji. W celu ugrupowania baonu do ewentualnej walki – poleciłem odsunąć 3. komp. 100 mtr. w prawo, 2-gą tyleż w lewo, C.K.M. zdjąć sprzęt z wozów i stanąć na wysokości komp. strzeleckich, swoją komp. 1-szą pozostawiłem na miejscu. Równocześnie z komp. 1-ej wysłałem patrol w prawo nakazując mu znaleźć łączność z własnymi oddziałami, które powinny znajdować się na szosie. Gdy zarządzenia te zostały już wykonane przybiegł do mnie goniec (łącznik d-cy baonu) i zameldował, że por. Pogonowski jest ranny i żąda bym do niego przybył. Por. Pogonowskiego już nieprzytomnego, znalazłem tuż przy szosie w odległości kilkudziesięciu metrów, od miejsca gdzie zatrzymał się batalion (kompanja czołowa)⁸⁶.

Por. Pogonowski wkrótce zmarł⁸⁷ i nie zdążył porozmawiać z por. Boskim. Po wojnie próbowano patetycznie przedstawiać ostatnie chwile Pogonowskiego i twierdzono, że odbył jednak rozmowę ze swoim podwładnym:

Śmiertelnie ranny do ostatniej chwili wydaje dyspozycje oficerom i żołnierzom (...) Zdając dowództwo por. Boskiemu, słabnącym już głosem dodał: "pamiętaj, abyś mi ludzi nie wygubił..."⁸⁸.

⁸³ Ibidem, s. 105-106.

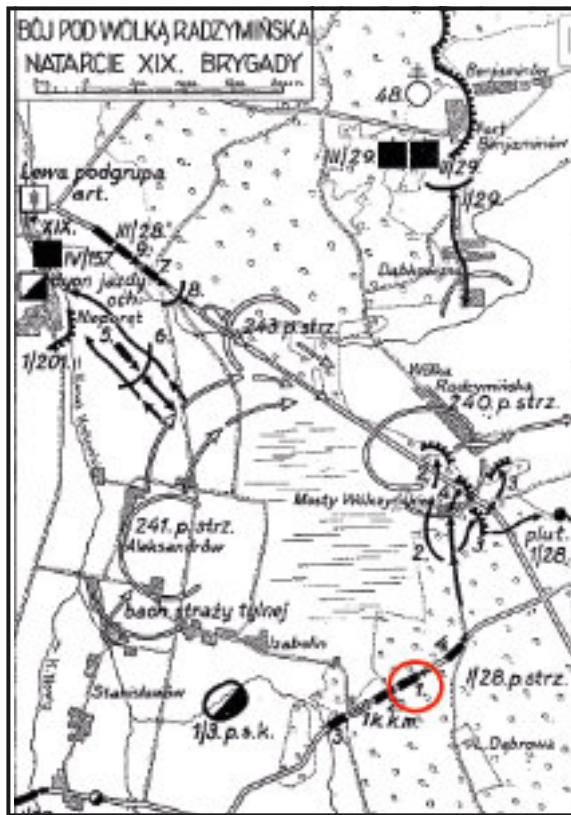
⁸⁴ B. Waligóra, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934, s. 472.

⁸⁵ Relacja mjr. Jerzego Boskiego, op. cit., s. 1-2 relacji.

⁸⁶ Ibidem, s. 2 relacji.

⁸⁷ Relacja kpt. Jana Gintela, CAW (WBH), Relacje i wspomnienia, sygn. I.400.1505.G.

⁸⁸ J. Bączek, *Przemówienie na poświęceniu pomnika bohatera ś.p. kapitana Stefana Pogonowskiego nad jego mogiłką w Łodzi przedstawiające szczegółowy przebieg wiekopomnego zwycięstwa nad bolszewikami w r. 1920 słusznie zwanego „CUDEM NAD WISŁĄ”*, Warszawa 1934, s. 11.

Natarcie na Wólkę Radzyminską 15 sierpnia 1920 r. Plan pokazuje także (prawy dolny róg) ugrupowanie marszowe 1. batalionu 28. PSK, z tym drugą w kolejności, 1 kompanię por. Boskiego (B. Waligóra, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934

Por. Boski objął dowodzenie 1 batalionem. Zaczęła się najtrudniejsza i najświetniejsza chwila jego życia. Musiał opanować sytuację a potem wykonać zadanie powierzone pododdziałowi:

Sytuacja bojowa przedstawiała się następująco: 4-ta komp., walcząc w odległości bezpośredniej, zajęła już całkowicie m. Mostki Wólczańskie [Zamostki Wólczyńskie] i wyparła npla [nieprzyjaciela] (jak później stwierdziłem boczne ubezpieczenie, maszerującej z Wólki Radzyminskiej kolumny) poza szosę. Drogę łączącą Wólkę Radzyminską z szosą, zajmowała już rozproszona i pomieszana, silna liczebnie kolumna nieprzyjacielska. Czoło, tej kolumny, piechota w szyku zwartym, podchodziło do szosy. Wobec powyższej sytuacji i w przewidywaniu natarcia II/28 p.s.k. [2 batalionu 28 Pułku Strzelców Kaniowskich] z kierunku Nieporentu, zdecydowałem bojowy front baonu równolegle do szosy

Po ocenie sytuacji Boski podjął zdecydowaną decyzję:

Ponieważ zachowanie się npla [nieprzyjaciela] wskazywało że jest on wynikiem staciem [starciem] zupełnie zaskoczony, opór jego był całkowicie bezładnym, zdecydowałem nie oczekiwać na przybycie II- baonu, lecz wyzyskując wytworzoną sytuację, przejść do natarcia. Nakazałem więc 1-iej kompanii przesunąć się za 3-cią komp. i zarządziłem natarcie całego baonu silnym prawem skrzydłem w ten sposób, że komp. 3-cia atakowała przez lasek na południowy skraj wsi, inne kompanie mniej więcej prostopadle do drogi łączącej szosę z Wólką Radzyminską – na skraj południowo-zachodni. Natarcie to udało się w zupełności. Nieprzyjaciel został zupełnie rozbity i cofnął się pośpiesznie w kierunku północnym i północno-zachodnim. Straty I/28 p.s.k w tym starciu wyniosły: zabity d-ca baonu por. Pogonowski, zabitych i rannych około 20 szeregowych⁸⁹.

⁸⁹ Ibidem.

Wólka Radzyńska została zdobyta około godz. 6.30, jednak Boski nie kontynuował pościgu za nieprzyjacielem, gdyż był zdezorientowany:

W tym czasie żadnego kontaktu z własnymi oddziałami ani w prawo, ani w lewo nie posiadałem. Natomiast w czasie akcji baonu zameldowano mi, że w kierunku Nieporentu względnie Aleksandrowa, słychać było silny ogień karabinowy.

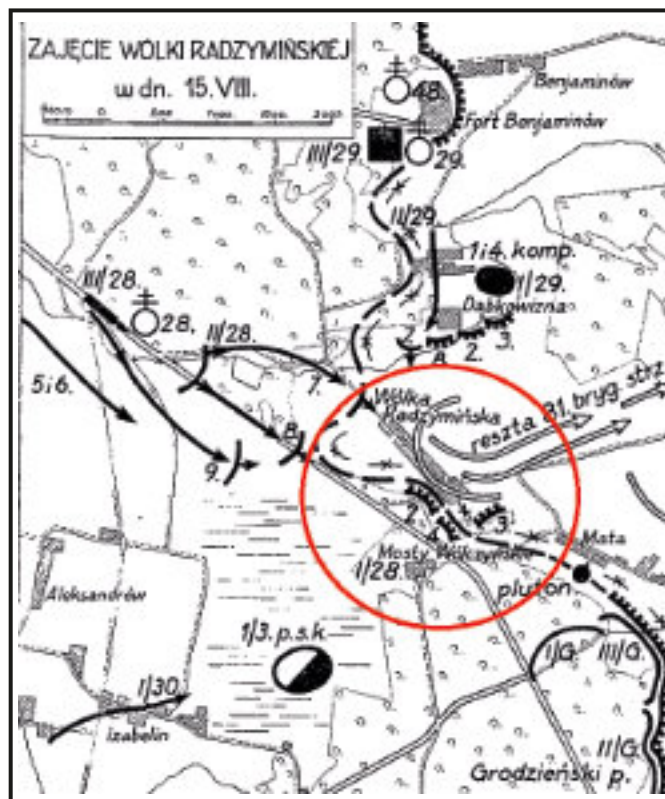
Odgłosy tej walki dezorientowały mnie w sytuacji. Po zajęciu więc Wólki Radzyńskiej, postanowiłem zająć tam stanowisko obronne i szukać łączności z sąsiadami, by dowiedzieć się o sytuacji własnych oddziałów. W tym celu wysłałem w kierunku zachodnim baonowych konnych wywiadowców.

Dowódca tego baonu zawiadomił mnie [mnie] pisemnie, że dywizja Lit. Biał. [Litewsko-Białoruska] Rozpocznie niebawem natarcie na Radzymin, godzina rozpoczęcia tego natarcia nie była jednak jeszcze wiadomą.

Dla utrzymania stałej łączności z dywizją L.B. [Litewsko-Białoruska] i zgodnie z poprzednim rozkazem D-cy [dowódcy] brygady, wysunąłem jeden pluton do miejscowości Mata⁹⁰.

Do oswobodzonej Wólki Radzyńskiej dotarły wkrótce pozostałe pododdziały 28. PSK, a batalion Boskiego miał kilka godzin odpoczynku. Nowe rozkazy przysłyły po południu:

Po południu między godziną 5-tą i 6-tą otrzymałem od d-cy brygady rozkaz by z I/28 p.s.k. i dwoma kompanjami II/28 p.s.k. (5-tą i 8-mą) maszerować skrajem leśnym na m. Mokre i wesprzeć natarcie 29 p.s.k. Z 29 p.s.k. zetnąłem się na drodze Łoś – Aleksandrów gdy po nieudanym natarciu, mając znaczne straty, i ciężko rannego d-cę (mjr. Waltera) wycofał się w kierunku zachodnim. Po porozumieniu się z zastępującym d-cę pułku kapt.

Zajęcie Wólki Radzyńskiej 15 sierpnia 1920 r. przez 1. batalion 28. PSK dowodzony przez por. Boskiego (B. Waligóra, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934)

⁹⁰ Ibidem, s. 2-3 relacji.

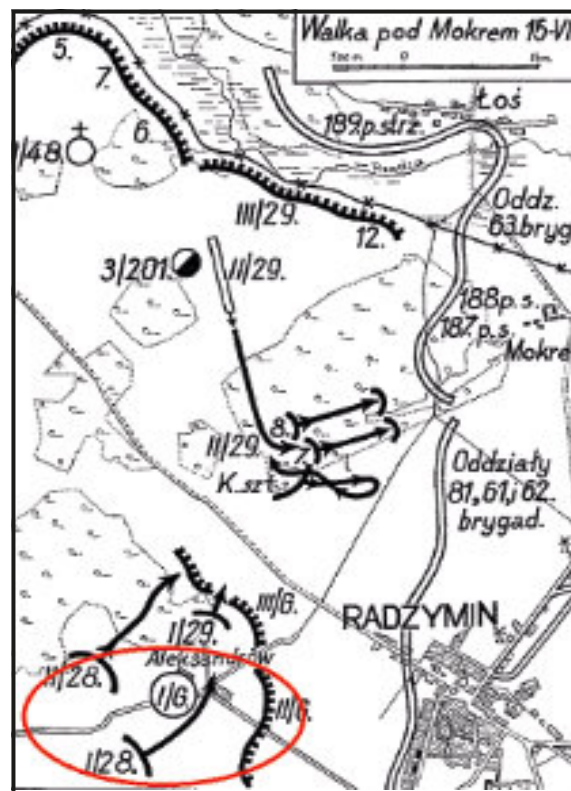
Rogowskim objąłem odcinek 29 p.s.k, zaś 29 p.s.k przesunął się w lewo do coty 89. Ponieważ w międzyczasie zapadł zmrok, a pozycja zajęta przez bataljon (droga leśna na południe od m. Łoś) była trudną do obrony, wysunąłem jedną komp. (1-sza komp. por. Janus) na skraj lasu przed samą Wieś Mokre⁹¹.

16 sierpnia zaczęło się natarcie na Mokre położone na północ od Radzymina. Boski wspominał:

Dnia 16-go równo ze świtem, rozpocząłem natarcie na m. Mokre. Ponieważ teren do natarcia był dość dogodnym, w stosunkowo niedługim czasie miejscowość ta została zdobyta. Poprowadzone jednak przez npla silne przeciwuderzenie, skierowane na lewe skrzydło baonu zmusiło nas do odwrotu i tylko przy użyciu całego odwodu baonowego (4-ta komp.) udało się utrzymać pozycję na skraju polany 700-800 mtr. na zachód od Mokrego. Straty I/28 p.s.k wyniosły: ciężko ranny por. Janus, zabitych i rannych około 80-ciu szeregowych.

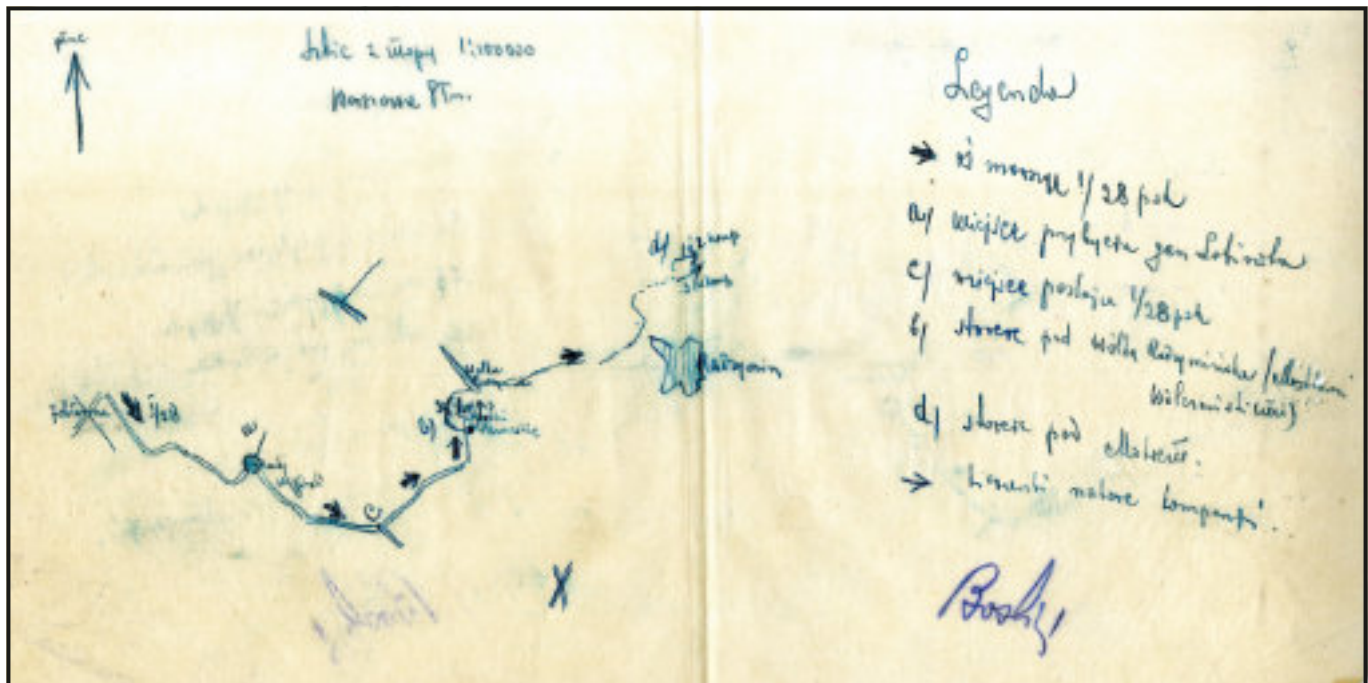
W tym czasie przybył na pole walki d-ca brygady gen. Thommee [faktycznie w tamtym czasie miał stopień podpułkownika] i zarządził ponowne natarcie na m. Mokre (...) Natarcie rozpoczęło się w południe, równocześnie na całym odcinku, przy bardzo silnym i wydatnym wsparciu własnej artylerji. Npl [nieprzyjaciel] został odrzucony po za rzekę Rządze i I/28 p.s.k. zgodnie z poprzednim rozkazem, obsadził pozycję Mokre – włącznie do skrzyżowania drogi na Zawady. Przy powtórnym natarciu straty były minimalne i wyniosły w I/28 p.s.k. 5-6 szeregowych. Od tego momentu na przedpolu zapanował spokój.

W tym miejscu należy się wyjaśnienie. Czytając relację Boskiego można odnieść wrażenie, że jego batalion brał bezpośredni udział w zdobyciu Mokrego, tymczasem walczył na przedpolach tej miejscowości, dokładnie mówiąc na północ od Aleksandrowa (dziś w granicach Radzymina). Mimo, że Boski wysłał wieczorem 15 sierpnia jedną kompanię por. Janusa do zdobycia Mokrego ale ostatecznie zajęła ona pozycje kilkaset metrów od wsi – nie

Walki k. Mokrego w których brał udział batalion dowodzony przez por. Boskiego (B. Waligóra, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934)

⁹¹ Ibidem, s. 3 relacji.

Odręczny szkic sporządzony przez Jerzego Boskiego, wraz z jego podpisem, pokazujący działania 1. batalionu 28. Pułku Strzelców Kaniowskich od 14 do 16 sierpnia 1920 r. (CAW, Relacje i wspomnienia, sygn. I.400.1505.B)

zdecydowano się na natarcie wobec przewagi liczebnej nieprzyjaciela. Nazajutrz kompania Janusa broniła się przed kontratakami bolszewickim i poniosła ogromne straty. Do Mokrego jako pierwsi weszli (od strony północno-zachodniej) żołnierze 2. batalionu 29. PSK – w wyniku drugiego natarcia prowadzonego 16 sierpnia 1920 r.⁹².

Bój o Wólkę Radzyminską stoczony rankiem 15 sierpnia 1920 r. miał wymiar epizodyczny, ale już kilka dni po walce stał się słynny i urosł do rangi przełomowego momentu w Bitwie Warszawskiej, a dowódca 1 batalionu 28. Pułku Strzelców Kaniowskich por. Stefan Pogonowski stał się bohaterem sławionym w całej Polsce. Z kolei por. Jerzy Boski, faktyczny zwycięzca boju, nie był w ogóle wspominany...

Prawdopodobnie pierwszym, który opisał okoliczności boju o Wólkę Radzyminską był endecki publicysta Stanisław Stroński. 19 sierpnia 1920 r. napisał relację ze swojej wizyty w oswobodzonym Radzyminie, którą odbył poprzedniego dnia. 18 sierpnia 1920 r. przeprowadzono w tym mieście podniosłą uroczystość z udziałem generałów Józefa Hallera, Jana Rządковского i Lucjana Żeligowskiego oraz kardynała Aleksandra Kakowskiego i biskupa Stanisława Galla. Stroński miał wówczas możliwość porozmawiania z dowódcą 10. Dywizji Piechoty gen. Lucjanem Żeligowskim i dowódcą 30. Pułku Strzelców Kaniowskich ppłk. Kazimierzem Jacynikiem⁹³. W spisanych przez Strońskiego relacjach tych dwóch oficerów pojawia się wyłącznie Pogonowski jako autor zwycięstwa, brak nawet jednego zdania o Boskim:

⁹² B. Waligóra, op. cit., s. 588.

⁹³ M. Pakuła, *Kapitan Stefan Pogonowski – fakty i mity*, „Rocznik Legionowski”, t. XII, Legionowo 2019, s. 27.

To było niezłe pomyślane mówi gen. Żeligowski głosem łagodnym, spokojnym, powolnym – bo oni chcieli [czerwonoarmiści] dojść do Pragi, zająć most i odciąć w ten sposób połączenie całej naszej sile na prawym brzegu Wisły. Ale tam stał dodaje generał mój bataljon pod porucznikiem Pogonowskim. On ich pierwszy zatrzymał. Pogonowski powinien mieć pomnik, o tutaj – wskazał na mapie – w Aleksandrówku [Aleksandrowie].

Porucznik Pogonowski, dowódca bataljonu dodaje pułkownik Jacynik (...) czujny jak żuraw, postąpił strzały na północ od swego stanowiska, tam gdzie dziurę pchali się bolszewicy i zrobił to, co w takim wypadku robi dobry żołnierz: poszedł w kierunku na strzały, aby nawiązać styczność z nieprzyjacielem, padł sam w nierównej walce, ale swoje zrobił, bo złapał niebezpieczny ruch w najlepszej chwili⁹⁴.

Trudno dziś stwierdzić dlaczego ani Żeligowski ani Jacynik nie wspomnieli o Boskim. Być może dlatego, że generał Żeligowski słabo orientował się w sytuacji, gdyż nie był na pierwszej linii i otrzymywał informacje z dużym opóźnieniem, z kolei ppłk Jacynik dowodził pułkiem w innej brygadzie dywizji Żeligowskiego i jego oddział walczył w innym miejscu, co oznaczało, że otrzymywał informacje z drugiej ręki⁹⁵.

Cytowaną w tej pracy już kilkakrotnie relację Jerzego Boskiego z działań od 14 do 16 sierpnia 1920 r., spisaną 20 sierpnia 1930 r., otrzymał mjr Bronisław Waligóra z Wojskowego Biura Historycznego, autor licznych publikacji o Bitwie Warszawskiej 1920 r. Z pewnością na podstawie tej relacji i wielu innych wstrzemięźliwie wypowiadał się o roli por. Pogonowskiego i boju rzekomo przez niego prowadzonego:

Taka legenda musiała się wytworzyć w ówczesnych nastrojach tem bardziej iż wszystko wskazywało na to, że właśnie por. Pogonowski jak gen. Żeligowski określił w swojej pracy „wiedziony instynktem” start się po Wólkę Radzywińską i zatrzymał nieprzyjaciela. W 1920 r. wierzono, że por. Pogonowski zatrzymał główne siły, które szły na Pragę i Warszawę⁹⁶.

**Por. Jerzy Pogonowski, lata 20. XX w.
(Żołnierz-dzieci Łodzi, Specjalny dodatek
wojskowy „Republiki”, Łódź 1927, s. 7)**

⁹⁴ *Jak było pod Warszawą*, „Rzeczpospolita” 1920, nr 65, s. 1. Relację Strońskiego napisaną 19 sierpnia 1920 r. przytoczono także w materiale pt. *Dwaj Obrońcy*, „Gazeta Polska” 1930, nr 188, s. 1.

⁹⁵ M. Pakuła, *Nieporęt...*, op. cit., s. 78.

⁹⁶ *Uwagi kpt. dypl. Waligóry Bolesława do rękopisu pracy gen. Żeligowskiego „Wojna roku 1920”*, CAW, Relacje i wspomnienia, sygn. I.400.1505.Ż, b.p.

**Budynek koszar 28. PSK w Łodzi w dwudziestoleciu międzywojennym
(uml.lodz.pl, wgląd 13 stycznia 2024 r.)**

Po Bitwie Warszawskiej 10. Dywizja Piechoty weszła w skład 5 Armii gen. Władysława Sikorskiego. 28. Pułk Strzelców Kaniowskich pomaszerował przez Wyszaków, Pułtusk i Przasnysz do Chorzel, gdzie stanął 24 sierpnia 1920 r. Jego zadaniem było odcięcie sił rosyjskich wycofujących się wzdłuż granicy pruskiej, lecz po dotarciu jednostki okazało się, że bolszewicy znaleźli się już po drugiej stronie granicy.

**Budynek łódzkich koszar 28. PSK – obecnie
(fot. A. Skrodzka)**

W związku z tym pułk został wycofany i skierowany do Ciechanowa, po czym trafił do Krasnegostawu. 31 sierpnia ruszył przez Tyszowce do Sokala, by walczyć z resztkami armii Budionnego. Stanął tam 12 września 1920 r. Kolejne dni zdominował pościg za nieprzyjacielem w kierunku Dubna. Następnie jednostka została wycofana przez Łuck do Kowla, gdzie dotarła informacja o zawieszeniu broni⁹⁷.

Po wojnie 28. Pułk Strzelców Kaniowskich skierowano do Łodzi i zakwaterowano w koszarach położonych w centrum miasta. Duży narożny budynek znajduje się przy skrzyżowaniu dzisiejszych ulic Żeligowskiego i Alei 3 Maja. Obiekt jest własnością Uniwersytetu Medycznego w Łodzi – mieści się tam Collegium Anatomicum oraz muzeum Uniwersytetu. Warto wspomnieć, że w obiekcie znajduje się też Izba Pamięci Strzelców Kaniowskich prowadzona przez Stowarzyszenie Historyczne „Strzelcy Kaniowscy”.

Budynek powstał na potrzeby carskiej armii na początku XX w. Potem koszarzy były wykorzystywane przez Niemców podczas I wojny światowej, po odzyskaniu niepodległości przez Wojsko Polskie (28. PSK stacjonował tam w latach 1921-1939). Podczas okupacji obiekt zajmował Wehrmacht (szpital wojskowy), po wojnie ponownie stacjonowali tu polscy żołnierze, a potem gmach przeszedł w ręce Uniwersytetu⁹⁸.

⁹⁷ W. Zaborowski, *Zarys historii wojennej 28-go Pułku...*, op. cit., s. 25.

⁹⁸ <https://uml.lodz.pl>, wgląd 3 lutego 2024 r.

Rozdział 4. Służba zawodowa w Wojsku Polskim (1921-1939)

Jerzy Boski służył w 28. Pułku Strzelców Kaniowskich w Łodzi do 1925 r. W 1921 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Lubelskim⁹⁹, ale zaliczył tylko dwa semestry. W 1922 r. został awansowany na stopień kapitana (3 maja) oraz oficjalnie zatwierdzony na stanowisko dowódcy 1 batalionu (5 sierpnia)¹⁰⁰.

W 1924 r. Boski został przesunięty na stanowisko dowódcy 2. batalionu 28. PSK¹⁰¹ oraz otrzymał awans na majora (1 grudnia)¹⁰².

Jerzy Boski w stopniu kapitana (siedzi drugi od lewej strony) w otoczeniu oficerów 28. PSK. Fotografia została wykonana między 1923, a 1925 rokiem. Trzeci od lewej siedzi szef sztabu ppłk Stefan Iwanowski, czwarty – dowódca pułku ppłk Erwin Kossowski (zbiory Stowarzyszenia Historycznego „Strzelcy Kaniowscy”)

⁹⁹ Dziś Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

¹⁰⁰ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604, s. 8, 9.

¹⁰¹ Rocznik Oficerski 1924, s. 192.

¹⁰² Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych 1924, nr 131, s. 734.

Patent oficerski Jerzego Boskiego – awans na stopień majora (zbiory M. Boskiego – przekazane Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu)

Legitymacja i odznaka pamiątkowa 28. Pułku Strzelców Kaniowskich przyznana Boskiemu już po zakończeniu służby w tym oddziale (zbiory M. Boskiego – przekazane Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu); Jerzy Boski był też członkiem Związku Kaniowczyków i Żeligowszczyków

W aktach personalnych Boskiego przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie zachowała się tajemnicza notatka sporządzona w 1923 r. przez szefa sztabu 28. PSK ppłk. Stefana Iwanowskiego:

*Boski Jerzy – kpt. 28 p.p. orzeczeniem... [nieczytelne] zwolniony od winy i kary*¹⁰³.

Wyjaśnienie znalazło się w notatce zamieszczonej w karcie ewidencyjnej Boskiego przechowywanej przez rodzinę. Znajduje się tam taki zapis:

Oskarżonego z k.k. art. 459¹⁰⁴ uwalnia się od ukarania występku z art. 459 k.k. rzekomo popełnionego w ten sposób że w nocy z 14 na 15 grudnia 1922 r. w Łodzi w hotelu amerykańskim na korytarzu zaatakowany przez... [nieczytelne] Jana strzelił do niego z rewolweru powodując natychmiastową śmierć a to po myśli § 306 ustawy... [nieczytelne].

Pismo prokuratora wojskowego przy Wojsk. Sądzie Okr. D.O.K. IV... [nieczytelne] 2760/20/41¹⁰⁵.

O zajściu w hotelu oraz o finale sprawy pisała łódzka prasa:

W nocy z czwartku na piątek w hotelu „Amerykańskim” przy ulicy Zielonej 12 zdarzył się tragiczny wypadek, zakończony śmiercią jednej osoby a poranieniem drugiej (...) O godz. 3-ej w nocy przyszedł do hotelu (...) w stanie nietrzeźwym mieszkający tam artysta teatru „Scala”, berlińczyk Jan Szobrys. Zaczął on dobijać się do pokoju zajętego przez służące. Gdy te nie chciały go wpuścić wybił on szyby w drzwiach a następnie wyłamał drzwi (...) Zbudzony krzykami kapitan Boski sądził iż na hotel ktoś napadł (...) Nagle Szobrys...¹⁰⁶.

... rzucił się [Szobrys] z pięściami na kpt. B. i uderzył go dwukrotnie w twarz i począł dusić. Kpt. B. w przekonaniu, że ma do czynienia z bandytą, dobył rewolweru i wystrzelił. Kula przeszła Szobrysowi głowę a rykoszetując jeszcze zraniła stojącego w pobliżu kupca Marjana Dobrowolskiego. Szobrys padł trupem na miejscu¹⁰⁷.

¹⁰³ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604, s. 25.

¹⁰⁴ W tamtym czasie obowiązywał jeszcze rosyjski kodeks karny z 1903 r. Art. 459 tego kodeksu miał następującą treść: *Winny zabójstwa, popełnionego przy przekroczeniu granic obrony koniecznej, jeśli zabójstwo nastąpiło nie w obronie od zamachu na życie lub do zgwałcenia będzie karany: zamknięciem w twierdzy na czas do roku jednego lub zamknięciem w więzieniu, Kodeks karny z r. 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r., <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra>, wgląd 25 marca 2024 r.*

¹⁰⁵ Karta ewidencyjna Jerzego Boskiego, op. cit., s. 3.

¹⁰⁶ *Zabójstwo przez pomyłkę*, „Głos Polski” 1922, nr 34, s. 5.

¹⁰⁷ *Tragiczny wypadek w hotelu w Łodzi*, „Praca” 1922, nr 345, s. 5.

*Mimowolny sprawca zatelefonował na pogotowie, żandarmerję i policję. Na miejsce wypadku przybył dowódca żandarmerii kpt. Fiszer, który, po przeprowadzeniu dochodzenia, aresztował kpt. Boskiego...*¹⁰⁸.

*Swego czasu donosiliśmy o zajściu jakie miało miejsce hotelu „Amerykańskim” przy ulicy Zielonej 12. Zajście skończyło się śmiercią pewnego artysty kabaretowego, którego zastrzelił mieszkający w hotelu kpt. Boski. Sąd wojskowy po rozpatrzeniu całej sprawy doszedł do wniosku, iż kpt. B. działał w obronie własnej strzelając do napastującego go artysty. Po naradzie trybunał ogłosił wyrok uniewinniający kpt. Boskiego*¹⁰⁹.

1 lipca 1925 r. mjr. Jerzego Boskiego przeniesiono do Dowództwa Okręgu Korpusu nr IV w Łodzi, do Oddziału Personalnego, na stanowisko referenta. Od 7 lutego 1928 r. leczył się na tyfus. 28 czerwca 1928 r. wrócił do służby w DOK IV po urlopie zdrowotnym, na stanowisko kierownika referatu w Oddziale Personalnym¹¹⁰.

DOK IV było jednym z dziesięciu terytorialnych organów Ministerstwa Spraw Wojskowych sprawujących funkcje administracyjno-gospodarcze, mobilizacyjne i garnizonowo-porządkowe. W skład struktury organizacyjnej wchodził sztab, szefostwa broni i służb i kwatera główna. W sztabie było pięć oddziałów, w tym oddział V personalny, do którego trafił mjr Boski. Oddział personalny zajmował się prowadzeniem ewidencji i spraw kadrowych oficerów i szeregowych, sprawami oficerskich sądów honorowych oraz nadzorowaniem postępowań administracyjnych w instytucjach podległych Okręgowi Korpusowi.

Przełożonymi mjr. Jerzego Boskiego w DOK IV byli dowódcy OK: gen. dyw. Władysław Jung (1924-1926), gen. dyw. Ignacy Ledóchowski (1926-1927) i gen. bryg. Stanisław Małachowski (1927-1934) oraz szefowie sztabu: ppłk Stefan Iwanowski (1924-1926), płk Marian Kozłowski (1926-1927) i ppłk Jarosław Szafran (1927-1928).

Z dokumentów przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym możemy się dowiedzieć jaką pensję otrzymywał mjr Jerzy Boski w czasie służby w DOK IV. W marcu 1926 r. pobrał 365,53 zł, w lutym 1927 r. już 516,72 zł, a w styczniu 1928 r. aż 879,97 zł¹¹¹. Znaczący wzrost poborów oficerskich był związany z podwyżkami nakazanymi przez marszałka Józefa Piłsudskiego po przewrocie majowym w 1926 r. Służba Jerzego Boskiego w DOK IV przypadła właśnie w czasie tego wydarzenia.

W maju 1926 r. wierny władzom pozostał dowódca Okręgu Korpusu w Łodzi gen. dyw. Władysław Jung, z kolei dowódca 10 DP gen. bryg. Stanisław Małachowski podporządkował się rozkazom Józefa Piłsudskiego. W nocy z 13 na 14 maja żołnierze zbuntowanych oddziałów łódzkich (28 i 31 PSK) opa-

¹⁰⁸ *Zabójstwo przez pomyłkę*, „Głos Polski” 1922, nr 34, s. 5.

¹⁰⁹ *Z kroniki policyjnej. Echa zabójstwa w „Hotelu Amerykańskim”*, „Republika” 1923, nr 159, s. 4.

¹¹⁰ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604, s. 2.

¹¹¹ Wykaz poborów sztabu DOK IV za marzec 1926 r., luty 1927 r. i styczeń 1928 r., CAW (WBH), sygn. I.374.4.183, b.p.

Wejście do siedziby DOK IV przy ulicy Kościuszki 67 w Łodzi, I poł. lat 20. XX w. (W. Jarno, P. Waingertner, *Gmachy terytorialnych władz wojskowych szczebla okręgowego Wojska Polskiego w Łodzi*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, nr 14)

Kamienica przy ulicy Kościuszki 67, dawna siedziba DOK IV w Łodzi – obecnie (fot. A. Skrodzka)

nowali gmach DOK IV. Dowódcę OK i część oficerów sztabowych internowano¹¹². Z dostępnych dokumentów nie wynika za kim opowiedział się mjr Boski w czasie tragicznych wydarzeń majowych. Można jednak przypuszczać, że z uwagi na związki z 10. DP i 28. PSK dołączył do zwolenników marszałka Józefa Piłsudskiego.

Łódzkie DOK IV miało od 1921 r. swoją siedzibę w narożnej kamienicy przy al. Tadeusza Kościuszki 67, położonej przy skrzyżowaniu z ul. Ludwika Zamenhofa. Jesienią 1926 r. władze wojskowe zdecydowały, by nową siedzibę DOK IV ulokować przy ul. 11 Listopada 81/83 i w tym celu rozpoczęto przebudowę w stylu modernistycznym znajdujących się tam budynków dawnych koszar carskich. Prace prowadzono w latach 1927-1930¹¹³.

Od listopada 1928 r. do stycznia 1931 r. mjr Jerzy Boski był dowódcą 3 batalionu w Tomaszowie Lubelskim, który znajdował się w składzie 9. Pułku Piechoty Legionów (9 PPL) 3. Dywizji Piechoty Legionów (3 DPL)¹¹⁴. Co ciekawe, a może właśnie to było przyczyną potencjalnej prośby Boskiego o przeniesienie z Łodzi do Tomaszowa, siostra Anna pracowała w tamtym czasie w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym im. Bartosza Głowackiego w Tomaszowie Lubelskim (1922-1932). Mieszkała tam też matka Maria Boska.

¹¹² W. Jarno, P. Waingertner, *Gmachy terytorialnych władz wojskowych szczebla okręgowego Wojska Polskiego w Łodzi*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, nr 14, s. 40.

¹¹³ Ibidem, s. 38, 45.

¹¹⁴ CAW (WBH), sygn. I.481.B.11604, s. 2.

9. Pułk Piechoty Legionów, nadrzędna jednostka batalionu Boskiego, powstał 16 lutego 1919 r. i w maju 1919 r. wszedł w skład 3. Dywizji Piechoty Legionów. W czasie wojny z bolszewikami 1919-1920 oddział walczył między innymi pod Łuckiem i na Zamojszczyźnie.

W okresie służby mjr. Jerzego Boskiego w 3. batalionie w Tomaszowie Lubelskim jego bezpośrednim przełożonym był dowódca 9. PPL płk Stanisław Machowicz (1928-1935), a przełożonym wyższego szczebla dowódca 3. DPL płk Stanisław Skwarczyński (1929-1930).

Od 1922 r. stałym miejscem zakwaterowania 9. Pułku Piechoty Legionów były porosyjskie koszary przy dzisiejszej ulicy Piłsudskiego w Zamościu, ale 3. batalion, którym dowodził mjr Boski, umieszczono w Tomaszowie Lubelskim przy dzisiejszej ulicy Kościuszki.

Koszary w Tomaszowie Lubelskim, pocztówka z okresu II RP
(<http://bc.wbp.lublin.pl>, wgląd 12 lutego 2024 r.)

Małe tomaszowskie koszary, zbudowane w latach 1894-1897 dla 15. Pułku Kozaków Dońskich, składały się z jednego, murowanego i piętrowego budynku oraz kilku drewnianych, parterowych baraków. W głównym obiekcie mieścił się sztab oraz mieszkania oficerskie i podoficerskie, w barakach mieszkali szeregowi¹¹⁵.

¹¹⁵ <https://tomaszowski.com.pl>, wgląd 12 lutego 2024 r

Koszary w Tomaszowie Lubelskim, 1939 r.
(APZ, sygn. 1178-12)

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w murowanym budynku koszar umieszczono gimnazjum, w którym uczyła Anna Boska, ale placówka opuściła obiekt w 1929 r. przenosząc się do nowego, obszerniejszego budynku¹¹⁶. Wspomniane baraki należały do wojska aż do 1947 r., ale obiekt murowany po wyrowadzeniu się gimnazjum w 1929 r. przejęła szkoła powszechna. Obecnie budynek ten należy do Szkoły Podstawowej nr 2 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, zaś drewniane baraki, służące przez lata jako mieszkania komunalne, rozebrano do 2022 r.

Warto dodać, że w czasie dowodzenia tomaszowskim batalionem Boski został wysłany na krótki kurs do Torunia – do Centralnej Szkoły Strzelniczej (kwiecień – czerwiec 1929 r.)¹¹⁷.

W 1931 r. mjr Jerzy Boski został przeniesiony do Korpusu Ochrony Pogranicza (KOP) – od 28 stycznia 1931 r. do 25 marca 1934 r. służył jako dowódca batalionu KOP „Rokitno”¹¹⁸.

Korpus Ochrony Pogranicza (KOP) powstał 12 września 1924 r. do obrony wschodniej granicy Rzeczypospolitej. Jego podporządkowanie było skomplikowane, gdyż Ministerstwu Spraw Wojskowych Korpus podlegał pod względem personalnym, organizacyjnym, operacyjnym i wyszkolenia, a Ministerstwu Spraw Wewnętrznych pod względem ochrony granicy oraz budżetu.

Od chwili powstania KOP był wielokrotnie reorganizowany. W czasie służby mjr. Boskiego formacja składała się z dowództwa w Warszawie, sześciu brygad: „Grodno”, „Wilno”, „Nowogródek”, „Polesie”,

¹¹⁶ <https://spztomaszow.pl>, wgląd 12 lutego 2024 r.

¹¹⁷ Dziennik Personalny MSWojsk. 1929, nr 11, s. 226.

¹¹⁸ Rozkaz MSWojsk. KOP nr 20 z dnia 6 maja 1931 r., ASG, sygn. KOP 177/17, s. 113; KOP Pułk Sarny, Wykaz zmian stanu osobowego nr 2 za miesiąc luty 1931 r. z 4 marca 1931 r., ASG, sygn. KOP 183/99, s. 12; KOP Pułk Sarny, Wykaz zmian stanu osobowego za miesiąc marzec i kwiecień 1934 r. z dnia 5 maja 1934 r., ASG, sygn. KOP 183/99, s. 41.

Jeden z baraków przy ulicy Kościuszki w Tomaszowie Lubelskim należący do koszar, w których stacjonował 3. batalion 9. PPL, przed rozbiórką w 2022 r. (fot. M. Malec-Tereszczuk, <https://tomaszowski.com.pl>, wgląd 12 lutego 2024 r.)

„Wołyń” i „Podole” i pięciu pułków: „Głębokie”, „Wilejka”, „Wołożyn”, „Sarny” i „Czortków”. Batalion „Rokitno”, którym dowodził Boski, znajdował się w strukturze pułku „Sarny”, w składzie brygady „Polesie”¹¹⁹.

Batalion „Rokitno” składał się z dowództwa, plutonu łączności, kompanii odwodowej, kompanii karabinów maszynowych oraz trzech kompanii granicznych: „Ostki”, „Białowież” i „Wojtkiewicz”. Jednostka zabezpieczała odcinek granicy polsko-sowieckiej o długości ok. 30 km w pobliżu miejscowości Rokitno, obecnie Рокитне в обwodzie рівненським, na terenie Ukrainy. Strażnice znajdowały się w miejscowościach: Budki Snowidowickie, Dubno, Białowież, Jarnkowa Niwa, Dobry Ostrów, Białowież, Deremanka, Żelechowo i Osetyszczce,

Koszary KOP w Rokitnie mieściły się przy ul. Polnej¹²⁰ (obecnie ul. Armijska). Do dziś zachowało kilka piętrowych budynków koszarowych.

¹¹⁹ Z. Sławoj, *Korpus Ochrony Pogranicza w służbie Polsce*, „Niepodległość i Pamięć” 1999, nr 6, s. 42.

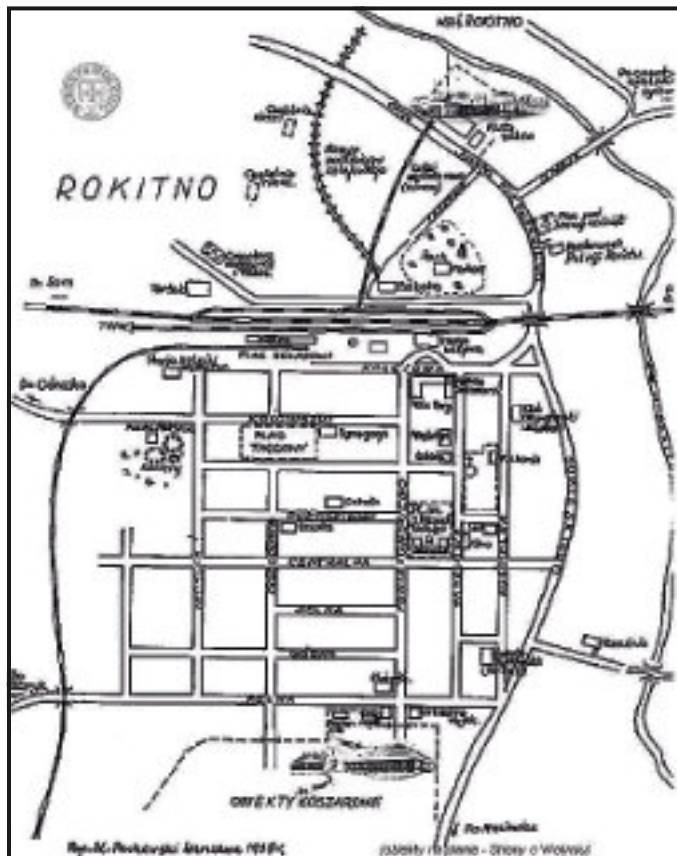
¹²⁰ <https://wolynskie.pl>, wgląd 13 lutego 2024 r.

Bezpośrednim przełożonym mjr. Jerzego Boskiego był dowódca pułku „Sarny” ppłk Tadeusz Puszczyński, a przełożonymi wyższego szczebla byli: dowódca brygady „Polesie” płk Stanisław Sobieszczak oraz dowódca KOP gen. bryg. Jan Kruszewski.

W czasie służby w Korpusie Ochrony Pogranicza mjr Boski został ukarany 21-dniowym aresztem domowym przed dowódcę KOP gen. bryg. Kruszewskiego za zaniedbanie obowiązków służbowych. Boski wydał polecenie swojemu podwładnemu por. Franciszkowi Sieńce, dowódcy kompanii odwodowej, rozkaz osobistego, i w gabinecie dowódcy batalionu, opracowania elaboratu dotyczącego terenu działania batalionu. Por. Sieńko niestety nie wykonał pracy zgodnie z poleceniem przełożonego i zlecił zadanie podoficerom, w dodatku wykonywali je w jego kancelarii. W ten sposób nastąpiło naruszenie przepisów o ochronie informacji niejawnych. Mjr. Boskiemu zarzucono brak nadzoru nad podwładnym¹²¹. Być może to przewinienie dyscyplinarne spowodowało zwolnienie go ze służby w KOP oraz przeniesienie do 58. pułku piechoty w Poznaniu na mniej prestiżowe, i raczej niezgodne ze ścieżką rozwoju oficera piechoty, stanowisko kwatermistrza¹²². Wspomniana kara została odbyta już w nowej jednostce¹²³.

Od 1 maja 1934 r. do 30 stycznia 1939 r. mjr Jerzy Boski pełnił obowiązki kwatermistrza, II zastępcy dowódcy 58. pułku piechoty w Poznaniu¹²⁴.

Początki 58. pułku piechoty są związane z kompaniami ochotników walczących w powstaniu wielkopolskim. 6 marca 1919 r. sformowano z nich 4. Pułk Strzelców Wielkopolskich. Od maja 1919 r. znajdował się na polsko-niemieckim froncie północnym. 7 stycznia 1920 r., w ramach scalania Armii Wielkopolskiej z Wojskiem Polskim, 4. Pułk Strzelców Wielkopolskich został przemianowany na 58. pułk piechoty

Plan miasta Rokitno, w dolnej części koszary batalionu KOP „Rokitno”, którym dowodził mjr Jerzy Boski (<https://wolynskie.pl>, wgląd 13 lutego 2024 r.)

¹²¹ Dodatek tajny nr 10 do rozkazu MSW KOP TJ nr 16 z 9 kwietnia 1934 r., ASG, sygn. KOP 177/45, s. 40.

¹²² Rozkaz MSWojsk., Biuro Pers., nr 3110-105/ Piech. 184/34 z 29 marca 1934 r., ASG, sygn. KOP 177/20, s. 161.

¹²³ Rozkaz oficerski nr 6 58 pułku piechoty z 4 maja 1934 r., CAW (WBH), sygn. I.320.58.36, s. 12.

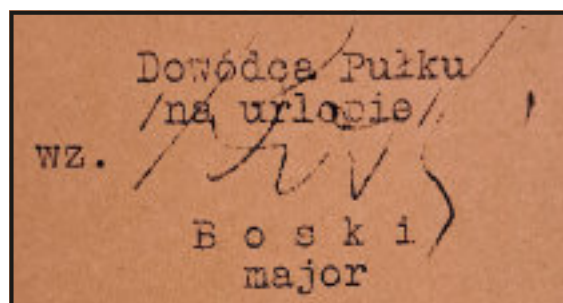
¹²⁴ Rozkaz MSWojsk., Biuro Pers., L. dz. 136/II-1. 184/34 z 21 stycznia 1939 r., CAW (WBH), sygn. I.320.58.3, s. 2; 58 Pułk Piechoty, Całkowita obsada oficerska oficerów służby stałej i oficerów rezerwowych powołanych do służby czynnej z 7 listopada 1938 r., sygn. I.320.58.55, b.p.

i potem brał udział w walkach z bolszewikami. 21 grudnia 1920 r., już po wojnie, trafił do swojego stałego garnizonu – Poznania¹²⁵.

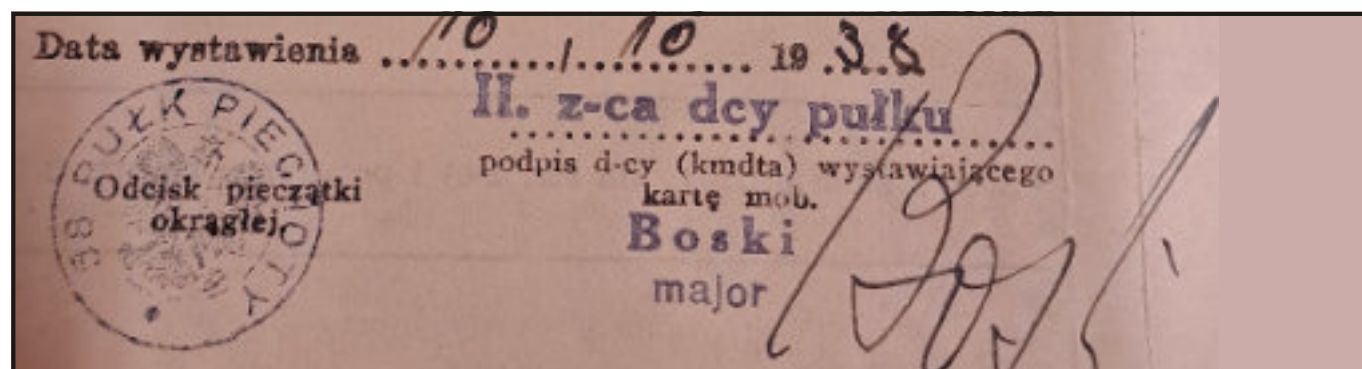
Miejscem zakwaterowania 58. pułku piechoty były koszary przy ulicy Bukowskiej. Oddział zajmował zachodnią część obszernego kompleksu budynków – obiekty wcześniej użytkowane przez pruski 47. pułk piechoty. Dziś w tym kompleksie znajduje 14. Wojskowy Oddział Gospodarczy oraz dowództwo V Korpusu Sił Lądowych Stanów Zjednoczonych (Camp Kosciuszko).

W okresie służby mjr. Jerzego Boskiego w 58. pułku piechoty jego bezpośrednimi przełożonymi byli dowódcy pułku: płk Marian Chilewski (1928-1935), płk Józef Pecka (1935-1938) oraz ppłk Stanisław Tomiak (1938-1939). Przełożonym wyższego szczebla był dowódca 14 Dywizji Piechoty gen. bryg. Franciszek Wład (1930-1939).

Z rozkazów dziennych 58. pp przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym dowiadujemy się o niektórych zadaniach realizowanych przez kwatermistrza mjr. Jerzego Boskiego. Kilkukrotnie zastępował dowódcę pułku w czasie jego urlopu, bądź służbowego wyjazdu, wielokrotnie był przewodniczącym komisji do spraw wybrakowania sprzętu, między innymi map (3 lutego 1938 r.), sprzętu szkoleniowego (21 lutego 1938 r.), instrumentów muzycznych (25 marca 1938 r.) oraz często podpisywał wojskowe dokumenty podróży¹²⁶.

Dowódca Pułku
/na urlopie/
WZ.
Boski
major

Data wystawienia 10 / 10 19 38
II. z-ca dcy pułku
podpis d-cy (kmdta) wystawiającego
kartę mob.
Boski
major

Podpisy mjr. Boskiego pod rozkazem dziennym 58 pp oraz w dokumencie podróży (CAW [WBH], sygn. I.320.58.29, I.320.58.55)

¹²⁵ P. Dymek, *58 pułk piechoty. Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*, Pruszków 2015, s. 3-7.

¹²⁶ CAW (WBH), sygn. I.320.58.29, I.320.58.55.

Jeden z budynków koszar przy ulicy Bukowskiej w Poznaniu, w których stacjonował 58. pp
(fot. r. Binek, <https://pl.wikipedia.org>, wgląd 12 lutego 2024 r.)

Rozdział 5. *Udział w wojnie obronnej i pobyt w niewoli (1939-1945)*

Ostatnim przydziałem służbowym Jerzego Boskiego przed wybuchem II wojny światowej było stanowisko komendanta Kadry Zapasowej Piechoty „Szczakowa” (KZP). Rozkaz w sprawie przesunięcia go z 58. pp ukazał się 21 stycznia 1939 r., a stawiennictwo w nowym miejscu wyznaczono na 30 stycznia¹²⁷. Mjr Boski objął jednak obowiązki dopiero 22 lutego 1939 r. po powrocie z „urlopu przeniesieniowego”. Do tego czasu KZP dowodził jego zastępca kpt. Kazimierz Sobalski, który trafił do Szczakowej także w styczniu 1939 r.¹²⁸.

Przeniesienie Boskiego wiązało się z późniejszym awansem na stopień podpułkownika (12 marca 1939 r., starszeństwo od 19 marca). Jak można przypuszczać przydział był związany ze zbliżającą się wojną z Niemcami oraz potrzebą tworzenia i obsadzania ośrodków mobilizacyjnych. Należy jednak podkreślić, że przesunięcia kadry z mniej ważnych stanowisk w jednostkach wojskowych na tzw. stanowiska wojenne następowały w większości dopiero od marca 1939 r.

Kadra Zapasowa Piechoty „Szczakowa” (od nazwy miasta, dziś dzielnicy Jaworzna w województwie śląskim) podlegała pod 11. pułk piechoty będący w składzie 23. Dywizji Piechoty i została utworzona 1 stycznia 1939 r. z batalionu zapasowego 11 pp.

Macierzysta jednostka – 11. pułk piechoty – powstał w styczniu 1919 r. z batalionów „Dąbrowa Górnicza” i „Będzin” (potem sformowano trzeci batalion). Na przełomie 1919 i 1920 r. oddział przebywał na polsko-czeskiej linii demarkacyjnej, a następnie został skierowany na front polsko-bolszewicki i brał udział w walkach na terenie Ukrainy, a potem w okolicach Chełma i Dorohuska. Po przyłączeniu Górnego Śląska do Polski pułk został zakwaterowany w Tarnowskich Górach, które stały się jego stałym garnizonem¹²⁹.

W trakcie dowodzenia KZP ppłk Jerzy Boski podlegał bezpośrednio dowódcy 11 pp płk. Henrykowi Gorgoniowi, a przełożonymi wyższego szczebla byli dowódcy 23. DP: gen. bryg. Jan Jagmin-Sadowski (do marca 1939 r.) oraz płk Władysław Powierza (od marca 1939 r.).

Szczakowa była ważnym kolejowym węzłem granicznym (Rosja-Austria-Prusy) na zbudowanej w latach 30. XIX w. linii warszawsko-wiedeńskiej i powstałej 10 lat później trasie kolejowej Szczakowa-Kraków¹³⁰. Po stronie austro-węgierskiej w połowie XIX w. zostały zbudowane budynki koszarowe dla jednostki zabezpieczającej granicę i węzeł kolejowy. Przed II wojną światową w koszarach tych, oprócz KZP, stacjonowały pododdziały ułanów i artylerii przeciwpancernej. W czasie okupacji obiekty były wy-

¹²⁷ MSWojsk., Biuro Personalne nr L 136/11-1 z 21 stycznia 1939 r., rozkaz dzienny dowódcy 58 pp nr 19 z dnia 24 stycznia 1939 r., p. 2., CAW (WBH), sygn. I.320.58.33.

¹²⁸ Rozkaz dzienny dowódcy 11 pp nr 44 z 23 lutego 1939 r., CAW (WBH), sygn. I.320.11.11, b.p.

¹²⁹ L. Szostek, *11 pułk piechoty. Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*, Pruszków 2010, s. 5-11.

¹³⁰ S. Lipiec, *Szczakowa. Studium demograficzno-gospodarcze*, Wrocław 2016, s. 24-25.

korzystywane przez Wehrmacht i Bahnschutz. Obecnie w pokoszarowych budynkach znajdują się mieszkania i magazyny (ulica Koszarowa).

Budynki koszar w Szczakowej, lata 70. i 90. XX w. (Muzeum Miasta Jaworzna)

Kadra Zapasowa Piechoty była tzw. ośrodkiem zapasowym i była skadrowana – posiadała małą grupę żołnierzy zawodowych i była gotowa do działania po uzupełnieniu kadrowym. W rozkazach dziennych 11 pp z pierwszego kwartału 1939 r. pojawiają wpisy dotyczące kierowania do Szczakowej oficerów i podoficerów zawodowych z 11 pp – jako uzupełnienie składu KZP¹³¹.

Ośrodek Boskiego miał zadania mobilizacyjne – przyjęcie i wyposażenie żołnierzy zmobilizowanych oraz przygotowanie środków materiałowych i transportu, ale na wiosnę 1939 r. realizował jeszcze standardowe szkolenie podstawowe rekrutów. 10 maja 1939 r. w Szczakowej odbyła się ich przysięga wojskowa. Z Tarnowskich Gór przyjechała kompania honorowa 11 pp, poczet sztandarowy i orkiestra pułkowa¹³².

W późniejszym okresie do KZP zaczęli trafiać rezerwiści, głównie z powiatu chrzanowskiego, powoływani na długotrwałe przeszkolenie wojskowe. 5 czerwca 1939 r. ppłk Boski udał się do Chrzanowa na zebranie rady powiatu w sprawie uruchomienia „akcji społecznej” skierowanej do rodzin powoływanych rezerwistów¹³³.

W ramach tajnej mobilizacji „kartkowej” zarządzonej 24 sierpnia 1939 r., KZP sformowała: II rzut batalionu piechoty i dowództwo 203. pp z pododdziałami specjalnymi – dla 55. DP, oraz kompanię karabinów maszynowych przeciwlotniczych, kompanię asystencyjną, park intendenty i dwie kolumny taborowe dla 23. DP. Z kolei w ramach mobilizacji powszechnej ogłoszonej 30 sierpnia 1939 r. ośrodek w Szczakowej sformował batalion marszowy i kompanię karabinów maszynowych dla 11. pp. Po zakończeniu zadań mobilizacyjnych KZP miała dołączyć do Ośrodka Zapasowego 23. DP (OZ).

Ewakuacja rozpoczęła się 3 września 1939 r. Eszelon skierował się przez Kraków i Bochnię do Tarnowa, gdzie KZP miała się połączyć z OZ. W Tarnowie tego ośrodka już nie było i transport wysłano przez Dębicę, Rzeszów, Sądową Wisznię, Gródek Jagielloński i Zimną Wodę do Lwowa. Przez całą trasę transport był narażony na ataki niemieckiego lotnictwa¹³⁴.

12 września 1939 r. skład zatrzymał się pod Lwowem w miejscowości Biłohoryszcze (5 km przed miastem, obecnie jego dzielnica). Podchorąży rezerwy Ludwik Majtyka z KZP relacjonował:

Dnia 12 września na nasz transport wojskowy (...) został zaskoczony przez panc. [pancerną] kolumnę nieprzyjacielską (numeru tej jedn. [jednostki] nie znam) posuwającą się szosą w kierunku na ulicę Grodecką. 4 nasze karabiny maszynowe zajęły stanowisko na skraju lasu, przepędziły patrole npla [nieprzyjaciela] posuwające po lesie i zaczęły ostrzeliwać posuwającą się kolumnę panc. (...) Silniejsze oddziały piechoty npla [nieprzyjaciela] zaczęły napierać na nasze karabiny maszynowe (...) byliśmy zmuszeni (...) wycofać się do Lwowa. Na drugi dzień przybyły do Lwowa silniejsze nasze oddziały, które powstrzymały napór nieprzyjaciela...¹³⁵.

¹³¹ CAW (WBH), sygn. I.320.11.11.

¹³² Dodatek do rozkazu dziennego dowódcy 11 pp nr 103 z 5 maja 1939 r., CAW (WBH), sygn. I.320.11.11, b.p.

¹³³ Rozkaz dzienny dowódcy 11 pp nr 128 z 6 czerwca 1939 r., CAW (WBH), sygn. I.320.11.11, b.p.

¹³⁴ Relacja ppor. rez. Adolfa Dąbrowskiego z KZP „Szczakowa”, Paryż, 5 stycznia 1940 r., PISM, sygn. B.I.108/C/1, s. 157.

¹³⁵ Relacja pchor. rez. Ludwika Majtyki z KZP „Szczakowa”, Paryż, 8 lutego 1940 r., PISM, sygn. B.I.108/C/1, s. 61.

Wkrótce oddział KZP opuścił wagony i podzielił się na dwie części. Pierwsza część (90 oficerów i 100 szeregowych) z kpt. Antonim Otrębskim udała się do Lwowa, skąd transportem kolejowym dostała się do Kołomyi i 19 września przekroczyła granicę rumuńską. Druga część (18 oficerów i 109 szeregowych) dołączyła do batalionu mjr. Ottona Blutreicha z 19 pułku piechoty i potem walczyła 15 września pod Hołoskiem, gdzie poległ między innymi kpt. Kazimierz Sobalski, zastępca ppłk. Boskiego, oraz od 17 do 21 września pod Lwowem, gdzie żołnierze złożyli broń¹³⁶.

Nie udało się dokładnie ustalić co się działo z komendantem KZP ppłk. Jerzym Boskim, który nie jechał transportem kolejowym ze swoim oddziałem, tylko poruszał się samochodem – jak przekazywał historyk Lech Mastalski¹³⁷. Z kolei inny historyk, Jan Przemsza-Zieliński podawał, że Boski „odłączył się od transportu” przed tym jak jego oddział został podzielony na dwie grupy¹³⁸. W życiorysie napisanym po wojnie Jerzy Boski twierdził, że 8 września został ranny i potem dostał się do niemieckiej niewoli¹³⁹. Do niewoli nie dostał się jednak od razu. Wszystko wskazuje na to, że przedostał się najpierw do Rumunii.

Na początku 1941 r. na terenie Rumuni przebywało jeszcze około 1700 internowanych polskich żołnierzy, głównie oficerów, których 8 lutego 1941 r. Rumuni wydali Niemcom. Zostali oni osadzeni w Oflagu VI E w Dorsten (miasto w Niemczech w dzisiejszym kraju związkowym Nadrenia Północna-Westfalia)¹⁴⁰. Tezę o przebywaniu Boskiego w Rumunii potwierdza litera „R” przy jego nazwisku, podobnie jak przy wielu innych, na liście uwięzionych w obozach Dorsten i Dössel¹⁴¹. Nie ulega wątpliwości, że ppłk Jerzy Boski był więźniem obozu Dorsten i to prawdopodobnie od początku jego istnienia, na co wskazuje niski numer obozowy – 34¹⁴².

27 maja 1941 r. Boski wysłał z Dorsten list do matki. Dowiadujemy się z niego gdzie Maria Boska i jej córka Anna mieszkały w czasie okupacji – ulica Dąbrowskiego 5 w Puławach.

Kochana Mamusiu,

*Wysyłam urzędową fotografię. Zdjęcie było robione na podwórzu pomiędzy barakami, więc jestem trochę rozczochrany. Obecnie wyglądam prawdopodobnie lepiej, bo wtedy byłem po męczącej kilkunastodniowej podróży i przed otrzymaniem paczek... [dalej nieczytelne]*¹⁴³.

¹³⁶ J. Przemsza-Zieliński, *Księga wrześniowej chwały pułków polskich*, t. I, Katowice 1989, s. 108-109.

¹³⁷ L. Mastalski, *Dzieje 11 pułku piechoty 1918-1939*, Częstochowa 2018, s. 382.

¹³⁸ J. Przemsza-Zieliński, op. cit., s. 108.

¹³⁹ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1971 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 7.

¹⁴⁰ M. Bednarek, *Wojenne losy krakowian na podstawie filateliów Jana Pająka ze zbiorów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, „Krzysztoforzy. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, Kraków 2005, nr 23, s. 151.

¹⁴¹ *Ewidencja imienna oficerów i szeregowych, jeńców polskich w obozach dla oficerów Dorsten VIE i Dossel pod Warszawą*, CAW (WBH), sygn. IX.2.52.1, b.p.

¹⁴² Lista polskich jeńców wojennych z Oflagu VI E Dorsten, CMJW, sygn. 346.1.o.5205.006, b.p.

¹⁴³ List w zbiorach M. Boskiego.

Oflag VI C

Przebieg choroby	Stopień	Imię i nazwisko
622	Por.	Bogomski Aleksander
413	Kapłan	Bolub Feliks
639	Por.	Boro Tadeusz
423	Obch.	Bocornicki Leonard
542	Por.	Bogoczki Michał
27	Obch.	Boguski Antoni
34	Por.	Boski Jerzy
466	Obch.	Bowerton Marian
500	Por.	Brand Brand Edward
11	Por.	Br. Brand Adolf Paul
803	Por.	Bryzek Alfred
220	Por.	Bucwałd Feliks Kacypian
319	Por.	Bucwałd Stanisław
110	Por.	Bucwałd Stanisław
368	Por.	Bucwałd Stanisław

Fotografia obozowa Jerzego Boskiego dołączona do listu do matki Marii Boskiej wysłanego 27 maja 1941 r. z Dorsten (zbiory M. Boskiego – przekazane Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu)

Georg (Jerzy) Boski na liście więźniów oflagu w Dorsten (CMJW, sygn. 346.1.o.5205.006)

W oflagu w Dorsten przeważały osoby starsze wiekiem i stopniem, między innymi gen. broni Leon Berbecki¹⁴⁴. Byli to oficerowie, którzy nie zdołali, bądź nie chcieli uciec z internowania w Rumunii do Francji, jak to zrobiła większość młodszych wiekiem i stopniem¹⁴⁵.

Jedenaście drewnianych baraków w Dorsten, w których był później oflag, zbudowano w 1935 r. dla Austriaków, którzy opuścili swój kraj i wstąpili w Niemczech do SA. W 1938 r. koszary SA zostały zajęte przez niemieckie wojsko – 39 pułk piechoty Landwehry. W 1940 r. utworzono tam wojskowy obóz szko-

¹⁴⁴ G. Kulka, *Postępowanie Wojskowego Trybunału Orzekającego wobec jenieckiej postawy gen. broni Leona Berbeckiego*, „Łambinowski Rocznik Muzealny” 2016, t. 39, s. 9.

¹⁴⁵ J. Macyszyn, *Położenie internowanych i więzionych żołnierzy polskich na terenie Europy Zachodniej 1939–1940*, „Niepodległość i Pamięć” 2016, nr 3, s. 135-136.

Baraki w Dorsten w czasach obozu SA
(<http://www.dorsten-unterm-hakenkreuz.de>, wgląd 1 marca 2024 r.)

leniowy, ale już wtedy znajdowało się w nim około 100 francuskich jeńców, którzy pracowali przy remontach budynków. Od początku marca 1941 r. koszary zamieniono na obóz jeniecki dla polskich oficerów. Po ich przeniesieniu w 1942 r. do Dössel, do Dorsten zaczęli trafiać jeńcy sowieccy. Po wojnie w barakach mieszkali uciekinierzy ze wschodnich terenów Niemiec. Większość budynków rozebrano w latach 70. ale pozostały dwa, które służą schronisku dla bezdomnych¹⁴⁶.

Baraki poobozowe w Dorsten, w których dziś mieści się schronisko dla bezdomnych
(<https://www.dorstenerzeitung.de>, wgląd 1 marca 2024 r.)

Następnym obozem jenieckim w którym przebywał Jerzy Boski był oflag Dössel VI B (miejscowość k. Warburga w Niemczech, w dzisiejszym kraju związkowym Nadrenia Północna-Westfalia).

Baraki w Dössel powstały w 1939 r. dla robotników mających budować lotnisko, jednak w 1940 r. budynki te przeznaczono obóz jeniecki. Tworzyło go 38 baraków mieszkalnych, kaplica, kuchnia,

¹⁴⁶ <http://www.dorsten-unterm-hakenkreuz.de>, wgląd 1 marca 2024 r.

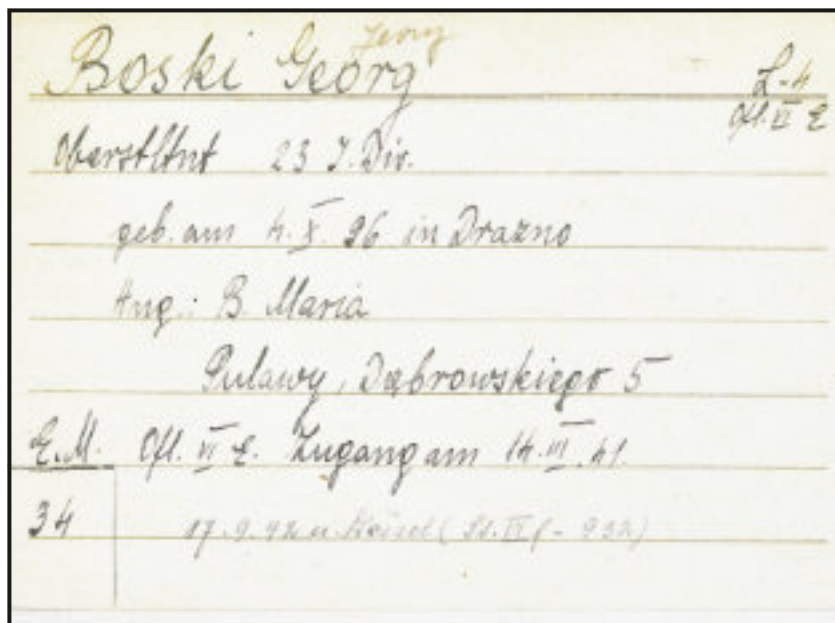
świetlica, łaźnia, toalety, warsztaty naprawcze, budynki magazynowe i wartownia z aresztem. Cały teren ogrodzony był zasiekami z drutu kolczastego z 7 wieżami strażniczymi oraz bunkrem dla karabinów maszynowych przy bramie obozowej¹⁴⁷.

Po wojnie w obozie przebywali, przed powrotem do ojczyzn, robotnicy przymusowi, a potem obiekty zajęła Bundeswehra. Obóz otrzymał nazwę „Börde-Kaserne” i został ośrodkiem szkolenia kierowców wojskowych. Obecnie obiekty dawnego oflagu są wykorzystywane jako tymczasowe schronienie dla osób ubiegających się o azyl¹⁴⁸.

Polscy jeńcy trafili do Dössel po opuszczeniu obozu przez jeńców brytyjskich i francuskich. 17 września 1942 r. do oflagu dotarła pierwsza grupa 1076 oficerów oraz 162 podoficerów i szeregowych (ordynansów) ze zlikwidowanego Oflagu VI E Dorsten¹⁴⁹. W 1942 r. było już 2,4 tys. jeńców na których czele stał „starszy obozu” gen. broni Leon Berbecki. Ppłk Jerzy Boski był zakwaterowany w sali nr 4 baraku nr 6¹⁵⁰.

Głośnym wydarzeniem w dziejach oflagu w Dössel była ucieczka we wrześniu 1943 r. Polacy wykorzystali tunele przygotowane jeszcze przez Brytyjczyków. W nocy z 19 na 20 września 47 oficerów opuściło obóz. Pierwsi zbiegowie zostali złapani 20 września na dworcu kolejowym. W kolejnych dniach ujęto i przywieziono do obozu 37 oficerów, których potem wysłano do obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie i zamordowano. Pozostałych 10 wróciło do Polski albo przedostało się do wojsk alianckich¹⁵¹.

Tragicznym akcentem w historii obozu była śmierć uwięzionych w czasie alianckiego nalotu 27 września 1944 r. Bombardowanie oflagu było spowodowane błędem w nawigacji. Bomby spadły na obóz gdy oficerowie spali w zamkniętych barakach i nie mieli możliwości skrycia się w szczelinach przeciwlotniczych.

Notatka w kartotece oflagu w Dössel dotycząca wysłania listu przez Jerzego Boskiego do matki, 17 września 1942 r. (Lista strat PCK 20395, BliP PCK)

¹⁴⁷ K. Mielnikiewicz, *Kpt. Józef Władysław Kobylański. Prekursor kolekcjonerstwa łowieckiego*, Ostrów Mazowiecka 2019, s. 59.

¹⁴⁸ <https://christof-stoermer.de>, wgląd 1 marca 2024 r.

¹⁴⁹ <https://www.porta-polonica.de>, wgląd 18 lutego 2024 r.

¹⁵⁰ *Ewidencja imienna oficerów i szeregowych, jeńców polskich w obozach dla oficerów Dorsten VIE i Dossel pod Warburgiem VIB*, CAW (WBH), sygn. IX.2.52.1, b.p.

¹⁵¹ K. Józwiak, *Jak polscy oficerowie uciekli Niemcom*, <https://www.rp.pl>, wgląd 18 lutego 2024 r.

Zginęło 90 osób i 230 zostało rannych, w tym gen. bryg. Wiktor Thommée. Ofiary zostały pochowane w oddzielnej kwaterze na cmentarzu parafialnym w Dössel¹⁵².

Oflag VI B został wyzwolony przez Amerykanów 1 kwietnia 1945 r.¹⁵³, ale jeńcy przebywali w nim jeszcze w 1946 r.

Oflag w Dössel
(<https://christof-stoermer.de>, wgląd 18 lutego 2024 r.)

Jeden z baraków poobozowych w Dössel, w którym dziś mieści się schronisko dla azylantów
(<https://www.komoot.de>, wgląd 18 lutego 2024 r.)

¹⁵² <https://www.polskiegroby.pl>, wgląd 18 lutego 2024 r.

¹⁵³ K. Weber, *Bohater czy konformista? Próba oceny działań gen. Leona Berbeckiego podczas internowania w Rumunii*, <https://www.cmjw.pl>, wgląd 18 lutego 2024 r.

- 2 -
Oberst - Leutnants.

Lfd. Nr.	Familien - Name	Vorname	Kgf. Nr.	Dienstgrad
52	Adamszyk	Władysław	204/II B	Oberstleutnant
53	Andersle	Ryszard	200/VIE	"
54	Badowski	Tytus	259/VIE	"
55	Baumann	Wilhelm	39/VIE	*der Polizei:
56	Bobrowski	Stanisław	48506/IV A	"
57	Bornataecki	Lucjan	1/II B	"
58	Boski	Jerzy	34/VIE	"
59	Capela	Franciszek	120/XIIA	"
60	Cebulski	Antoni	188/XIIA	"
61	Chameraki	Mieczysław	189/XIIA	"
62	Cholewo	Bronisław	52/VIE	"
63	Chromy	Jan	50/VIE	"
64	Ciecierski	Tadeusz	182/XIIA	"
65	Czerkiewski	Rudolf	257/VIE	"
66	Czerny	Stanisław	192/VIE	"
67	Czerwinski	Andrzej	364/IIA	"
68	Darlewski	Tadeusz	93/VIE	"
69	Dmowski	Edmund	85/VIE	"
70	Doskoczyński	Henryk	187/VIE	"
71	Figler	Marian	191/VIE	"
72	Gałyński	Stefan	90/VIE	"
73	Gawron	Jan	401/IX B	"
74	Gługiewicz	Antoni	683/XA	"
75	Grodzicki	Mieczysław	94/VIE	"
76	Grudzinski	Julian	1570/XIB	"
77	Grzebień	Bronisław	198/VIE	"
78	Gwińdek	Franciszek	178/VIE	"
79	Halaga	Franciszek	778/XIB	"
80	Horodyński	Mikołaj	176/VIE	"
81	Hubert	Mieczysław	597/X A	"
82	Jadwinski	Marian	101/XIIA	"
83	Jaworowski	Ryszard	32/VIE	"
84	Kaufer	Marian	146/VIE	"
85	Kiss	Jan	168/VIE	"
86	Kostecki	Rudolf	40/VIE	"
87	Kostrzewski	Jan	56/VIE	"
88	Kursor	Władysław	95/VIE	"
89	Kwiecinski	Wincenty	163/VIE	"
90	Liro	Władysław	31/VIE	"
91	Łazor	Adolf	206/VIE	"
92	Małkowiak	Konstanty	116/VIE	"
93	Malinowski	Bolesław	83/VIE	"
94	Matulewicz	Józef	43/VIE	"
95	Metze	Edward	38/VIE	"
96	Michnowicz	Jan	37/VIE	"
97	Mikołajczyk	Karol	172/VIE	"
98	Misky	Wiktoria	57015/X B	"
99	Musiałowicz	Tadeusz	196/VIE	"
100	Ossowski	Marian	982/VIE	"
101	Ostruszka	Franciszek	47/VIE	"
102	Paciorek	Adam	186/VIE	"
103	Pałeraki	Jakub	246/VIE	"
104	Papeć	Józef	119/VIE	"
105	Pietrzewski	Stanisław	184/VIE	"
106	Pietrzyk	Stanisław	35/VIE	"
107	Pikusa	Bolesław	82/VIE	"
108	Pomski	Andrzej	122/VIE	"
109	Rawuszyński	Władysław	211/VIE	"
110	Reklewski	Roman	92/VIE	"

Jerzy Boski na liście więźniów oflagu w Dössel
(CMJW, sygn. 346.1.0.5205.002)

Polski Obóz Wojskowy "Dössel"
w Peckelsheim
KWATERMISTRZOSTWO

Peckelsheim, dnia 1-VIII 1945.

Z A Ś W I A D C Z E N I E

Stosownie do tut. rozkazu Nr. 90. pkt. 4. z dnia 21. lipca 1945. r.
stwierdzam na podstawie zestawienia z dnia 16. kwietnia br., że należność
p. Porucznik. Boskiego Jerzego z tytułu niewypłaconych po-
borów w czasie niewoli przez byłe władze niemieckie w b. Oflag VI. B. Dössel
- Warburg na dzień 1. kwietnia 1945 wynosi:

głównie Dziewięćsetdwadzieściami / 92. RM. 924 Pfen. 92.

KIEROWNIK REF. PIEN.

Włodzisław Koziółkowski
/Zdz. Koziółkowski/
kapitan

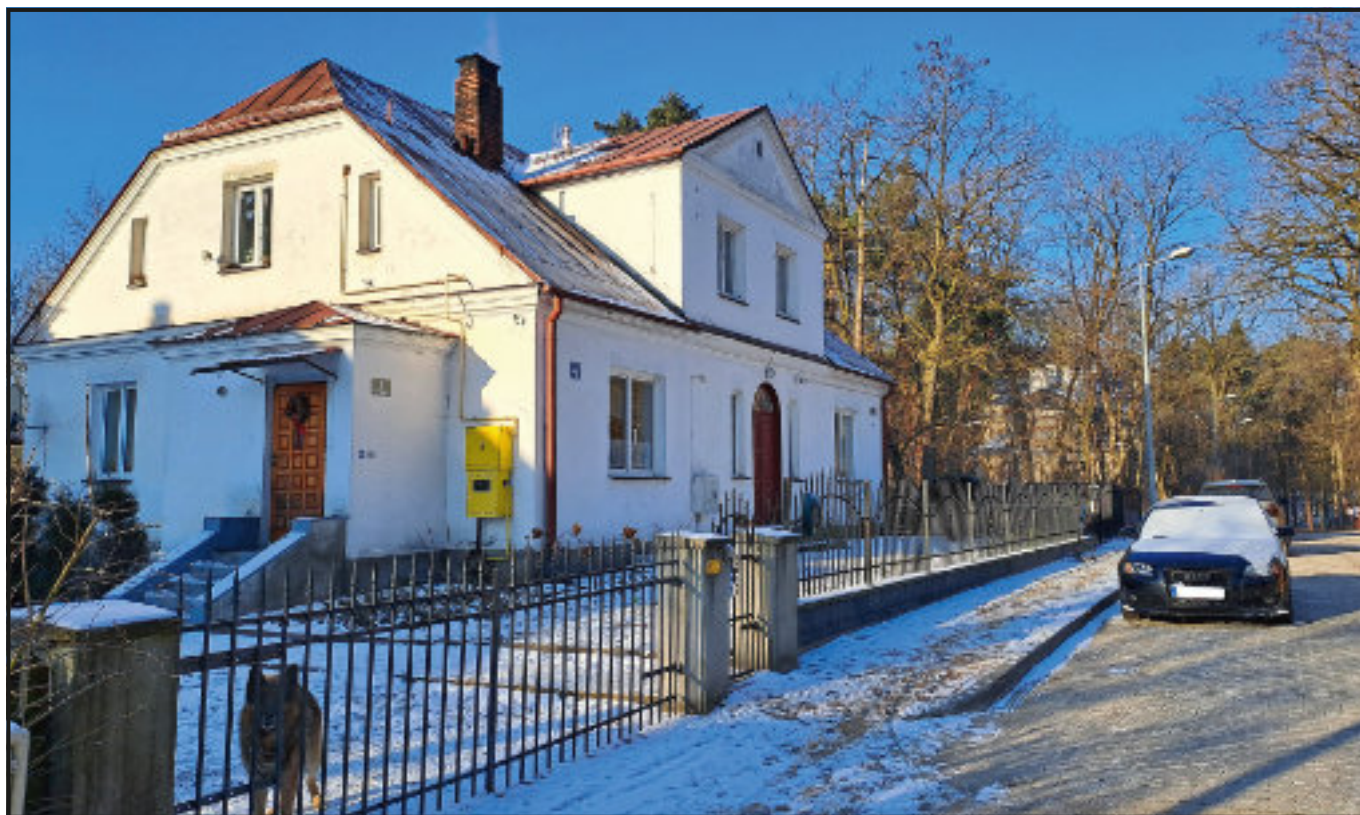
KWATERMISTRZ P.O.W. "Dössel"

Antoni Łukas
pułkownik

Zaświadczenie wydane przez polską komendę już po wyzwoleniu obozu z Dössel
(zbiory M. Boskiego - przekazane Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu)

Rozdział 6. Życie powojenne (1946-1982)

W liście z 23 stycznia 1951 r. do stryjenki Anny Boskiej Jerzy Boski podał, że przyjechał z Niemiec do Polski w pierwszych dniach lutego 1946 r.¹⁵⁴. W związku z tym, że było oficerem zawodowym, zaraz po powrocie otrzymał wezwanie do stawienia się do 18 lutego 1946 r. do Rejonowej Komendy Uzuppełnień w Lublinie – w celu rejestracji¹⁵⁵. Oficerem w służbie czynnej, chociaż bez przydziału, pozostał do 31 grudnia 1950 r., kiedy to przeniesiono go do rezerwy i zakwalifikowano jako „zdolnego do służby nieliniowej”. 4 lutego 1957 r. został całkowicie zwolniony z obowiązku wojskowego – przeniesiony w stan spoczynku¹⁵⁶.

Dom państwa Kaczorowskich przy ul. Kruka 9 w Puławach, w którym po wojnie mieszkał Jerzy Boski z matką i siostrą (fot. M. Pakuła)

¹⁵⁴ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1971 dot. Jerzego Boskiego, IPN, sygn. Lu 019/410, s. 16.

¹⁵⁵ Odpis wezwania Wojsko Polskie Komisja Rehabilitacyjna Departamentu Personalnego RP przy Jednostce Wojskowej nr 55734 z dnia 9 lutego 1946 r., zbiory M. Boskiego – przekazane dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego.

¹⁵⁶ Legitymacja wojskowa oficera rezerwy Jerzego Boskiego wydana 13 października 1950 r., zbiory M. Boskiego – przekazane dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego.

Po powrocie do kraju Jerzy Boski zatrzymał się w Puławach u swojej najbliższej rodziny – matki Marii i siostry Anny, które mieszkały wtedy przy ulicy Kruka 9¹⁵⁷ na osiedlu „Na Działkach”¹⁵⁸, w willi należącej do państwa Kaczorowskich. Aleksander Kaczorowski był nauczycielem matematyki i pracował z Anną Boską najpierw w puławskim gimnazjum, później w tajnym nauczaniu, a potem w liceum. Dom był obszerny, a państwo Kaczorowscy byli bezdzietnym małżeństwem, stąd zapewne zdecydowali się na wynajęcie części budynku.

W 1946 r. Boski otrzymał posadę sekretarza administracyjnego w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW), który znajdował się w pałacu Czartoryskich w Puławach¹⁵⁹.

Pierwszy pałac, wzniesiony w latach 1671-1676 z fundacji Stanisława Herakliusza Lubomirskiego i jego żony Zofia z Opalińskich, został zniszczony w czasie potopu szwedzkiego. Nowa rezydencja została zbudowana w latach 1731-1736 na zlecenie Augusta Czartoryskiego i jego żony Marii z Sieniawskich. Pałac został w rękach Czartoryskich do roku 1831, kiedy to majątek Adama Czartoryskiego został skonfiskowany przez Rosjan. W 1842 r. nastąpiła przebudowa rezydencji i umieszczono w nim Instytut Wychowania Panien. Kolejnym właścicielem był Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (1869)¹⁶⁰.

W okresie II Rzeczypospolitej placówka mająca siedzibę w pałacu Czartoryskich nosiła nazwę Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego. W 1940 r. Instytut przejęli Niemcy, którzy przed ucieczką w 1944 r. ograbili placówkę ze sprzętu i księgozbioru oraz podpalili jedno ze skrzydeł pałacu. PINGW zaczął ponownie działać już w 1945 r.¹⁶¹.

W okresie, w którym bohater tej książki pracował w Instytucie, dyrektorem placówki był prof. Lucjan Kaznowski¹⁶². W 1948 r. dyrekcja Instytutu została przeniesiona do Warszawy na ul. Piękną¹⁶³. Boski mieszkał wtedy w stolicy, lecz adresu nie udało się ustalić¹⁶⁴.

W 1950 r. Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach został rozwiązany i na bazie jego struktury organizacyjnej powołano 8 samodzielnych instytutów. W Puławach utworzono

¹⁵⁷ W materiałach operacyjnych PUBP w Puławach pojawia się obok ul. Kruka 9 także Sienkiewicza 23, jako adres zamieszkania Jerzego Boskiego w 1954 r.

¹⁵⁸ „Na Działkach” to potoczna nazwa niewielkiego osiedla położonego w pobliżu lasu. Na przełomie lat 20. i 30. XX w. puławska inteligencja (nauczyciele, urzędnicy, wojskowi) wybudowała tam domy jednorodzinne, Z. Sufin, *Społeczność małych miast na tle procesów urbanizacji i uprzemysłowienia*, <https://repozytorium.amu.edu.pl>, wgląd 26 lutego 2024 r.

¹⁵⁹ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 24.

¹⁶⁰ <https://muzeumczartoryskich.pulawy.pl>, wgląd 24 stycznia 2024 r.

¹⁶¹ <https://historiaiuug.pulawy.pl>, wgląd 24 stycznia 2024 r.

¹⁶² G. Hołubowicz-Kliza, S. Krasowicz, W. Oleszek, *Jubileusz 150 lat nauk rolniczych w Puławach*, „Wieś i Rolnictwo” 2012, nr 3, s. 168.

¹⁶³ M. Strzemiński, *Pod znakiem pingwina*, „Z dziejów instytutów rolniczych w Polsce”, cz. III, Puławy 1986, s. 44; List Anieli Boskiej do Jerzego Boskiego, 12 stycznia 1951 r., zbiory M. Boskiego – przekazane dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego.

¹⁶⁴ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 16.

Pałac Czartoryskich w Puławach w 1942 r., przedwojenna i powojenna siedziba Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego, w którym pracował Jerzy Boski (<https://historiaiung.pulawy.pl>, wgląd 30 listopada 2023 r.)

Pałac Czartoryskich w Puławach – obecnie (fot. M. Pakuła)

Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNiG), którego dyrektorem został prof. Anatol Listowski¹⁶⁵. Miasto było też siedzibą oddziału Centralnej Biblioteki Rolniczej w Warszawie¹⁶⁶.

Po powrocie z Warszawy w 1950 r. Jerzy Boski nie podjął już pracy nowym Instytucie. Proponowano mu stanowisko personalne w spółdzielni „Pomoc” w Puławach¹⁶⁷. Nie przyjął go argumentując, że „mocno by go obserwowali” i że woli pracę na stanowisku podrzędnym, na przykład kontrolera sklepów. Ostatecznie, mimo obaw, zaczął pracować w puławskim Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (MRN) na stanowisku kierownika Referatu Stanu Cywilnego¹⁶⁸. Jego przełożonym, przewodniczącym Prezydium MRN, był w tamtym okresie Marian Kozłowski.

20 marca 1950 r. uchwalono ustawę o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, która położyła kres dualizmowi władzy administracyjnej istniejącemu od 1944 r. W przypadku administracji miast dualizm ten polegał na funkcjonowaniu z jednej strony zarządów miejskich – władzy wykonawczej, z drugiej miejskich rad narodowych – organów uchwałodawczych. Na podstawie ustawy z 1950 r. zarządy miejskie zlikwidowano i funkcje organów wykonawczych przejęły Prezydium Miejskich Rad Narodowych.

3 czerwca 1950 r. odbyła się sesja Powiatowej Rady Narodowej w Puławach, podczas której dokonano ujednoczenia organów władzy terenowej w powiecie. Zarząd Miejski w Puławach działał do 11 czerwca 1950 r. i od tego dnia jego zadania przejęło Prezydium Miejskiej Rady Narodowej¹⁶⁹. W strukturze Prezydium MRN znajdował się Referat Stanu Cywilnego, w którym pracował Boski.

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej mieściło się w budynku na rogu dzisiejszych ulic 6 sierpnia i Józefa Piłsudskiego. Budynek powstał w II połowie XIX w. i od 1907 r. był siedzibą pierwszych władz miejskich – Puławy otrzymały te prawa 7 września 1906 r. Obiekt był siedzibą magistratu aż do 1971 r.¹⁷⁰. Obecnie, po remoncie przeprowadzonym w 2009 r., mieszczą się tam biura różnych firm.

W 1953 r. Jerzy Boski został dyscyplinarnie zwolniony przez Ryszarda Miluskiego, przewodniczącego Prezydium MRN w Puławach, rzekomo za niewywiązywanie się z obowiązków – „niewłaściwe wykonanie dokumentów”. Później Boski chorował na żołądek i leżał w szpitalu. Następnie podjął pracę sekretarza i przewodnika w puławskim oddziale Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Być może pomoc w uzyskaniu tej posady ofiarował znajomy jego siostry, aktywny działacz PTTK, Władysław Zinkiewicz, nauczyciel geografii w puławskim liceum, w którym pracowała Anna Boska, i jednocześnie adiunkt na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

¹⁶⁵ M. Strzemski (red.), *Pamiętnik Puławski. Puławy 1862-1962*, Puławy 1965, s. 126.

¹⁶⁶ <https://www.iung.pl>, wgląd 24 stycznia 2024 r.

¹⁶⁷ Na przełomie lat 40. i 50. XX w. puławska Spółdzielnia „Pomoc” przeżywała dynamiczny rozwój. Prowadziła 16 sklepów, w tym 1 we własnym budynku oddanym do użytku w 1948 r. oraz piekarnię, zatrudniała 150 osób, zrzeszała 1629 członków, <https://pulawy.spolem.org.pl>, wgląd 24 stycznia 2024 r.

¹⁶⁸ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 6, 16.

¹⁶⁹ K. Gałęzowska, *Organizacja pracy kancelaryjnej Zarządu Miejskiego w Puławach w latach 1944-1950*, <https://lublin.ap.gov.pl>, wgląd 1 marca 2024 r.

¹⁷⁰ <https://muzeumczartoryskich.pulawy.pl>, wgląd 1 marca 2024 r.

Siedziba Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przy ul. 1 Maja (obecnie 6 Sierpnia 1) w Puławach, lata 50. XX w. – tu pracował Jerzy Boski (Muzeum Czartoryskich w Puławach)

dowczym zabezpieczeniem terenu, sprawą niemieckiej listy narodowościowej, współpracownikami Niemców podczas wojny oraz żołnierzami Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy powrócili do kraju.

23 stycznia 1950 r. Boskiemu założono teczkę, a prowadzącym jego sprawę został funkcjonariusz PUBP Bronisław Szymański. W aktach UB przechowywanych w archiwum lubelskiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej znajduje się kilkanaście dokumentów. W większości są to doniesienia tajnych informatorów: „Orzecha”, „Lwa”, „Ptaka” i „Orłowskiego”. Do przedwojennego oficera pasowała tylko jedna narracja:

Budynek przy ulicy 6 Sierpnia 1 w Puławach – obecnie (fot. M. Pakula)

Nie udało się ustalić jak długo Boski pracował w PTTK i czy później podjął potem jakąś inną pracę. Według informacji uzyskanych od rodziny przez pewien okres uczył matematyki w puławskim liceum¹⁷¹.

Już po zwolnieniu z Prezydium MRN dał się zauważyć kryzys w życiu Boskiego. Odwiedzał lokale gastronomiczne, czas wypełniał także odwiedzając kolegów pracujących w puławskim Instytucie¹⁷².

W latach 1950-1956 Jerzym Boskim interesował się Referat I Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Puławach. Referaty I UB zajmowały się kontrwywia-

¹⁷¹ Relacja M. Boskiego z 18 marca 2024 r., op. cit.

¹⁷² Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410.

...na podstawie wywiadu i prowadzonej obserwacji ustalono, że jest on przekonany reakcyjnych i o obecnym ustroju wypowiada się negatywnie (...) jest utajonym wrogiem Polski Ludowej.

Uważam, że Boski nie powinien być na tym stanowisku, gdyż znam go dobrze jako zatwardziałego reakcjonistę...

Należy podkreślić, że informacje przekazane przez donosicieli były w większości ich własnymi ocenami obserwowanego, a nie materiałami rzeczywiście obciążającymi Boskiego. Część wiadomości miała charakter wręcz groteskowy:

... jako stary kawaler posiada nawyki dziwactwa co można rozpoznać po jego ubiorze jak również i w rozmowie...

Ponownie śledziłem Boskiego Jerzego, szedł do kiosku M.H.D. [Miejskiego Handlu Detalicznego] kole [znajdującego się w pobliżu] fryzjera Sykuta – Białka zakupił plik różnych gazet. Następnie udał się do gospody Nr. 2 wypił piwo z jakimś osobnikiem...

Boskiego próbowano wiązać z obserwowanym przez UB księdzem Zygmuntem Adamczewskim, proboszczem puławskiej parafii p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny:

Fig. [figurant] Boski przechodzi w materiałach ks. Adamczewskiego jako kontakt (...) Po sprawdzeniu danych, że Boski utrzymuje kontakty z ks. Adamczewskim należy ująć go w rozpracowaniu tegoż księdza jako kontakt.

6 lutego 1951 r. Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Świdnicy przechwyił list napisany 23 stycznia 1951 r. przez Jerzego Boskiego do stryjenki Anny Boskiej, mieszkającej w Świdnicy, przed wojną właścicielki majątku Łaziska. Kopia listu trafiła do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Puławach¹⁷³.

Z doniesienia „Ptaka” z 3 czerwca 1953 r. dowiadujemy się jak wówczas wyglądał Boski:

Wysoki wzrost, pociągły na twarzy, zmarszczki na czole, chudy, w płaszczu nieprzemakalnym białym, z kijem [laską]¹⁷⁴.

Poza aktami UB, o wyglądzie bohatera książki w tamtym czasie dowiadujemy się ze wspomnień Barbary Dobrosielskiej-Milusińskiej, jednej z uczennic Anny, siostry Jerzego Boskiego:

¹⁷³ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 16-17.

¹⁷⁴ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410.

Zródło inf. "Lew"
Przyjął: Szymanski Br.

Puławy dn. 16.VII.1953 r.

Ścisłe tajne

25
21

*Baniak
Kłopotowski*

D O N I S S I E N I E
=====

Obecnie Boski Jarzy który to pracował w MRN w Urzędzie Stanu Cywilnego i został zwolniony dyscyplinarnie za nadżycia jako człowiek nie pewny, gdyż jest to przedwojenny ppłk to obecnie został przyjęty do pracy w Zarządzie Turystyczno-Krajoznawczym i gdy przyjeżdżają do Puław wycieczki to Boski jest przewodnikiem i zapoznaje ich z zabytkami Puław. Uważam, że Boski nie powinien być na tym stanowisku, gdyż znam go dobrze jako zatwardziałego reakcjonistę i ma on obecnie możliwości wycieczkowiczom wiedzącym Puławy wychwalać zabytki panów szartoryskich i obecnie cały czas się przeważnie spędza w Instytucie, gdyż i poprzednio miał tam szerokie znajomości.

Odnosnie Berii, to w pierwszych dniach spotykałem się z dużo osobami, którzy pytali się mnie czy wiem co się stało z Berią. Na temat ten rozmawiałem z Sukkiem Stefanem pracownikiem Powiatowej Rady Narodowej, lecz nie tak szczegółowo nie mówił, był tylko mocno zdziwiony tym wypadkiem. Natomiast dnia dokładnie nie pamiętam, lecz było to w pierwszych dniach po ogłoszeniu przez radio i gazetach o Berii, spotkałem się koło kiosku przy Miejskim Przedsiębiorstwie Remontowo-Budowlanym w Puławach z ob. Danielem i Kłopotowskim i zaczęliśmy rozmowę na temat Berii, gdzie to nie przypominam sobie kto z nich powiedział że to jeszcze nie jest koniec na tym, gdyż za Berią pują inni i ci lekarze których zwolnili i inni ministrowie gdyż Malenkow ze wszystkimi sobie poradzi.

"GW"

Informacja:

Informator "Lew" na zadanie specjalnego nie otrzymał gdyż sied na swym kontakcie nie posiada i zlecane mu zadanie nigdy nie wykonuje tłumacząc się zawsze nawałem pracy zawodowej, również i te informacje które udziela to wygląda jak w bojaźni aby z tego w stosunku do tej osoby nie wyciągnięto jakich wniosków.

/+ / Szymanski Br.

Zapamiętałam jej rodzinę: matkę, przemiłą inteligentną staruszkę, brata – pułkownika, wysokiego mężczyznę o wojskowej postawie i posrebrzonej czuprynie¹⁷⁵.

Jerzy Boski ostatecznie nie został uznany za szkodliwego dla władzy ludowej. 5 maja 1956 r. zastępca kierownika PUBP w Puławach sporządził notatkę:

Materiały proponuję złożyć w archiwum gdyż nie stwierdza się by w/w [Jerzy Boski] obecnie prowadził wrogą działalność.

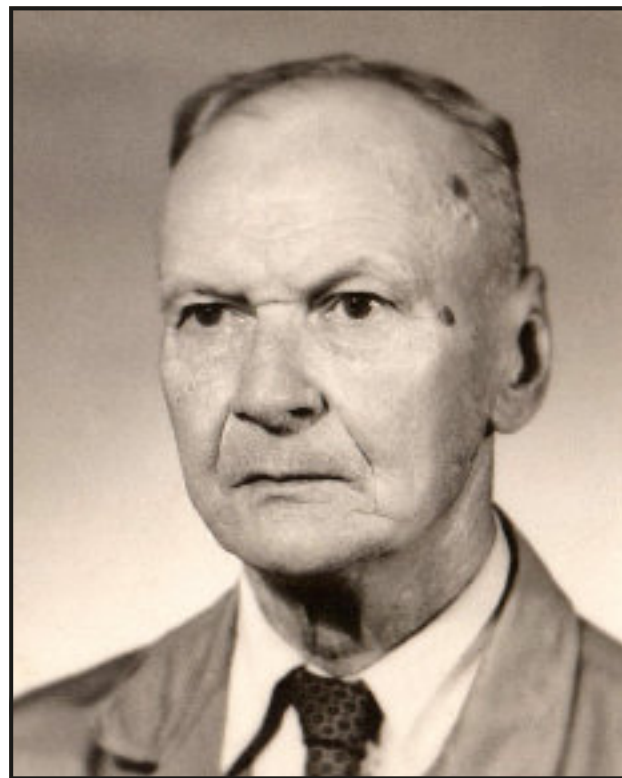
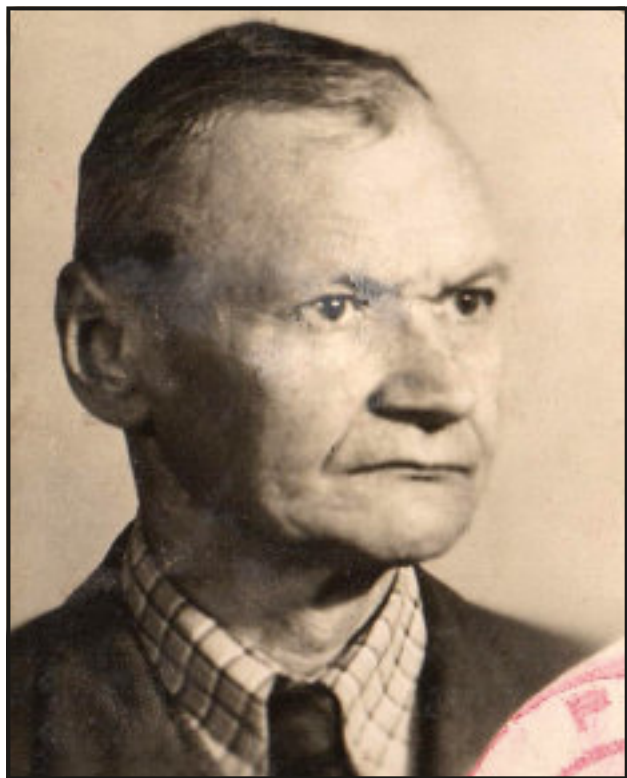
23 lutego 1962 r. zmarła Maria Boska, matka Anny i Jerzego. Została pochowana na puławskim cmentarzu przy ulicy Piaskowej.

Na początku 70. XX w. Anna i Jerzy Boscy przenieśli się z wynajętego mieszkania w domu na ul. Kruka 9 do nowego, spółdzielczego bloku przy ulicy Teofila Cichockiego 12. Zajęli tam lokal nr 21. W bloku żyją jeszcze mieszkańcy, którzy pamiętają rodzeństwo i bardzo dobrze wspominają.

Blok przy ulicy Cichockiego 12 w Puławach, w którym Jerzy Boski mieszkał z siostrą w ostatnich latach życia (fot. M. Pakuła)

¹⁷⁵ S. Jednacz, D. Kaliszczuk, op. cit., s. 25.

Jerzy Boski w latach 50. i 70. XX w.
(zbiory M. Boskiego – przekazane dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego)

Pod koniec życia do Anny i Jerzego Boskich przychodziła opiekunka PCK, gdyż rodzeństwo nie radziło sobie z codziennymi obowiązkami. Jerzy Boski już od powrotu z oflagi nie mógł odnaleźć się w ówczesnej rzeczywistości. Wiek, kłopoty zawodowe i być może świadomość inwigilowania przez UB, powodowały, że nie był w najlepszej kondycji¹⁷⁶.

Tragedią dla Jerzego Boskiego była najpierw śmierć matki, a 20 lat później odejście siostry Anny. Nie miał już po co żyć. Zmarł 26 lutego 1982 r., zaledwie 19 dni po śmierci siostry. Został pochowany na cmentarzu w Puławach przy ulicy Piaskowej – sektor A, rząd I, grób nr 112. Jego grób znajduje się w pobliżu mogił matki (nr 93) i siostry (nr 92).

W 2024 r., na wniosek Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego, mogiła ppłk. Jerzego Boskiego została wpisana pod nr 7494 do ewidencji grobów weteranów walk o wolność i niepodległość Polski prowadzonej przez Instytut Pamięci Narodowej. Grób ma zostać wyremontowany.

28 marca 2024 r. Rada Gminy Nieporęt podjęła uchwałę o nadaniu imienia Jerzego Boskiego rondu w Stanisławowie Pierwszym. Tego samego dnia miałem zaszczyt przekazać Konradowi Szostkowi, prezesowi zarządu Nieporęckiego Stowarzyszenia, pamiątki po Jerzym Boskim. Uczyniłem to w imieniu i z upoważnienia Marii i Marka Boskich, kuzynów bohatera tej książki.

¹⁷⁶ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 26.

Grób Jerzego Boskiego na cmentarzu przy ul. Piaskowej w Puławach (fot. M. Pakuła)

Groby Boskich w Puławach znajdują się obok siebie: od lewej mogiła Jerzego (w głębi), Anny i Marii (fot. M. Pakuła)

Zakończenie

Odtworzenie losów Jerzego Boskiego było dla mnie wielkim wyzwaniem ale i wielką przygodą. Fascynujące było to, że po obejrzeniu każdego kolejnego dokumentu archiwalnego, coraz wyraźniej malował się obraz zwykłego człowieka nie pozbawionego słabości, a jednocześnie patrioty i bohatera.

Przy okazji badania losów Jerzego Boskiego siłą rzeczy podążałem tropem jego przodków, bliskich, kuzynów, i tak wyłonił się obraz rodziny Boskich, kiedyś wielkiej i bogatej, potem ginącej, czasem bez śladu, w mrokach historii. Nie pozbawiony poczucia humoru bohater tej książki, tak podsumował losy rodziny w liście do stryjenki Anny Boskiej: „sytuacja nie jest dobra, ale też nie jest zła”¹⁷⁷. I gdy już uznałem tę konstatację mimo wszystko za smutną, w dodatku gdy stwierdziłem, że nie uda odnaleźć członków rodziny, znalazłem stryjecznego wnuka Jerzego Boskiego, który w dodatku posiadał pamiątki po bohaterze – to była wielka chwila.

Życie Jerzego Boskiego obfitowało w zawilości, rozwikłanie których niejednokrotnie sprawiało mi trudności, i nie zawsze kończyło się sukcesem. Pierwsza niejasność dotyczyła roku urodzenia, inna – jego niespodziewanego przeniesienia z Korpusu Ochrony Pogranicza w Rokitnie do 58. pułku piechoty w Poznaniu, jeszcze inna – awansu na stopień podpułkownika na zupełnie bocznym stanowisku komendanta Kadry Zapasowej Piechoty w Szczakowej. Nie udało mi się też wyjaśnić dokładnie w jaki sposób dotarł w 1939 r. do Rumunii, po tym jak rozdzielił się ze swoim oddziałem.

Najjaśniejszym dniem życia Jerzego Boskiego był oczywiście 15 sierpnia 1920 r. Chociaż został tego dnia bohaterem mimo woli, to sprawność dowodzenia 1 batalionem 28. Pułku Strzelców Kaniowskich, którą zaprezentował w czasie boju o Wólkę Radzymińską, zasługuje na najwyższy szacunek. Chwała ta została jednak zapomniana i zginęła w blasku towarzyszącym kultowi Stefana Pogonowskiego, któremu przypisywano wspomniane zwycięstwo.

Znany pisarz i poeta Kornel Makuszyński w sierpniu 1920 r. napisał patriotyczny wiersz pt. „Radość Warszawy”. Pojawiającego się na końcu utworu słowa „Boski” nie można kojarzyć z nazwiskiem bohatera tej książki, lecz słowo to wydaje się symboliczne:

A przed tron ich wiedzie Boski. Jasny rycerz – Pogonowski.

¹⁷⁷ Materiały operacyjne PUBP w Puławach 1950-1956 dot. Jerzego Boskiego, AIPN, sygn. Lu 019/410, s. 16.

Załącznik nr 1

Przebieg służby wojskowej

L.p.	NAZWA JEDNOSTKI WOJSKOWEJ	STANOWISKO	OKRES
1.	Kijowska Szkoła Wojskowa	słuchacz	1 maja – 1 października 1915 r.
2.	137 batalion rezerwowy Kazańskiego Okręgu Wojskowego 121 Penzeński Pułk Piechoty	dowódca plutonu	1 października 1915 r – 10 listopada 1917 r.
3.	Szpital		11 listopada 1917 r. – 18 maja 1918 r.
4.	Armia Ochotnicza gen. Denikina		18 maja – 26 lipca 1918 r.
5.	1 batalion strzelców polskich		26 lipca – 24 sierpnia 1918 r.
6.	batalion strzelców Ochotniczego Oddziału Wojska Polskiego	dowódca sekcji oficerskiej	24 sierpnia 1918 r. – marzec 1919 r.
7.	13 pułk piechoty 4 Dywizji Piechoty		marzec – 19 lipca 1919 r.
8.	1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	dowódca 4 kompanii	19 lipca – 11 września 1919 r.
9.	Szkoła Aplikacyjna Oficerów Piechoty	słuchacz	11 września – 24 grudnia 1919 r.
10.	1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	dowódca 1 kompanii	24 grudnia 1919 r. – 2 czerwca 1920 r.
11.	Szpital		2 czerwca – 22 lipca 1920 r.
12.	batalion alarmowy 167 pułku piechoty	dowódca batalionu	22 lipca – 13 sierpnia 1920 r.
13.	1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	dowódca 1 kompanii	13 -15 sierpnia 1920 r.
14.	1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	p.o. dowódcy batalionu	15 sierpnia 1920 r. – 5 sierpnia 1922 r.
15.	1 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	dowódca batalionu	5 sierpnia 1922 r. – 1924 r.
16.	2 batalion 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	dowódca batalionu	1924-1925
17.	Oddział Personalny Dowództwa Okręgu Korpusu nr IV	referent	1 lipca 1925 r. – 7 lutego 1928 r.
18.	Szpital		7 lutego – 28 czerwca 1928 r.
19.	Oddział Personalny Dowództwa Okręgu Korpusu nr IV	kierownik referatu	1 lipca – listopad 1928 r.
20.	3 batalion 9 Pułku Piechoty Legionów	dowódca batalionu	listopad 1928 r. – styczeń 1931 r.
21.	batalion „Rokitno” Korpus Ochrony Pogranicza	dowódca batalionu	28 stycznia 1931 r. – 25 marca 1934 r.
22.	58 pułk piechoty	kwatermistrz pułku	1 maja 1934 r. – 3 stycznia 1939 r.
23.	Kadra Zapasowa Piechoty 11 pułku piechoty	komendant KZP	22 lutego – 8 września 1939 r.
24.	Internowanie (Rumunia)		Wrzesień 1939 r. – marzec 1941 r.
25.	Oflag VI E Dorsten	jeniec	marzec 1941 r. – wrzesień 1942 r.
26.	Oflag VI B Dössel	jeniec	17 września 1942 r. – 1 kwietnia 1945 r.
27.	Wojsko Polskie	służba czynna – bez przydziału	luty 1946 r. – 31 grudnia 1950 r.
28.	Wojsko Polskie	rezerwa	1 stycznia 1951 r. – 31 grudnia 1956 r.
29.	Wojsko Polskie	stan spoczynku	od 1 stycznia 1957 r.

Załącznik nr 2

Awanse

L.p.	STOPIEŃ WOJSKOWY	DATA
1.	chorąży	1 października 1915 r.
2.	podporucznik	24 września 1916 r.
3.	porucznik	17 maja 1917 r.
4.	kapitan	3 maja 1922 r.
5.	major	1 grudnia 1924 r.
6.	podpułkownik	12 marca 1939 r.

Załącznik nr 3

Odznaczenia

L.p.	NAZWA ODZNACZENIA	ROK NADANIA
1.	Order św. Stanisława III klasy z mieczami i kokardą (ros.)	okres I wojny światowej
2.	Order św. Anny I i III klasy z mieczami i kokardą (ros.)	okres I wojny światowej
3.	Krzyż Virtuti Militari V klasy	1921
4.	Odznaka za rany i kontuzje	3-krotnie
5.	Krzyż Walecznych	1922
6.	Médaille de la Victoire (franc.)	1925
7.	Odznaka pamiątkowa 28 Pułku Strzelców Kaniowskich	1926
8.	Złoty Krzyż Zasługi	1928
9.	Medal Niepodległości	1932
10.	Odznaka pamiątkowa Korpusu Ochrony Pogranicza	1933
11.	Odznaka pamiątkowa 58 pułku piechoty	1936
12.	Srebrny medal za długoletnią służbę	1938

Krzyż Virtuti Militari Jerzego Boskiego (zbiory M. Boskiego – przekazane dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego)

Załącznik nr 4

Relacja z przekazania pamiątek po Jerzym Boskim dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego na sesji Rady Gminy Nieporęt 28 marca 2024 r.

Pamiątki po Jerzym Boskim przechowała rodzina jego brata Gustawa. 18 marca 2024 r. otrzymałem je od Państwa Marii i Marka Boskich (Pan Marek jest stryjecznym wnukiem Jerzego Boskiego). 28 marca 2024 r. na sesji Rady Gminy Nieporęt przekazałem te eksponaty na ręce Konrada Szostka, prezesa zarządu Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego. Uczyniłem to z upoważnienia i w imieniu rodziny Jerzego Boskiego, w obecności radnych i Wójta Gminy Nieporęt Sławomira Macieja Mazura.

Wśród pamiątek znalazł się między innymi Krzyż Virtuti Militari, wraz z legitymacją, otrzymany za zwycięstwo w boju o Wólkę Radzywińską 15 sierpnia 1920 r. Pozostałe pamiątki to dokumenty związane ze służbą wojskową Jerzego Boskiego oraz zdjęcia.

Prezentacja listu Jerzego Boskiego z oflagu wraz ze zdjęciem obozowym (fot. UG Nieporęt)

Przekazanie pamiątek. Od lewej: autor książki, Konrad Szostek, Sławomir Maciej Mazur (fot. UG Nieporęt)

Prezentacja patentu oficerskiego Jerzego Boskiego (fot. UG Nieporęt)

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Państwowe w Lublinie

Archiwum Państwowe w Radomiu

Archiwum Państwowe w Zamościu

Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie

Archiwum Uniwersyteckie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji Polskiego Czerwonego Krzyża w Warszawie

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach

Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie

Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lublinie

Marek Andrzej Boski, Warszawa – zbiory rodzinne

Muzeum Miasta Jaworzna w Jaworznie

Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie

Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Stowarzyszenie Historyczne „Strzelcy Kaniowscy” w Łodzi

DOKUMENTY OPUBLIKOWANE

Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych – 1924, 1929

Kodeks karny z r. 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.

Rocznik Oficerski – 1924

OPRACOWANIA ZWARTE

- Arkuszewski A. i in., *Ziemiańscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 4, Warszawa 1998
- Bączek J., *Przemówienie na poświęceniu pomnika bohatera ś.p. kapitana Stefana Pogonowskiego nad jego mogiłką w Łodzi przedstawiające szczegółowy przebieg wiekopomnego zwycięstwa nad bolszewikami w r. 1920 słusznie zwanego „CUDEM NAD WISŁĄ”*, Warszawa 1934
- Boniecki A., *Herbarz Polski*, t. II, Warszawa 1900
- Dymek P., *58 pułk piechoty. Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*, Pruszków 2015
- Gawlik J. (red.), 1905 „*Handlówka*” XXX Gimnazjum Państwowe im. d-ra Tytusa Chałubińskiego w Radomiu, Radom 1936
- Jednacz S., Kaliszczuk D. (red.), *Biografie nauczycieli zasłużonych dla oświaty i środowiska regionu puławskiego*, t. II, Puławy 2004
- Kawalec T., *Historja IV-ej Dywizji Strzelców Generała Żeligowskiego w zarysie*, Wilno-Kraków-Łódź 1921
- Klimaszewski K., Pakuła M., *Bitwa warszawska 1920 r. Jabłonna, Legionowo, Nieporęt, Serock, Wieliszew*, Legionowo 2016
- Kupisz D., Lechowicz Z., Piątkowski S., *Dzieje Kłwowa i parafii kłwowskiej do roku 1918 r.*, Radom 2015
- Leroch – Orlot r., *Zarys historii wojennej 10-go Pułku Kaniowskiego Artylerji Polowej*, Warszawa 1929
- Lipiec S., Szczakowa. *Studium demograficzno-gospodarcze*, Wrocław 2016
- Mastalski L., *Dzieje 11 pułku piechoty 1918-1939*, Częstochowa 2018
- Matyas r., *Tradycje Mazowsza. Powiat białobrzegi. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2015
- Mielnikiewicz K., *Kpt. Józef Władysław Kobylański. Prekursor kolekcjonerstwa łowieckiego*, Ostrów Mazowiecka 2019
- Nowak S., *Stefan Pogonowski 1895-1920*, Warszawa 2020
- Pakuła M., *Nieporęt w bitwie warszawskiej 1920 roku*, Nieporęt 2021
- Przemsza-Zieliński J., *Księga wrześniowej chwały pułków polskich*, t. I, Katowice 1989
- Snopko J., *Finał epopei Legionów Polskich 1916-1918*, Białystok 2008
- Sulej M., *Marian Bernaciak „Orlik”*, Warszawa-Zielonka-Ryki 2005
- Strzemski M. (red.), *Pamiętnik Puławski. Puławy 1862-1962*, Puławy 1965
- Strzemski M., *Pod znakiem pingwina, „Z dziejów instytucji rolniczych w Polsce”*, cz. III, Puławy 1986
- Waligóra B., *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 roku*, Warszawa 1934
- Zaborowski W., *Zarys historii wojennej 28-go Pułku Strzelców Kaniowskich*, Warszawa 1928
- Zinkevich M. M., *Osnovanye i put Dobrovolcheskoy Armii*, Sofia 1930
- Żeligowski L., *Wojna w roku 1920. Wspomnienia i rozważania*, Warszawa 2015

ARTYKUŁY

Bednarek M., *Wojenne losy krakowian na podstawie filateliów Jana Pająka ze zbiorów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, Kraków 2005, nr 23

Gałęzowska K., *Organizacja pracy kancelaryjnej Zarządu Miejskiego w Puławach w latach 1944–1950*, <https://lublin.ap.gov.pl>

Hołubowicz-Kliza G., Krasowicz S., Oleszek W., *Jubileusz 150 lat nauk rolniczych w Puławach*, „Wieś i Rolnictwo” 2012, nr 3

Jarno W., Waingertner P., *Gmachy terytorialnych władz wojskowych szczebla okręgowego Wojska Polskiego w Łodzi*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, nr 14

Józwiak K., *Jak polscy oficerowie uciekli Niemcom*, <https://www.rp.pl>

Kulka G., *Postępowanie Wojskowego Trybunału Orzekającego wobec jenieckiej postawy gen. broni Leona Berbeckiego*, „Łambinowicki Rocznik Muzealny” 2016

Macyszyn J., *Położenie internowanych i więzionych żołnierzy polskich na terenie Europy Zachodniej 1939–1940*, „Niepodległość i Pamięć” 2016, nr 3

Niewiada S., *Prawne aspekty odbudowy szkolnictwa wojskowego w II Rzeczypospolitej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2019, t. XIV

Organizacja Werb.-Agit. i Oddział Polski na Kubaniu, „Głos Kaniowszczyków i Żeligowszczyków” 1934, nr 6

Olszak A., *Gimnazjum Żeńskie im. Heleny Czarnieckiej w Lublinie (1938/1939-1939/1940)*, „Studia i Prace Pedagogiczne”, nr 2, Lublin 2015

Pakuła M., *Kapitan Stefan Pogonowski – fakty i mity*, „Rocznik Legionowski”, t. XII, Legionowo 2019

Ratyński M., *Działalność oświatowa Jana Dębskiego podczas I wojny światowej*, <https://mhprl.pl>

Sławoj Z., *Korpus Ochrony Pogranicza w służbie Polsce*, „Niepodległość i Pamięć” 1999, nr 6

Sufin Z., *Spółeczność małych miast na tle procesów urbanizacji i uprzemysłowienia*, <https://repozytorium.amu.edu.pl>

Surmacz M., *Kazimierz Wyszyński (1890–1935) – od legionisty do dyplomaty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2020, t. XX

Weber K., *Bohater czy konformista? Próba oceny działań gen. Leona Berbeckiego podczas internowania w Rumunii*, <https://www.cmjw.pl>

Wielgomas r., *Portret... Boskiej*, „Gazeta Białobrzaska” 1992, nr 35

Wnuk A., *Lekarz Stefan Franciszek Wąsowski. W 70. rocznicę zbrodni katyńskiej*, <https://gokurzedow.pl>

PRASA

„Gazeta Polska” 1930

„Głos Polski” 1922

„Republika” 1923, 1927

„Praca” 1922

„Rzeczpospolita” 1920

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

<http://bc.wbp.lublin.pl>

<https://btgv.ru/history/great-war>

<https://christof-stoermer.de>

<http://www.dorsten-unterm-hakenkreuz.de>

<https://dzieje.pl>

<https://genealodzy.pl>

<https://historiaiung.pulawy.pl>

<https://www.iung.pl>

<http://www.klwow.pl>

<https://www.komoot.de>

<https://mapy.zabytek.gov.pl>

www.mogily.pl

<https://muzeumczartoryskich.pulawy.pl>

<https://www.polskiegroby.pl>

<https://www.porta-polonica.de>

<https://pulawy.spolem.org.pl>

<https://profilbaru.com>

www.ria1914.info

<http://www.sejm-wielki.pl>

<https://sp2tomaszow.pl>

<https://tomaszowski.com.pl>

<https://uml.lodz.pl>

<https://wolynskie.pl>

<https://wystawajp2.pl>

INNE ŹRÓDŁA

Relacja Marka Andrzeja Boskiego z 18 marca 2024 r.

Wykaz skrótów

AIPN	–	Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AKOiWL	–	Archiwum Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lublinie
APL	–	Archiwum Państwowe w Lublinie
APR	–	Archiwum Państwowe w Radomiu
APZ	–	Archiwum Państwowe w Zamościu
ASG	–	Archiwum Straży Granicznej
AUKUL	–	Archiwum Uniwersyteckie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
BliP	–	Biuro Identyfikacji i Poszukiwań
b.p.	–	bez paginacji (numeracji)
CAW (WBH)	–	Centralne Archiwum Wojskowe (Wojskowe Biuro Historyczne)
CMJW	–	Centralne Muzeum Jeńców Wojennych
DOK	–	Dowództwo Okręgu Korpusu
DP	–	Dywizja Piechoty
DPL	–	Dywizja Piechoty Legionów
DS	–	Dywizja Strzelców
IPN	–	Instytut Pamięci Narodowej
IUNiG	–	Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa
KN	–	Krzyż Niepodległości
KOP	–	Korpus Ochrony Pogranicza
KUL	–	Katolicki Uniwersytet Lubelski
KZP	–	Kadra Zapasowa Piechoty
MRN	–	Miejska Rada Narodowa
MSWojsk.	–	Ministerstwo Spraw Wojskowych
OK	–	Okręg Korpus
OZ	–	Ośrodek Zapasowy
PCK	–	Polski Czerwony Krzyż
PINGW	–	Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego
pp	–	pułk piechoty
PPL	–	Pułk Piechoty Legionów
ps	–	pułk strzelców
PSK	–	Pułk Strzelców Kaniowskich
PTTK	–	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PUBP	–	Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UB	–	Urząd Bezpieczeństwa

Indeks nazwisk

Adamczewski Zygmunt	71, 87
Aleksiejew Michał	29
Berbecki Leon	60, 62-63, 83
Blutreich Otton	59
Boska Aniela	67
Boska Anna	13-16, 51, 66, 69, 71, 76
Boska Joanna	12
Boska Kazimiera	21
Boska Maria	4, 20-21, 49, 59-60, 73-74, 79
Boska Teodozja	13
Boski Eustachy	12
Boski Feliks	6-8, 11, 13, 21
Boski Gustaw	4, 16-19
Boski Ignacy	12
Boski Jerzy	4-7, 12-13, 16-18, 20-24, 26-35, 37, 41-42, 45-46, 48-51, 53-54, 56, 59-62, 64, 66-74, 76, 79-80, 93
Boski Kazimierz	18
Boski Marek	18-19, 74, 79
Boski Paweł	87
Boski Piotr	87
Boski Stefan	8, 21
Boski Władysław	12
Chilewski Marian	54
Chmielowski Gracjan	22
Denikin Anton	29-30, 77
Dowbor-Muśnicki Józef	29
Gorgoń Henryk	56
Haller Józef	29, 35, 41
Iwanowski Stefan	45, 47-48
Jacynik Kazimierz	31, 41-42
Jagmin-Sadowski Jan	56
Jarzyński Prosper	20
Jung Władysław	48
Kaczorowski Aleksander	67
Kaj Wacław	34
Kakowski Aleksander	41

Kaznowski Lucjan.....	67
Kochanowski Gustaw	7
Korniłow Ławr.....	29
Kossowski Erwin	45
Kozłowski Marian	48, 69
Kruszewski Jan.....	53
Latinik Franciszek.....	35-36
Ledóchowski Ignacy	48
Listowski Anatol	69
Łepkowski Mieczysław	34
Machowicz Stanisław	50
Majtyka Ludwik	58
Małachowski Stanisław	30-31, 33, 48
Mansuradze Georgij.....	28
Otrębski Antoni	59
Pecka Józef.....	54
Piłsudski Józef	30, 48-51
Pogonowski Stefan.....	4, 33-38, 41-42, 76, 82-83
Powierza Władysław	56
Przemsza-Zieliński Jan	59, 82
Puszczyński Tadeusz	53
Rządkowski Jan	41
Sikorski Franciszek	30-31
Sikorski Władysław	43, 81
Skroczyński Albin	31
Skwarczyński Stanisław	50
Sobalski Kazimierz	56, 59
Sobieszczak Stanisław	34, 37, 53
Stroński Stanisław.....	41-42
Szafran Jarosław	48
Szemplińska Marianna	12
Szempliński Adam	12
Szymański Bronisław	70
Świdziński Kajetan.....	7
Świdziński Ludwik.....	7
Thommée Wiktor	36, 40, 63
Waligóra Bronisław	34, 37-42, 82
Walter Stefan.....	39
Wąsowska Anna	6

Wąsowska Felicjana.....	12
Wąsowski Franciszek.....	12, 21, 83
Wład Franciszek	54
Wróblewski Witold.....	21, 89
Wyspiański Stefan	29
Zarzycki Ferdynand	32
Zieliński Franciszek.....	29
Żeligowski Lucjan	30–31, 34–36, 41–42, 44, 82
Żymierski Michał	30vł

Indeks miejscowości

Aleksandrów (k. Radzymina).....	39, 42
Baranowicze	17
Białobrzegi (Radomskie).....	11
Białowież	52, 90
Biłohyrzycze	58
Bochnia.....	58
Borowe	34
Borszczów.....	2
Boże	4, 9–12
Budki Snowidowickie	52
Charków	28
Chełm	16, 18, 56
Chorzele	43
Ciechanów.....	44
Dąbkowizna.....	35
Deremanka.....	52
Dębica.....	58
Dęblin	17, 23
Dobry Ostrów.....	52
Dorsten.....	59–62, 77
Doruhusk.....	56
Dössel	59, 61–65, 77

Drażno	6-7, 19, 21
Dubno.....	52
Dynenburg	33
Falęcice	11
Głowaczów	11
Grabów	11
Gródek Jagielloński.....	58
Horodło	18
Jarnkowa Niwa.....	52
Jekaterynogradzie	28-29
Kaniów.....	29
Kąty Węgierskie	35-36
Kijów	23, 26
Klwów	4, 6-7, 13, 82
Kołomyja.....	59
Kowel	44
Kozienice	16
Kraków.....	56, 58-59, 83
Legionowo	34-36, 82-83
Lida	34
Lwów.....	19, 23
Łaziska	71
Łódź	44-45, 47-49
Łuck	44, 50
Mokre.....	39-41
Mołodeczno.....	17
Niedabył	11
Nieporęt.....	4, 35-36, 74, 79, 82
Odessa	30
Osetyszcze.....	52
Ostrów Mazowiecka	34, 62, 82
Ozierawa.....	34
Poznań	53-55, 76
Przasnysz.....	43
Puławy	14, 69, 82
Pułtusk.....	43
Pustelnik.....	36
Radom	20, 81-82, 86
Radzymin	35-36, 39-41

Rarańcza	29
Ratoszyn (Pierwszy)	13-14
Rembelszczyzna.....	37
Rembertów	32
Rokitno	52-53
Rzeszów	58
Sadowa Wisznia	58
Seret	28
Serock	4, 34, 82
Słupno.....	36
Stanisławów (k. Nieporętu).....	32
Stanisławów (na Kresach)	31
Stromiec	9
Struga.....	36
Szarkowszczyzna	34
Szczakowa	56-58, 76, 82
Szczypiorno.....	17
Świdnica	71
Tarnowskie Góry	56, 58
Tomaszów Lubelski.....	14, 49-50, 52
Toruń	51
Tyraspol	30
Tyszowce.....	44
Warburg.....	59, 61
Warszawa	21, 28, 34-35, 42, 47, 51, 67, 69, 81
Waszkoc	28
Wilno	32-33, 51
Wólka Radzyńska	4, 35, 37-39, 41-42, 76, 80
Wyszków	34, 43
Zambrów	34
Zamostki Wólczyńskie	37-38
Zamość	50, 81, 86
Zegrze	34
Zimna Woda.....	58
Żelechowo	52

Spis treści

Przedmowa.....	3
Wstęp.....	4
Rozdział 1. Rodzina	6
Rozdział 2. Nauka szkolna i służba w armii carskiej (1906-1917).....	20
Rozdział 3. W obronie odrodzonej Rzeczypospolitej (1918-1920).....	29
Rozdział 4. Służba zawodowa w Wojsku Polskim (1921-1939).....	45
Rozdział 5. Udział w wojnie obronnej i pobyt w niewoli (1939-1945)	56
Rozdział 6. Życie powojenne (1946-1982)	66
Zakończenie	76
Załącznik nr 1. Przebieg służby wojskowej	77
Załącznik nr 2. Awanse	78
Załącznik nr 3. Odznaczenia.....	78
Załącznik nr 4. Relacja z przekazania pamiątek po Jerzym Boskim dla Nieporęckiego Stowarzyszenia Historycznego na sesji Rady Gminy Nieporęt 28 marca 2024 r.	79
Bibliografia:	
Źródła archiwalne	81
Dokumenty opublikowane.....	81
Opracowania zwarte	82
Artykuły.....	83
Prasa	84
Źródła internetowe	84
Inne źródła	85
Wykaz skrótów.....	86
Indeks nazwisk.....	87
Indeks miejscowości	89